

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

Eurooppalainen tutkimuspolitiikka, eurooppalainen tietämisen logiikka

Euroopan komission suomalaisten komitea- ja
asiantuntijaryhmien jäsenten kokemuksia monikansallisessa
asiantuntijaverkostossa vaikuttamisesta

Kaisa Jaalama
Hallintotieteiden tutkinto-ohjelma
Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen
opintosuunta
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2015

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

JAALAMA, KAISA: Eurooppalainen tutkimuspolitiikka, eurooppalainen tietämisen logiikka. Euroopan komission suomalaisten komitea- ja asiantuntijaryhmien jäsenten kokemuksia monikansallisessa asiantuntijaverkostossa vaikuttamisesta

Pro gradu -tutkielma, ympäristöpolitiikka ja aluetiede

76 sivua, 1 liitesivu

Marraskuu 2015

Tutkielma käsittelee Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmien toimintaa verkostoyhteiskunnalle tunnusomaisina monikansallisina hallintaverkostoina. Toisin kuin perinteisissä hierarkkisissa hallintorakenteissa, hallintaverkostoissa ei lähtökohtaisesti ole institutionaalisen tyhjiön takia tarkoin määriteltyjä vastuunalaisuuksia eikä sääntöjä. Tutkielman keskeinen päätelmä on, että EU:n tutkimuspolitiikan valmistelussa ja täytäntöönpanossa Euroopan komissiota tukevat työryhmät ovat tyypillinen esimerkki siitä, millaisia haasteita monikansalliset ja verkostomaiset asiantuntijaryhmät kohtaavat. Työryhmiin osallistuva operoi saman asian puitteissa sekä kansallisella että monikansallisella, eurooppalaisella tasolla, mikä ei ole työryhmäjäseneen kannalta ongelmatonta.

Yhteentoista Euroopan komission suomalaisten komitea- ja asiantuntijaryhmien jäsenten haastatteluun perustuvassa tutkielmassa osoitetaan verkostodramaturgian keinoin, kuinka Euroopan komission työryhmissä vaaditaan käytäntöyhteisölle ominaisia toimintatapoja: yhteisiin performansseihin osallistumista ja jaettua käsitystä käsiteltävästä ongelmasta. Asiantuntijuus ja toimijoiden välinen luottamus ei ole monikansallisissa hallintaverkostoissa automaattista, vaan olennainen osa työryhmäjäsenten toiminnasta liittyy luottamuksen ja uskottavuuden rakentamiseen verkostossa. Asiantuntijuus perustuu niin ikään rooliin, joka verkoston toimintaan osallistumisen kautta pitää ansaita. Asiantuntijuutta toteutetaan puolestaan osallistumalla eurooppalaisen tutkimuspolitiikan diskurssiin. Kutsun Euroopan komission työryhmien tietokäytänteitä eurooppalaisen tietämisen logiikaksi, jossa asiantuntijoiden tieto ja näkemykset esitetään yhteisen eurooppalaisen edun kautta.

Eurooppalaisella tasolla toimivaan käytäntöyhteisöön kuulumisen vaikuttaa myös suomalaiseen työryhmäjäseneen henkilökohtaisesti ja osallistumisella monikansallisen verkoston toimintaan voidaan nähdä olevan myös työryhmäjäseneen identiteettiä muokkaava vaikutus. Vaikka kansallisen tason ja suomalaisen sidosryhmän intressit nousevat esiin työryhmäjäseneille tärkeänä ja ensisijaisena prioriteettina, niin toisaalta suomalaiset työryhmäjäseneet alkavat kiinnittyä oppimisprosessin kautta yhä enemmän eurooppalaiseen projektiin ja yhteisen eurooppalaisen tutkimuspolitiikan edistämiseen. Työryhmillä voidaan nähdä olevan siis merkitystä myös työryhmäjäsenten eurooppalaistumisen kannalta.

Asiasanat: tutkimuspolitiikka, hallintaverkostot, verkostodramaturgia, tietokäytännöt, eurooppalaistuminen

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1. Suomen ja Euroopan unionin tutkimuspolitiikasta	1
1.2. Tiede ylittää valtioiden rajat	4
2. Euroopan integraatioon liittyvä tutkimusperinne	8
2.1. Euroopan integraatio ja toimijuuden tutkimus	8
2.2. Eurooppalaistuminen – oma hallinnan kulttuurinsa	10
2.3. Euroopan komission komiteoita ja asiantuntijaryhmiä koskeva aiempi tutkimus	11
3. Asiantuntijaverkostot osana poliittista päätöksentekoa	15
3.1. Valta pirstaloituu verkostoihin	16
3.2. Diskurssit ja dramaturgian keinot avaamassa verkostoyhteiskunnan operationaalisen toiminnan dynamiikkaa	19
3.3. Verkostoyhteiskunta verkottuneiden yksilöiden yhteiskuntana	21
3.4. Tietokäytännöt määrittävät puitteet tietämiselle	23
4. Aineiston esittely ja tutkimusmenetelmät	26
4.1. Aineiston kuvaus	26
4.2. Tutkimusmenetelmä	27
5. Vaikuttaminen monikansallisessa asiantuntijaverkostossa	31
5.1. Työryhmässä työskentely performanssina	32
5.2. Työryhmäjäsen suomalaisella ja eurooppalaisella näyttämöllä	44
5.3. Työryhmäjäsen eurooppalaisen projektin jäsenenä ja asiantuntijana	50
6. Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmät eurooppalaisena sulatusuunina?	58
7. Lopuksi	67
Lähteet	70
Liite 1. Teemahaastattelurungot	77

1. Johdanto

1.1. Suomen ja Euroopan unionin tutkimuspolitiikasta

Suomella on ollut tutkimusmaana verraten hyvä maine, ja useissa tilastoissa Suomen innovaatiokyvyn on jatkuvasti arvioitu olevan Euroopan parhaimpia (esim. Euroopan komissio 2015a). On sanottu, että tiedettä ja tutkimusta on helppo olla vastustamatta sen yhteiskunnassa yleishyödyllisenä pidetyn aseman vuoksi. Toisaalta esimerkiksi tieteen vimmaisista puolustuspuheenvuorojakaan ei ole totuttu usein kuulemaan. Tiede on siis poliittisesti ollut melko neutraali aihe. Jo useammassa Suomen hallitusten hallitusohjelmassa 2000-luvun vaihteesta lähtien on huomioitu tutkimus- ja innovaatiotoiminnan merkitys yhteiskunnallisesti tärkeänä teemana. Toki pitää todeta, että tiede- ja innovaatiopolitiikkaa ei voida täysin samaistaa: innovaatiot nostetaan yleensä jalustalle niiden kansantaloudellisen merkityksen tähden, kun perustutkimuksen hyödyistä on vaikeampi puhua tilastoissa näkyvin termein. Tässä tutkielmassa käytän sanaa tutkimuspolitiikka viittaamaan tiede-, tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaan kokonaisuutena.

Tutkimus- ja innovaatiotoiminnan asemaa Suomen kansallisella poliittisella agendalla kuvaa hyvin se, että valtioneuvostolla on oma erityinen tutkimus- ja innovaationeuvosto, jonka puheenjohtajana toimii pääministeri (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Työ- ja elinkeinoministeriön verkkosivujen innovaatiopolitiikkaa käsittelevä artikkeli puolestaan esittää innovaatioiden merkityksen olevan Suomen talouden kannalta hyvin keskeinen:

Innovaatiot kasvattavat kansantalouden tuottavuutta ja mahdollistavat yhteiskuntaan hyvän elintason ja hyvinvoinnin. Näistä syistä yhteiskunta kannustaa monilla, usein osaamista parantavilla toimenpiteillä yrityksiä innovaatiotoimintaan. Suomi on innovaatiovetoinen talous. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015.)

Suomessa tutkimusta ja innovaatioita rahoitetaan julkisista varoista niin suoralla tutkimusrahoituksella kuin kilpailullalla rahoituksella. Suomalaisen tutkimuspolitiikan voidaan kuitenkin hyvällä syyllä sanoa olleen viime aikoina muutoksessa. Suomalaisiin tutkimusrahoitusta hallinnoiviin virastoihin on tehty parin viime vuoden aikana rakenteellisia muutoksia muun muassa niin kutsutun strategisen tutkimuksen yksikön perustamisen kautta. Kyseinen Suomen Akatemian hallinnoima yksikkö toimii poliittisessa, valtioneuvoston nimittämän hallituksen ohjauksessa (Suomen Akatemia 2015). Tutkimus- ja innovaatioteema saa jatkoa aiempien hallitusohjelmien tapaan pääministeri Juha Sipilän

hallitusohjelmassa, sen korostaessa erityisesti tutkimus- ja innovaatiotoiminnan laadun ja vaikuttavuuden parantamista yhteiskunnassa. Viime aikoina otsikoihin ovat kuitenkin nousseet uuden hallituksen esittämät erilaiset leikkaustoimet, joihin kuuluvat myös yliopistojen toimintaan sekä tutkimustoiminnan ja tieteen rahoitukseen esitetyt leikkaukset. Joissakin reaktioissa hallitusohjelman sisältöön on esitetty jopa vihjailuja nykyhallituksen tiedekriittisyydestä. Professoriliiton ja Tieteentekijöiden liiton mukaan hallitusohjelman ”tavoitteet ja keinot ovat pahassa ristiriidassa” (Tieteentekijöiden liitto 2015).

Euroopan unioni on puolestaan ollut kestoaihe julkisessa keskustelussa jo pitkään, eikä syyttä. EU-lainsäädäntö on vaikuttanut huomattavalla tavalla suomalaiseen lainsäädäntöön siitä lähtien, kun Suomesta tuli EU-jäsenmaa ja oikeastaan jo silloin, kun Suomen EU-jäsenyyttä vasta valmisteltiin. EU-otsikointia ovat viime aikoina leimanneet Euroopan talouskriisi ja tukipaketin myöntäminen konkurssin partaalla oleville EU-jäsenmaille. Syksyllä 2015 Eurooppaan suuntautuvat pakolaisvirrat ovat puolestaan nostaneet esiin kysymyksen EU:n roolista yhtenäisenä toimijana kansainvälisessä konfliktissa sekä yhtenäisen eurooppalaisen maahanmuuttolinjan tarpeellisuudesta.

Euroopan unioni yhdistettynä tieteen ja tutkimuksen rahoitukseen ovat otsikoissa huomattavasti harvemmin. Arvioni mukaan monikaan suomalainen ei ole tietoinen, että tutkimus- ja innovaatorahoitus on infrastruktuuri-investointien, maataloustukien sekä koheesiorahaston (jonka kautta rahoitetaan myös tutkimusta) ohella EU:n monivuotisen rahoituskehiksen määrällisesti merkittävimpiä rahoitusmekanismeja (Euroopan komissio 2015b, 10). Tutkimus on siten yksi keskeisistä EU-politiikan sektoreista, ja Brysselissä vaikuttavat monet tutkimuspolitiikan lobbarit.

Euroopan unionin jäsenmaita usean vuoden ajan vaivannut taantuma on johtanut siihen, että alueen talouskasvun vauhdittaminen ja siten työllisyysongelman ja kestävyysvajeen ratkaiseminen muodostui yhdeksi Euroopan unionin keskeisimmistä tavoitteista. Vuonna 2010 laaditun Euroopan unionin *Eurooppa 2020 - Älykkään, kestävä ja osallistavan kasvun strategia* käsittää seitsemän lippulaivahanketta, joista yksi on nimeltään *Innovaatiounioni*. Se asettaa strategiset tavoitteet EU:n toiminnalle vuoteen 2020 asti. Innovaatiounioni-lippulaivahankkeen päämääränä on

kohdistaa T&K- ja innovaatiopolitiikka yhteiskuntaamme kohtaaviin haasteisiin, joita ovat ilmastonmuutos, energia- ja resurssitehokkuus, terveys sekä väestönmuutos.

Innovaatioketjun jokaista lenkkiä – uteliaisuustutkimuksesta kaupallistamiseen – pitäisi vahvistaa. (Euroopan komissio 2010, 13.)

Euroopan unionin rahoitusohjelmien uusi rahoituskausi alkoi vuoden 2014 alussa. Käynnissä oleva Horisontti 2020 -tutkimusrahoituspuiteohjelma on maailman suurin tutkimusrahoitusohjelma seitsemän vuoden viitekehyksellä ja lähes 80 miljardin budjetillaan. Ohjelman tarkoitus on edistää innovaatioita, tutkimusta ja tiedettä rahoittamalla niihin liittyviä hankkeita Euroopan unionin alueella ja yhteistyömaissa. Näin Horisontti 2020 toimeenpanee Innovaatiounioni-lippulaivahankkeessa esitetyjä linjauksia. (Tekes 2015a; EU:n tutkimus- ja innovaatio-ohjelmat 2015.)

Horisontti 2020 -rahoitustoimet liittyvät kiinteästi EU:n tutkimuspolitiikan tavoitteiseen luoda yhtenäinen *Eurooppalainen tutkimusalue ERA*, jonka sisällä tiedon ja tutkijoiden kulku tapahtuisi esteettömästi. (Euroopan komissio 2015c; EUR-Lex 2008) Euroopan komission vuonna 2000 ensimmäisen kerran esittelemä idea sisälsi tavoitteet 1) luoda eurooppalaiset tutkimuksen sisämarkkinat, jonka sisällä tutkijat, teknologia ja osaaminen liikkuvat vapaasti, 2) koordinoita tehokkaasti EU-tasolla valtioiden ja alueiden tutkimusstrategioita, -ohjelmia ja -toimia sekä 3) toteuttaa ja rahoittaa eurooppalaisia tutkimushankkeita. Ajatus Eurooppalaisesta tutkimusalueesta sisältää muun muassa periaatteellisen tavoitteen, että ”eurooppalaisen tutkimuspolitiikan tulisi olla eurooppalaiseen yhteiskuntaan syvään juurtunutta”. (EUR-Lex 2008) Euroopan tutkimusalue sisältää siis toiveita ”eurooppalaisen tutkimuksen” instituution vahvistamisesta ”eurooppalaisessa yhteiskunnassa”. Siinä missä tutkimus usein liitetään organisaatioon (esimerkiksi yliopistoon) tai kansallisuuteen (esimerkiksi suomalais-ruotsalainen tutkimusryhmä), sisältää kyseinen aloite tavoitteen luoda ”eurooppalaista tutkimusta”.

EU:n tutkimuspolitiikka ei ole merkityksetön Suomen kannalta, sillä suomalaista tiede-, tutkimus- ja innovaatiotoimintaa rahoitetaan kansallisen rahoituksen lisäksi myös Euroopan unionin tutkimuksen ja innovaatioiden puiteohjelman kautta. Euroopan unionin rahoitusta haetaan suoraan Euroopan komissiolta, joka lisäksi valmistelee ja toimeenpanee tutkimus- ja innovaatiotoimintaa koskevat EU-rahoitusinstrumentit. (Tekes 2015b.) Tekes, Suomen Akatemia ja EU-tutkimuspuiteohjelman rahoitus ovat olleet merkittävimmät kilpaillun tutkimusrahoituksen tarjoajat Suomessa; vuoden 2012 tilastojen mukaan Tekesin vuotuinen rahoitus oli 569 miljoonaa euroa, Suomen Akatemian 323 miljoonaa euroa ja EU-rahoituksen eli Horisontti 2020 -puiteohjelmaa edeltävän tutkimuksen 7. puiteohjelman rahoitus 130 miljoonaa euroa. EU-rahoituksen saajista vajaan kolme neljäsosaa suuntautui

yliopistoille ja tutkimuslaitoksille ja reilu neljäsosa yrityksille ja muille tutkimusrahoituksen saajille. (Tekes 2014, 15.)

1.2. Tiede ylittää valtioiden rajat

Kiinnostuin suomalaisesta ja eurooppalaisesta tutkimuspoliittisesta yhteistyöstä ollessani töissä vuoden 2013 Brysselissä Suomen Akatemian ja Tekesin EU-yhteystoimistolla harjoittelijana. Eurooppalaisuus on kiinnostanut minua jo pitkään, viimeistään siitä lähtien, kun vietin vuoden vaihto-oppilaana saksalaisessa perheessä. Otin myös osaa monen muun eurooppalaisen yliopisto-opiskelijan tavoin Euroopan unionin Erasmus-vaihto-ohjelmaan Tanskassa Roskilden yliopistossa. Erasmus-opiskelijana olin yksi eurooppalaisista opiskelijoista, kotimaastaan muualle Eurooppaan vaihtoon lähteneistä, joka sai vaihdolleen eurooppalaista rahoitusta. Kuuluin siten erityiseen Erasmus-opiskelijaryhmään. Mutta tekikö se minusta yhtään enemmän eurooppalaista?

Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen opintojen lisäksi olen opiskellut monikielisen viestinnän ja saksan käännöstieteen koulutusohjelmassa. Molemmissa koulutusohjelmissa käsite eurooppalaisuus voidaan yhdistää useisiin oppiaineissa kiinnostaviin teemoihin. Muistan yliopistonlehtori Dieter Schmitzin kerran esittäneen, että häntä hämmentää se, miten suomalaiset aina toteavat matkustavansa *Eurooppaan*. Eikö suomalaisuus ole meille suomalaisille eurooppalaisuutta? Onko eurooppalaisuus jotakin muuta, jota esiintyy vasta Suomen rajojen ulkopuolella?

Eurooppalaisuus – tai oikeastaan sen puuttuminen – on kysymyksenä myös erittäin ajankohtainen. Euroopassa populistiset oikeistopuolueet ovat nostaneet kannatustaan ja niille yhteistä on kansallisen identiteetin korostaminen. Ylen haastattelussa 12.10.2015 ranskalainen politiikan tutkimuksen professori Pascal Perrineau esittää:

Globaalissa taloudessa ongelmat ovat hahmottomia. EU on kansalaiselleen kaukainen, eikä eurooppalaista identiteettiä ole muotoutunut. EU-kriittiset ja oikeistopopulistiset puolueet tarjoavat tilalle kansallista tai alueellista tai paikallista identiteettiä. (Perrineau, Vaarakallio 2015 mukaan.)

Eurooppalaisuuden ajankohtaisuus on vaikuttanut osaltaan siihen, että olen tutkielmassani päätenyt käsittelemään tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaa yhdistettynä ajatukseen eurooppalaisuudesta. Toisaalta on aivan luontevaa irrottaa tutkimus kansallisesta

kontekstista. Tämän tiesi jo 1800-luvulla vaikuttanut kemisti Louis Pasteur, joka esitti: "Knowledge belongs to humanity, and thus science knows no country and is the torch that illuminates the world" (Pasteur, The Royal Society 2011, 14 mukaan).

Tiede ei tunne rajoja. Pohtiessa kansallista tutkimuspolitiikkaa on hyvä muistaa, että tutkimus ei ole koskaan vain kansallista, vaan tieteen tekijät käyvät jatkuvaa keskustelua ja ajatustenvaihtoa kansainvälisten kollegojensa kanssa. Paitsi tutkijat, näin tekevät myös erilaiset tutkimuspolitiikan asiantuntijat kansainvälisissä järjestöissä. Tiedediplomatia on käsitteenä suhteellisen uusi, vaikka ilmiö on vanha. Sillä viitataan kolmeen asiaan: tieteelliseen neuvonantoon osana ulkopoliittisia aloitteita, kansainvälisen tiedeyhteistyön edistämiseen ulkopoliittikan keinoin sekä kansainväliseen tiedeyhteistyöhön, joka puolestaan vahvistaa valtioiden välisiä suhteita. Tiedediplomatian keskeinen ajatus on, että tieteen edustaessa rationaalisuuden, avoimuuden ja universaaliuden periaatteita, on se omiaan vahvistamaan luottamusta kansojen välillä. (The Royal Society 2010, 6.) Tiedeyhteistyö voi helpottaa valtioiden välisen dialogin avaamista; näin esitti Yhdysvaltojen ulkoministerin tiede- ja teknologianeuvonantaja Frances Colón vierailullaan Helsingin yliopistolla vuonna 2014. Colón viittaa yhdysvaltalaisien ja kuubalaisten meribiologien yhteistyöhön maiden välisen valliriutan kunnan kohentamiseksi, vaikka maiden välit ovat tunnetusti kireät. Frances Colón kuvailee:

Tiedemiehet edustavat maataan, ikään kuin pienoisdiplomaatteina ratkoessaan ongelmia ulkomaalaisten kollegojensa kanssa. [...] Ulkomailla opiskelevilla tai tutkivilla maahanmuuttajilla on usein kiinteät yhteydet lähtömaahansa, ja he kasvattavat kulttuurien välistä ymmärrystä. (Colón, Merimaa 2014 mukaan.)

Tutkimuspolitiikalla on siis vahva valtioiden rajat ylittävä luonne. Minua kiinnostaa erityisesti suomalaisen ja eurooppalaisen tutkimuspolitiikan vuorovaikutus. Jotta kansallisen ja monikansallisen EU-tason vuoropuhelua voidaan tutkia, tulee tarkastella niitä politiikkaprosesseja, joissa yhteisistä politiikoista neuvotellaan. Yksi esimerkki näistä politiikkaprosesseista ovat Euroopan komission tutkimuspolitiikan komitea- ja asiantuntijaryhmien toiminta. Näiden työryhmien toimintaa tutkiakseni olen haastatellut työryhmiin osallistuneita suomalaisia jäseniä, joihin lukeutuu sekä julkisen että yksityisen sektorin edustajia.

Samoin kuin EU:n tutkimuspolitiikan merkittävyys, nähdäkseni myös näiden vaikutusvaltaisten asiantuntijatyöryhmien asema EU-politiikkaa muokkaavina agentteina on

harvoilla tiedossa. Siksi asiantuntijatyöryhmien toiminnan dynamiikan tutkiminen on mielestäni mielenkiintoista ja tarpeellista. On ristiriitaista, että keskeisen EU-politiikkasektorin keskeinen politiikanmuodostusfoorumi on jäänyt julkisessa keskustelussa monilla tavoin katveeseen. On syytä selvittää, millä tavoin *asiantuntijatietoon* nojaavat työryhmät oikeastaan toimivat.

Tutkimuspoliittisia kysymyksiä ratkovia monikansallisia työryhmiä on tarkastelussa kahdenlaisia: Euroopan komission komiteamenettelyn mukaisissa komiteoissa (*comitology committees*) Suomea edustavien jäsenten nimitysvastuu on jokaisella jäsenmaalla itsellään, ja jokaisella jäsenmaalla on tietty komiteajäsenkiintiö (Euroopan komissio 2015b).

Ennen kuin komissio voi panna EU-säädökset täytäntöön, sen on yleensä kuultava ehdottamistaan yksityiskohtaisista täytäntöönpanotoimenpiteistä EU-maiden edustajista koostuvia komiteoita. Komiteat antavat lausuntoja komission ehdottamista toimenpiteistä. Nämä lausunnot sitovat komissiota sen mukaan, mitä menettelyä lainsäädännössä kulloisessakin tapauksessa määrätään noudatettavaksi. (Euroopan komissio 2015d.)

Komitearyhmien lisäksi Euroopan komissiolla on neuvoa-antavia asiantuntijaryhmiä (*commission expert groups*), joiden jäsenet Euroopan komissio nimittää itse, riippumatta neuvonantajien kansallisuudesta (Euroopan komissio 2015e).

Asiantuntijaryhmät ovat ennen muuta keskustelufoorumeja, joiden kautta komissio saa arvokasta palautetta lukuisista eri lähteistä ja lukuisilta sidosryhmiltä lausuntojen, suositusten ja raporttien muodossa. (Euroopan komissio 2015e.)

Tutkielmassa näiden kahden asiantuntijaryhmän väliset erot eivät ole erityisessä tarkastelussa, mutta ne on hyvä erikseen todeta. Asiantuntija- ja virkamiestyöryhmistä käytävään keskusteluun liitetään joskus myös Euroopan neuvoston työryhmät, joiden jäseniä en aineiston rajauksen vuoksi haastatellut työtä varten. Vastedes käytän sekä komitea- että asiantuntijaryhmistä nimeä ”komission työryhmät” tai ”työryhmät”, ellei ole tarpeen viitata juuri jompaankumpaan työryhmätyyppiin.

Tutkielmani tarkoitus on selvittää, miten suomalaiset kansallisen tason tutkimus- ja innovaatiopolitiikan asiantuntijat vaikuttavat Euroopan komission tutkimuspolitiikan työryhmissä ja millä tavoin tutkimuspoliittisiin kysymyksiin liittyvän asiantuntijatiedon muodostuminen työryhmissä tapahtuu. Kiinnostavaa työryhmien toimintalogiikan selvittämisen lisäksi on työryhmien jäsenten toiminta kansallisen ja eurooppalaisen tason

välissä. Tällöin herää kysymys, onko eurooppalaisuudella oikeastaan merkitystä tutkimuspolitiikassa niille, jotka sen parissa toimivat. Toisaalta yhteisen Eurooppalaisen tutkimusalueen ERA:n rakentumisen ja siihen liittyvien tavoitteiden kannalta on mielenkiintoista, onko eurooppalaisuus itsessään arvo vai pelkästään työväline edistää kansallisia intressejä.

Perustan tutkielmani vuonna 2013 laadittujen asiantuntijahaastatteluiden antiin. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa lisätietoa EU:n komission tutkimuspoliittisiin asiantuntijatyöryhmiin liittyvästä ilmiöstä ja ymmärtää siihen liittyviä prosesseja.

Ensimmäinen ilmiön problematiikkaa taustoittava tutkimuskysymykseni kuuluu, 1) **millä tavoin EU:n komission komitea- ja asiantuntijaryhmien toimintaa määrittävät verkostoyhteiskunnalle tyypilliset toimintatavat?** Alakysymyksenä esitän, **miten tutkimuspoliittista asiantuntijuutta kyseisissä työryhmissä tuotetaan?** Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää, millaisia tiedonhallinta- ja toimintatapoja työryhmäosallistumiseen liittyy niiden asiantuntijoiden näkemyksen mukaan, jotka tuntevat ilmiön omien kokemustensa kautta. Verkostohallinnan käsitettä avaavan tarkemmin teoreettisessa viitekehyksessä luvussa 3.

Toisen tutkimuskysymykseni avulla tutkin sitä, 2) **millainen merkitys Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmissä toimimisella on työryhmäjäsenedelle ja miten tämä vaikuttaa työryhmäjäseneden identiteettiin kietoutuviin merkityksiin?** Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää, millainen merkitys eurooppalaisella tutkimuspolitiikalla on työryhmäjäsenedelle.

Tutkimus koostuu kahdesta analyysivaiheesta: ilmiön kuvauksesta kontekstiluennan periaatteeseen nojaten ja dramaturgia-analyysin keinoja käyttämällä sekä diskurssianalyysistä, jonka avulla hahmotetaan työryhmäjäsenedelle rakentuvia henkilökohtaisia merkityksiä Euroopan komission työryhmien asiantuntijana toimiessa.

2. Euroopan integraatioon liittyvä tutkimusperinne

Identity in Europe may begin at home, but it no longer ends there (Laffan 2004, 77).

Paitsi hallintaverkostoissa tapahtuvaan asiantuntijatiedon hyödyntämisen politiikanteon pohjana, tutkielmassa suuntaan katseeni myös kysymykseen eurooppalaisuudesta Euroopan komission työryhmien toimintaa nimittävänä tekijänä. Esittelen tämän luvun ensimmäisessä alaluvussa Euroopan integraation toimijuuden tutkimusperinnettä. Toisessa alaluvussa käsittelen sitä, mitä eurooppalaisuudella tarkoitetaan hallinnan muotona ja kolmanneksi esitän esimerkinomaisesti, minkälaisia tuloksia Euroopan unionissa toimivia asiantuntijatyöryhmiä tarkastelemalla on saatu suhteessa asiantuntijuuden hyödyntämistapoihin sekä toimijoiden rooleihin ja identiteettiin.

2.1. Euroopan integraatio ja toimijuuden tutkimus

Euroopan integraation tutkimuksessa on EU:n toiminnan alkua ajoilta asti kiinnitetty erityistä huomiota eurooppalaisuuteen ja Euroopan yhtenäistymisprosessiin. Euroopan integraation tutkimuksen neofunktionalistisen suuntauksen isänä on pidetty Ernst Haasia, joka määritteli integraation prosessiksi,

jossa toisistaan erilaisissa kansallisissa järjestelmissä toimivat poliittiset toimijat muuttavat heidän lojaliteettinsa, odotuksensa ja poliittisen aktiivisuutensa suunnan kohti uutta keskusta, jonka instituutiot kehittävät tai vaativat itselleen toimivaltaa vanhoilta olemassa olevilta kansallisvaltioilta. (Haas 1958, 16; Wiener & Diez 2004, 3 mukaan, oma suomennos)

Neofunktionalismissa painotetaan toimijuutta ja sitä, miten eurooppalaisten asioiden parissa toimiminen ikään kuin syrjäyttää toimijan aiemmin kansallisen lähtökohdan toiminnassa. Neofunktionalistit olettavat erityisesti EU:n viranhaltijoiden ja EU:n sekä kansallisvaltioiden välissä toimivien toimijoiden käyttäytyvän ja muuttuvan tällä tavalla EU:n toimintaan osallistumisen kautta. (Schmitter 2004, 46 mukaan.) Toimijoita on siis pidetty jo pitkään keskeisinä tutkimuskohteina EU:n toiminnan ja yhtenäisyyden kannalta. Myös tutkielmassani Euroopan komission työryhmäjäsenet ovat paitsi keskeinen tiedonlähde

työryhmäprosessien asiantuntijoina, myös itsessään kiinnostuksen kohde työryhmiin osallistuvina subjekteina.

EU:n poliittisten prosessien lisäksi toiminnan sosiaalinen luonne on kuulunut Euroopan integraation tutkimuksen keskiöön jo tutkimusperinteen alusta alkaen. Vaikka integraatioteoriat ovat edenneet pitkälle Haasin vuoden 1958 esittämistä ajatuksista, neofunktionalismin ajatukset elävät uudemmissa integraatioteorioissa (emt, 45) ja neofunktionalismiin palataan ja sitä muokataan alan tutkimuksessa yhä uudelleen (esim. Rosamond 2005; Risse 2005). Lukiessani Haasin ajatuksia integraatiosta ja toimijoiden sosialisaatiosta pystyin helposti liittämään samat ajatukset myös verkostoyhteiskunnan tutkimuksessa käsiteltäviin kysymyksiin. Kysymys toimijan lojaliteeteista, odotuksista ja poliittisesta aktiivisuudesta on mielenkiintoinen toiminnan kannalta erityisesti silloin, kun toimija osallistuu epämuodollisiin työryhmiin, jonka jäsenet edustavat erilaisia organisaatioita ja kulttuureja. Millä tavalla toimijan odotukset ja poliittinen toiminta muuttuvat verkostomaisissa prosesseissa vai muuttuvatko ne? Maarten Hajer ja Hendrik Wagenaar (2003, 14) esittävät, että toiminnassa verkostoyhteiskunnassa on pitkälti kysymys toiminnan sääntöjen määrittämisestä, mikä vaatii vuorovaikutusta. Toimintaa muokkaavat sosiaaliset prosessit ovat siis sekä Euroopan integraation että verkostoyhteiskunnan tutkimuksessa keskeisessä asemassa.

Neofunktionalismin jälkeen Euroopan integraation tutkimukseen on kehittynyt monenlaisia lähtökohtia, joista sosiaalisen konstruktivismin lähtökohta on neofunktionalistiselle tutkimukselle läheinen sen painottaessa toimijoita tutkimuksen kohteena (Risse 2004, 159). Euroopan integraatiota sosiaalisen konstruktivismin lähtökohdasta tutkivat allekirjoittavat usein Euroopan unionin tutkimuksen lähtökohdaksi monitasohallinnan teorian, jonka mukaan valta yhteiskunnassa, tässä tapauksessa Euroopan unionissa, on jakautunut useille erilaisille hallinnan tasoille, jotka ovat eri tavoin vuorovaikutuksessa (emt, 161).

Sosiaalisen konstruktivismin mukaan toimijoita ja toimijuutta ei voida erottaa sosiaalisesta ympäristöstä ja yhteisesti jaetuista merkitysjärjestelmistä (emt, 160). Thomas Rissen (2004, 165–166) mukaan Euroopan integraatiota voidaan tutkia sosiaalisen konstruktivismin lähtökohdan myötä kolmen näkökulman kautta: käsitettäessä toimijuuden ja toiminnan struktuurien muodostuvan yhteisen toiminnan kautta on mahdollista saada perustavanlaatuaista lisätietoa siitä, miten Euroopan unioni, tai *eurooppalaistuminen*, vaikuttaa Euroopan valtioiden toimintaan. Toisaalta sosiaalisten identiteettien ja toimijoiden

intressien muodostumista voidaan tutkia painottamalla eurooppalaisten yhteisten lakien, sääntöjen ja politiikan uudelleenmuokkaavaa ja -rakentavaa vaikutusta. Euroopan komission työryhmien toimintatavat voidaan nähdäkseni käsittää asiantuntijoiden toimintaa ja asiantuntijuutta muokkaavana toimintana. Kolmanneksi toiminnan viestinnälliseen puoleen keskittymällä voidaan tarkastella, miten Euroopan unionia rakennetaan diskursseissa. Diskurssi on merkityksellinen lähtökohta, kun puhutaan asiantuntijatiedosta, jonka pitää sopia vallalla oleviin diskusseihin (tästä lisää luvussa 3).

2.2. Eurooppalaistuminen – oma hallinnan kulttuurinsa

Tutkimus- ja innovaatiopoliittisia Euroopan komission työryhmiä leimaa niiden operoiminen valtioiden rajat ylittävällä, eurooppalaisella tasolla. Kuitenkin esimerkiksi kaikki haastateltavani toimivat päätoimisesti pääasiallisesti kansallisella tasolla, joko julkis- tai yksityissektorilla. Työryhmät ovat heille foorumi tai yksi niistä foorumeista, jossa he kohtaavat kollegojaan muista maista. Sami Moision mukaan

Euroopan Unioni on osaltaan hämärtänyt valtioiden välisiä rajoja. Yhteisvaluutta, ihmisten vapaa liikkuvuus EU:n sisällä sekä EU:n lainsäädännön asema kansalliseen lainsäädäntöön verrattuna ovat kaikki ilmiöitä, jotka liittyvät valtioiden muutosprosessiin. (Räsänen 2014 mukaan.)

Eurooppalaistuminen määritellään omaksi, muista selvästi erillään olevaksi hallinnan muodoksi. Eurooppalaistumisen tutkimuksessa tarkastellaan poliittisia, sosiaalisia ja oikeudellisia instituutioita ja verkostoja, jotka ottavat osaa eurooppalaiseen ongelmanratkaisuun ja sääntöjen luomiseen, ja jotka muokkaavat myös kansallisia poliittisia kulttuureja. Eurooppalaistumisen ilmiössä on kyse uusien poliittisten tasojen kehitymisestä, jotka ovat vuorovaikutuksessa vanhempien tasojen kanssa. (Risse, Green Cowles & Caporaso 2001, 1–3.) Eurooppalaistumisen kannalta on siis kiinnostavaa, millä tavoin Euroopan komission koolle kutsumat monikansalliset työryhmät toimivat. Komitearyhmillä on selvä linkki kansalliselle tasolle, sillä ne koostuvat kansallisella tasolla nimityksen saaneista jäsenistä.

Rissen, Green Cowlesin ja Caporason (2001, 5) näkemyksessä eurooppalaistumisen kannalta kansalliset rakenteet kattavat sekä muodolliset että epämuodolliset instituutiot ja verkostot. Muodolliset instituutiot ovat organisaatioita, joilla on kirjalliset normit määrittämässä käyttäytymistä ja ne koostuvat yleensä epämuodollisista rakenteista, kuten

poliittisista verkoista. Kiinnostavaa on, tuleeko toimijoiden, ja millä tavalla, ”sopeuttaa” kansalliselta tasolta totutut toimintatapansa eurooppalaiseen kontekstiin (emt, 10) – millä tavoin Euroopan komission työryhmissä täytyy sopeuttaa omassa kansallisessa kontekstissa opittuja työskentelytapoja? James G. March ja Johan P. Olsen (1998, 951–952) ovat määritelleet, että toimijan pitää muodostaa sellainen rooli tai identiteetti, joka vastaa tilanteen vaatimuksia jostakin roolista tai identiteetistä. Voidaan puhua ”soveliaisuuden logiikasta”, jonka yksilöt oppivat ja yhteisesti rakentavat sosiaalisessa toiminnassa.

Toimijoiden tulee eurooppalaisessa, uudessa kontekstissa esittää kysymyksiä, kuten ”minkälainen tilanne tämä on?”, ”mitä minun pitää tietää?” tai ”mikä sääntö pätee tässä?”. Eurooppalaistumisen kannalta toimijat ovat keskiössä: toimijat muuttavat instituutioita toiminnallaan, mutta myös instituutioiden voidaan nähdä tarjoavan mahdollisuuksia toimijoille tai jopa vaikuttavat toimijoiden intresseihin ja identiteetteihin. (Risse, Green Cowles & Caporaso 2001, 12.) On syytä pohtia, millä tavalla Euroopan komission työryhmät vaikuttavat niiden jäseniin, jotka tavallisesti toimivat pääasiallisesti Suomessa.

2.3. Euroopan komission komiteoita ja asiantuntijaryhmiä koskeva aiempi tutkimus

Komiteoilla ja asiantuntijaryhmillä on keskeinen rooli EU-politiikkaprosesseissa, ja ne toimivat linkkinä EU:n tason ja kansallisen hallinnon tasojen välillä lisäten EU-lakien hyväksyntää EU-jäsenmaissa ja toisaalta tarjoten asiantuntemusta EU-politiikan valmisteluun. Työryhmien voidaan nähdä edustavan modernia hallintaa niiden ollessa moninaisia ja eri tarkoituksiperin perustettuja; jotkut toimivat ad hoc -pohjalta, jotkut ovat virallisia ja jotkut epävirallisia. Työryhmiä voidaan kuvata kansallisen ja EU-tason hallintojen ”sulatusuuneina”. (Egeberg, Schaefer & Trondal 2003, 19).

Asiantuntijaryhmiä tutkinut John Moodie (2013) esittää London School of Economicsin blogissa, että asiantuntijoiden hyödyntämistä EU:n päätöksenteon tukena on kasvattanut erityisesti tarve erityisasiantuntijuudelle tietoyhteiskunnassa, joka alati on nopeassa teknologisessa ja tieteellisessä murroksessa. Komission edustajat itse ovat yleensä ennemminkin hallinnon asiantuntijoita ja generalisteja kuin erityisalan asiantuntijoita. Tämän

takia päätöksenteon demokraattisuuden takeeksi voidaan ajatella tarvittavan asiantuntijoita, jotka tuottavat valistunutta tietoa päätöksenteon tueksi ja taustaksi.

Moodie (2013) huomauttaa, että asiantuntijoiden käytön ja päätöksenteon demokraattisten prosessien välillä tarvitaan tietty tasapaino, jotta ei päädytä tilanteeseen, jossa vain joitakin sidosryhmiä kuullaan ja demokratia jää toteutumatta. Moodien mukaan Euroopan komissio ei anna viitteitä siitä, että sitä kiinnostaisi kuulla samoissa kysymyksissä esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan edustajia. Tämä johtuu Moodien mukaan pelosta, että päätöksentekoprosessit muuttuisivat oleellisesti hitaammiksi ja tehottomammiksi. On esitetty, että komissio pitää päätöksenteon tehokkuutta tärkeämpänä kuin demokratian toteutumista. Komissio on esimerkiksi halunnut pitää työryhmien koot hyvin pieninä, ja toisaalta torjunut ajatuksen yleisesti hyväksytystä asiantuntijaryhmäkoosta, mikä voisi auttaa ryhmien edustavuuden varmistamisessa. Ongelmallista on myös, että asiantuntijaryhmiä pidetään helppona lobbauksen kohteena. (Moodie 2013.)

Komitologiajärjestelmää on kritisoitu monimutkaisuutensa vuoksi. Osa tästä kritiikistä on koskenut EU:lle tyypillistä ongelmaa, järjestelmän avoimuuden puutetta, mitä on sittemmin parannettu: Vuodesta 2003 Euroopan komissio on ylläpitänyt komitearekisteriä, josta selviää yksityiskohtaisesti tiedot tapaamisista, kokousten agendoista, äänestystuloksista ja luonnosdokumenteista. (Blom-Hansen 2011, 607–608.) Moodien (2013) mielestä on oltava tarkkana, jotta asiantuntijaryhmät *täydentävät* eivätkä *korvaa* muita EU-päätöksentekoon liittyviä prosesseja. Asiantuntijaryhmistä ei pitäisi muodostua elitistisiä työkerhoja, vaan niiden tulisi edustaa laajaa asiantuntemusta, eikä niiden tulisi muuttua eksklusiivisiksi. Tällöin ne voivat tukea demokratian toteutumista enemmän kuin heikentää sitä.

Blom-Hansenin ja Brandsman (2009, 719; 735–736) mukaan komitologiajärjestelmän mukaisista komiteoiden *toimintatavoista* on mahdollista muodostaa kaksi erilaista kuvaa: komiteoilla nähdään olevan joko hallitustenväliseen yhteistyöhön nojautuva tai deliberatiivinen toimintatapa. Ensin mainittu näkemys komiteoista on ennemminkin jäsenvaltioiden kontrollimekanismeja sekä niiden tarkoitusperiä korostava, kun taas deliberatiivinen toimintatapa viittaa komiteoissa tapahtuvaan sisällöntuotantoon ja niiden funktion keskusteluareenoina. Blom-Hansen ja Brandsma esittävät, että molemmat toiminnan muodot voivat sekoittua komiteoiden toiminnassa. Tämä on riippuvaista myös käsiteltävästä asiasta.

John Moodie ja Catherine Holst (2015, 38) ovat tutkineet puolestaan Euroopan komission *tarkoituspäätöksiä* asiantuntijatiedon hyödyntämisessä. Komitea- ja asiantuntijaryhmien toiminta perustuu Euroopan komission mukaan siihen, että komissio pystyy asiantuntijoiden tuen avulla tekemään laadukkaampia päätöksiä. Kyynisempien mukaan työryhmät ovat vain komission tapa käyttää asiantuntijatietoa strategisesti, komission toiminnan legitimoimiseksi, mutta toisen näkemyksen mukaan komissio toivoo työryhmiltä myös deliberatiivista, keskustelevaa näkökulmaa. Moodie ja Holst (2015, 45) esittävät, että työryhmien toiminnan taustalla vaikuttavat molemmat tarkoituspäätökset, sekä deliberatiivisuus että komission toiminnan legitimointi.

Työryhmissä kansalliset ja ylikansalliset toimijat kohtaavat, minkä takia toiminnan luonteen lisäksi kiinnostavaa on tutkia myös toimijoiden *rooleja* ja *edustajuutta* työryhmissä. Tutkijoita on kiinnostanut, miten virkamiehet itse käsittävät oman roolinsa ja sen, mitä tahoja he työryhmissä edustavat. Tämä kiinnosti myös minua, kun haastattelin työryhmäjäseniä vuonna 2013. On esitetty, että toimiminen työryhmissä vaikuttaa virkamiesten kokemukseen rooleista, mutta millä tavoin, tästä tutkijat ovat olleet montaakin mieltä.

Jarle Trondal ja Frode Veggeland (2003, 59; 64) ovat tutkineet ruotsalaisten ja norjalaisten kansallisella tasolla toimivien virkamiesten roolikonflikteja Euroopan komission työryhmissä. He tunnistavat työryhmäjäseniltä kolme erilaista roolia: kansallisen tason hallinnon edustajan, ylikansallisen toimijan ja riippumattoman asiantuntijan ristiriitaiset roolit. Tutkimuksessa selvitettiin näiden kolmen roolin suhdetta ja sitä, mikä näistä rooleista näyttäytyi hallitsevimpana. Aineisto perustui sekä kyselyyn että haastatteluihin.

Trondal ja Veggeland (2003, 73–74) esittävät, että aineistosta pystyttiin tunnistamaan erityisen hyvin kansallisen edustajan ja riippumattoman asiantuntijan roolit, kun taas ylikansallinen rooli oli vähäisempi. Rooleissa on näkyvissä julkiselle sektorille tyypillinen, klassinen ammatillisen autonomian ja poliittisen lojaaliuden ristiriita. Roolit työryhmissä näyttäytyvät vähemmän stabiileina kuin mitä Euroopan integraation liberaali tutkimusnäkökulma esittää ja edustajuus on pikemminkin monitulkintaista. Trondalin ja Veggelandin mielestä on syytä olettaa, että työryhmät muokkaavat kansallisten edustajien lojaliteettia, ja että kansallisten virkamiesten osallistuminen ylikansalliseen toimintaan voidaan nähdä haasteena kansallisten tason intressien kontrollille.

Egeberg, Schaefer ja Trondal (2003, 19; 22) tutkivat puolestaan lomakekyselyllä neljäntoista EU-jäsenmaan 218 edustajaa, jotka toimivat Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmissä sekä Euroopan neuvoston työryhmissä. Egebergin, Schaeferin ja Trondalin (2003, 36–37) tutkimuksen mukaan työryhmien jäsenillä voitiin tunnistaa erilaisia identiteettejä, mutta kansalliseen tasoon kiinnittyviä identiteettejä oli tunnistettavissa erityisesti komiteatyöryhmissä. Kuitenkin tutkimuksen mukaan ennemminkin kuin edustamansa maan koko, asiantuntijoiden asiantuntijuus nousee heitä määrittäväksi tekijäksi työryhmien toiminnassa. Tutkimuksen mukaan komission työryhmillä on merkittävä vaikutus virkamiesten eurooppalaistumiskehitykseen. Vaikka työryhmäjäsenet ovat lojaaleja kansalliselle tasolleen, työryhmien jäsenet tuntevat myös kuuluvuutta itse työryhmään.

Vaikka komitea- ja asiantuntijaryhmistä löytyy melko paljon tutkimustietoa, Blom-Hansenin (2011, 614) mukaan järjestelmä pysyy yhä ”valkoisena pisteinä Euroopan unionin kartalla”. Monia komitologiajärjestelmään liittyviä näkökulmia ei ole selvitetty ja suhteessa muuhun EU-päätöksentekoa käsittelevään kirjallisuuteen komiteoita päätöksenteon osana ei Blom-Hansenin mukaan ole tarpeeksi käsitelty. Tämän tutkielman tarkoituksena onkin tuoda yksi näkökulma lisää Euroopan komission komiteoita ja asiantuntijaryhmiä koskevaan keskusteluun.

3. Asiantuntijaverkostot osana poliittista päätöksentekoa

Kuten jo aiemmin totesin, tieteellä ja tutkimuksella on globaali luonne. Tutkimuspolitiikka ei rajoitu vain kansallisvaltioiden sisään, vaan osana globaalia kilpailua siitä on muodostunut myös EU:lle keskeinen politiikan ala. Hajer (2003, 175) esittää, että vakiintuneet politiikan, hallinnon ja yhteiskunnan järjestelmät, kuten edustuksellinen demokratia, eivät pysty enää vastaamaan globaalien, yhä monimutkaisimpien ongelmien ratkomiseen yksin, vaan niiden oheen on kehittynyt erikoistunutta asiantuntijatietoa hyödyntäviä tiedonanto- ja poliittisia foorumeita. Tästä esimerkkinä ovat EU:ssa päätöksenteon tukena toimivat erilaiset asiantuntijoista koostuvat työryhmät, esimerkiksi EU:n tutkimuspoliittisten aloitteiden valmistelua ja niiden toimenpanoa ohjeistavat työryhmät.

Tätä verkostoyhteiskunnalle tyypillistä toimintatapaa Maarten Hajer ja Wytse Versteeg (2005, 341) kutsuvat verkostohallinnaksi. Poliittisiin prosesseihin osallistuu perinteisen poliittisten puolueiden lisäksi myös virkamiehiä sekä kolmannen sektorin, yksityisen sektorin ja tiedeyhteisöjen edustajia (Hajer & Wagenaar 2003, 13). Nämä toimijat ovat osa hallintaverkostoja, joilla viitataan Hajerin ja Versteegin (2005, 341) mukaan ongelmanratkaisuun keskittyviin ryhmiin, jotka ovat toiminnallisesti itsenäisiä mutta toisistaan riippuvaisia.

Hajerin (2006, 51) mukaan epämuodolliset hallintatavat ovat, kuten muillekin hallintojärjestelmille, myös Euroopan unionille tyypillisiä. Erityisen mielenkiintoisen eurooppalaisesta politiikasta tekee EU-jäsenmaiden kulttuurinen diversiteetti ja jatkuva kamppailu yhteisistä säännöistä. Tämän jatkuvan muuntautumisen ja sopeutumisprosessin vuoksi Hajer kutsuu EU:ta ”eläväksi instituutioksi” (emt, 41). Hajerin (2006, 53) mukaan empiirinen tutkimus EU-käytännöistä on tärkeää, jotta demokraattinen legitimitetti ja luotettavuus säilyvät epämuodollisista toimintatavoista ja oppimisprosessista huolimatta, eivätkä toisaalta estä toinen toisiaan. Tutkielmassani haen tukea väitteelle, että eräänlaisina hallintaverkostoina voidaan tarkastella myös Euroopan komission tutkimuspoliittisia työryhmiä, joiden tarkoituksena on tukea Euroopan komission lakivalmistelu- ja täytäntöönpanoprosesseja. Seuraavassa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, joka kiinnittyy olennaisesti Maarten Hajerin, Hendrik Wagenaarin ja Wytse Versteegin ajatuksiin verkostoyhteiskunnalle tyypillisistä toimintatavoista.

3.1. Valta pirstaloituu verkostoihin

We live in an age of "constitutional politics" (Ackerman 1992, Hajer & Wagenaar 2003, 7 mukaan) *in which constitutive rules are increasingly the object of politics* (Hajer & Wagenaar 2003, 7).

Hajerin ja Wegenaarin (emt.) sanoin demokratiaa työnnetään perinteisten poliittisten areenoiden ulkopuolelle ja sisällyttäen päätöksentekoon niitä tahoja, joihin päätöksenteko vaikuttaa. Euroopan komission (2015e) mukaan työryhmät tarjoavat "arvokasta palautetta" ja suosituksia komission toiminnalle. Luonnollisesti myös perinteiset hierarkkiset hallintoinstituutiot, kuten Euroopan komissio, käyttävät yhä valtaa. Puhuttaessa vallankäytöstä on kuitenkin syytä tarkastella perinteisten vallankäytön muotojen lisäksi niitä prosesseja, joiden avulla verkostoyhteiskunnassa käydään poliittista keskustelua, ja joilla poliittisia ratkaisuja etsitään: epämuodollisia, verkostoissa tapahtuvia käytänteitä. Mitä hallintaverkostoihin kuuluvien toimijoiden, kuten Euroopan komission komiteoiden ja asiantuntijaryhmien kohtaamisissa tapahtuu?

Hajerin ja Wegenaarin (2003, 9) mukaan on ollut nähtävissä "muutos verkostojen suuntaan": uudet verkostot ovat "rapauttaneet ennen vallassa olleiden verkostojen voimaa". Kiinnostavia kysymyksiä Hajerin ja Wegenaarin mielestä ovat, minkälaisia konflikteja ja jännitteitä uusi verkostomaisempi hallintatapa tuottaa, mikä on valtion ja yhteiskunnan suhde verkostoyhteiskunnassa ja millaista yhteistä oppimis- ja ongelmanratkaisukapasiteettia verkostoyhteiskunta tuottaa? Mielestäni Euroopan komission tutkimuspolitiikan työryhmien tapauksessa on mielenkiintoista tutkia, miten työryhmien jäsenet näkevät oman suomalaisen (tutkimus)alansa ja/tai kansallisen tutkimuspolitiikan merkityksen suhteessa oman työryhmänsä työhön ja millaisia ongelmia he monikansallisissa työryhmissä toimiessaan kohtaavat.

Hajer ja Wagenaar (2003, 13–18) esittävät viisi erilaista haastetta, jotka ovat ominaisia poliittisille prosesseille verkostoyhteiskunnassa. Ensimmäisen haasteen mukaan politiikka *tapahtuu verkostoyhteiskunnassa uudenalaisissa poliittisissa tiloissa*. Institutionaalinen moninaisuus viittaa hallintaverkostojen tilaan, jossa päätöksiä tehdään suvereenien

valtioiden rajojen ulkopuolella, jolloin päätöksentekoon osallistuu useita osapuolia eri hallintakulttuureista (Hajer 2006, 43). Hallintaverkostoista puuttuu verkoston toimijoiden edustaman monikeskuksisuuden johdosta vakiintuneet normit, toimintatavat ja perustavanlainen säännöstö (konstituutio), joka määrää sen, missä ja miten legitiimi päätös voidaan tehdä (Hajer & Versteeg 2005, 341), toisin sanoen, Euroopan komission työryhmien jäsenten kuuluessa ensisijaisesti johonkin muuhun organisaatioon kuin työryhmään, ei työryhmän jäsenillä ole esimerkiksi muodollista hierarkiaa keskenään epämuodollisessa hallintaverkostossa. Uudet poliittiset tilat sijoittuvat institutionaaliseen tyhjiöön. Institutionaalisen tyhjiön myötä uudessa tilanteessa on epäselvää, kenellä on auktoriteetti ja käskyvalta suhteessa kehenkin tai kuka on vastuunalainen mistäkin. Jotta toimijat voivat aloittaa hallintaverkostossa toimimisen, täytyy ensin määritellä yhteiset säännöt. Institutionaalisen tyhjiön ja vastaavasti institutionaalisen moninaisuuden vuoksi verkostoyhteiskunnassa toiminta on poliittisten ongelmien ratkomisen lisäksi myös yhteisten toimintamallein ja toimijoiden oman uskottavuuden muodostamista, mikä on ehtona hallintaverkoston ongelmanratkaisu- ja päätöksentekokapasiteetille. (Hajer & Wagenaar 2003, 13–14) Se, millä tavalla institutionaalinen tyhjiö ja moninaisuus näkyvät työryhmissä ja millä keinoin työryhmäjäsenet näkevät voivansa vaikuttaa oman toimintansa uskottavuuteen, on keskeistä tutkielmani kannalta.

Toiseksi *politiikka tapahtuu radikaalissa epävarmuuden tilassa*: päätöksiä tehdään sosiaalisen epävarmuuden tilassa ja toisaalta yhteiskunnan verkostomaisuuden lisätessä epävarmuustekijöitä. Absoluuttisen tietämisen mahdollisuus on verkostoyhteiskunnassa kumottu ja ongelmien kompleksisuus on tunnistettu. Kolmanneksi monikansallisissa työryhmissä on havaittavissa *erilaisuus lähtökohtana ja politiikkaa nimittävänä tekijänä*: modernien yhteisöjen ollessa kulttuurisesti yhä moninaisempia, joudutaan yhteisiä ongelmia ratkomaan ryhmien välillä, jotka eivät jaa samaa kieltä tai merkitysmaailmaa. Erilaiset käsitteet ja kategorisoinnit hankaloittavat yhteisen ymmärryksen muodostamista. (Hajer & Wagenaar 2003, 14–16) Merkitysten monitulkintaisuudella tarkoitetaan, että hallintaverkostot syntyvät yleensä tilanteessa, jossa poliittista päätöksentekoa vaativa ongelma ylittää kansalliset rajat ja vaatii yhteistyötä kansainvälisten toimijoiden kesken. Eri kulttuuritaustoista tulevat toimijat käsittelevät maailmaa kukin eri lähtökohdista, jolloin toimijoiden eri asioihin liittämät merkitykset poikkeavat toisistaan. Tämä johtaa siihen, että eri toimijoiden välillä saattaa olla epäselvyyttä siitä, mistä keskustelussa tarkalleen puhutaan. (Hajer & Versteeg 2005, 341)

Kun valtaosa työryhmän jäsenistä ei muodollisesti kuulu työryhmän toimintaa koordinoivaan organisaatioon, esimerkiksi Euroopan komissioon, *on tiedostettava toimijoiden välinen keskinäisriippuvuus jollakin muulla tavalla ja toimittava sen ehdoilla*: Toimijoiden keskinäinen riippuvuussuhde määrittää politiikkaprosesseja. Yhteistyöhön ryhdytään, kun huomataan, että jokin asia vaatii yhteistä päätöksentekoa. Tämän voisi kuvitella olevan esimerkiksi yhteinen käsitys siitä, että eurooppalaisia tutkimushankkeita tulee olla ja niitä tulee EU:n toimesta rahoittaa. Usein tältä yhteistyöltä puuttuvat esimerkiksi ennalta annettu käsitys siitä, mikä on legitimi tapa toimia. Tällöin verkoston tulee luoda itse oma kapasiteettinsa vuorovaikuttaa ja tehdä yhteisiä päätöksiä. Tämä edellyttää toimintayhteisöjen (communities of action) tapaisten toimintamallien kehittymistä: kykyä luoda jaettu käsitys ongelmanasettelusta (Hajer & Wagenaar 2003, 16).

Tässä yhteydessä tutkielmani kannalta ovat nähdäkseni kiinnostavia Wengerin (1998, 4–5) *käytäntöyhteisöiksi* nimittämät, yhteisen toiminnan ja sosiaalisen oppimisen kautta muodostuvat yhteisöt. Käytäntöyhteisöt ovat oppimispaikkoja, jossa opitaan yhdessä tekemällä, kehittymällä, kokemisella ja yhteenkuuluvuuden kautta. Wengerin mukaan toiminta verkostoissa synnyttää yksilöllisyyteen ja kollektiivisuuteen kiinnittyviä yhteisiä merkityksiä, jotka vaikuttavat osaltaan siihen, miten yhteisön jäsenet kokevat ympäröivän maailman.

Viidentenä verkostoyhteiskunnan haasteena Hajer ja Wagenaar (2003, 16–17) mainitsevat *luottamuksen ja identiteetin merkityksen politiikassa*: verkostoyhteiskunnassa politiikka on yhtä lailla ongelmanratkaisua kuin toisaalta luottamusta rakentavien toiminnan muotojen hakemista hallintaverkostossa: luottamus politiikassa ei ole koskaan automaattinen lähtöarvo, vaan se on tulosta yhteisten rituaalien ja myyttien ylläpidosta, joita ei kuitenkaan verkostoyhteiskunnassa toimijoiden kesken (esimerkiksi jaetun kansallisen historian puolesta) voida yhtä helposti löytää. Työryhmiä tarkastellessa kysyn aineistolta kysymyksen, mitkä seikat työryhmäjäsenet kokevat työryhmää nimittävinä ja keskinäistä luottamusta lisäävinä tekijöinä.

3.2. Diskurssit ja dramaturgian keinot avaamassa verkostoyhteiskunnan operationaalisen toiminnan dynamiikkaa

Hajerin ja Wagenaarin sekä Hajerin ja Versteegin hallintaverkostoille esittämät leimalliset piirteet johtavat väistämättä kysymykseen, miten esimerkiksi Euroopan komission työryhmien tapauksessa on edes mahdollista toimia ja ratkoa poliittisia kysymyksiä? Toisin sanoen, ”miten yhteisymmärrystä rakennetaan tämän kaltaisessa järjestelmässä ja miten yhteinen luottamus ja myöntyminen saavutetaan? (Hajer & Versteeg 2005, 342).”

Tähän kysymykseen Hajer ja Versteeg (2005, 342–345) esittävät vastauksena, että hallintaverkostot ovat *performansseja* ja niiden toiminnassa on paljolti kyse esiintymisestä. *Dramaturgia-analyysin* tarkoitus on havainnollistaa EU:n komission työryhmien toimintatapojen yhteys verkostoyhteiskunnalle tyypillisen hallintaverkoston ideaan ja ominaisuuksiin. Koska verkostoyhteiskunnassa epämuodollisten toimintatapojen muotoutuminen on keskeisessä asemassa toiminnan kannalta, kuten Hajeria ja Versteegia, kiinnostaa minua erityisesti *hallintaverkostojen operationaalisen toiminnan dynamiikan* tutkimus: ”kuinka hallintaverkostot eli Euroopan komission työryhmät toimivat ilman vakiintuneita, rutinoituneita sääntöjä ja normeja? (emt).” Olen ottanut saman tutkimuksellisen lähtökohdan tutkielmani ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä.

Yhteinen tietopohja, luottamus ja keskinäinen ymmärrys saadaan aikaan yhteisen *kokemuksen* myötä. Performanssissa on kyseessä käsite, joka toimii yksilön ja kontekstin välisenä välityskanavana, tai kuten Hajer ja Versteeg (2005, 342) myös nimeävät, performanssi on käsite, joka toimii tapahtumapaikan (*setting*) ja näytöksen (*act*) yhdistävänä tekijänä. Hallintaverkostoissa toimijat etsivät aktiivisesti tapoja oikeuttaa sanomansa: yhteisen ymmärryspohjan saavuttamiseksi ja argumentoinnin tueksi tulkitaan uudelleen historiaa ja kehystetään yhteistä jatkuvuutta. Samalla luodaan myös kilpailevia identiteettejä ja lojaliteetteja. Osallistuessaan hallintaverkostoon toimijat joutuvat kaiken aikaa harkitsemaan, mikä on missäkin tilanteessa suotavaa toimintaa ja poliittisesti uskottavaa.

Dramaturgia-analyysin tukena diskurssianalyysin keinoin voidaan saada selville yhteisten merkitysten rakentamisen keinoja. Kuten jo monissa aiemmissa tutkimusperinteissä on tunnistettu, kieli on keino kuvata maailmaa mutta myös ensisijainen keino aktiivisesti muokata ja rakentaa sitä uudelleen. Poliittisia diskursseja voidaan löytää toimintasarjoista, joissa tunnistetaan käytettävän samanlaisia kategorisointeja, käsitteitä ja ideoita, jotka puolestaan kiinnittyvät fyysiseen ja sosiaaliseen ilmiöön. Diskurssi on jaettu, yhdessä

rakennettu tapa käsittää käsiteltävän ongelman luonne. Hajer ja Versteeg kutsuvat tätä *diskurssikoalitioksi* – sen muodostavat toimijat, joidenka käsitys käsiteltävästä ongelmasta on samanlainen. Tehokas hallintaverkosto toimii diskurssiliittouman tavoin ja sen avulla. (Hajer & Versteeg 2005, 343–345).

Hajerin ja Versteegin mukaan diskurssianalyysi yksin ei kuitenkaan riitä eikä hallintaverkostojen toimintaa voida selittää vain kognitiivisten prosessien (diskurssien muodostamisen) avulla. Vakuuttelu tai suostuttelu, jolla on kestävä pohja, käsittää myös *näyttelemisen* tai esittämisen: yhteinen kokemus muodostuu yhteisistä performansseista. Tämän näyttelemisen analyysiin Hajer ja Versteeg (344–345) ehdottavat verkostodramaturgian keinoja.

Verkostodramaturgia käsittää kolme elementtiä, joiden tutkimisen kautta voidaan saada lisätietoa siitä, miten performanssit toteutuvat: tapahtumapaikan (*setting*), käsikirjoittamisen (*scripting*) ja lavastamisen (*staging*).

- Tapahtumapaikka voidaan yhdistää kontekstin käsitteeseen. Tapahtumapaikka määrittelee, miten tapahtumapaikalla voidaan toimia ja mitä esimerkiksi kannattaa sanoa, jotta sanotulla on haluttua vaikutusta. Tapahtumapaikka on siis se fyysinen paikka, jossa interaktio tapahtuu.
- Käsikirjoittamisella luodaan tapahtumapaikka ja niitä sääntöjä, joita tapahtumapaikalla noudatetaan. Lisäksi henkilöhahmot määritellään käsikirjoituksen avulla.
- Lavastamisen avulla luodaan organisaatiota, jossa toimitaan. Lavastukseen kuuluvat myös vanhat ja uudet keksityt yhteiset symbolit, joita hallintaverkostossa käytetään ja joihin viitataan. Lavastamiseen kuuluu aktiivisten toimijoiden sekä passiivisen yleisön määrittely. (Emt.)

Performanssi siis määrittyy tapahtumapaikan, käsikirjoituksen ja lavastamisen kautta. Performanssissa ei ole kyseessä käsite, jonka mukaan toimijat strategisesti yrittäisivät toiminnallaan manipuloida toimijoiden välistä kanssakäymistä. Performanssit ovat pikemminkin ”tapa, jossa kontekstissa tapahtuva kanssakäyminen itsessään tuottaa sosiaalisia realiteetteja, tietoa ja ymmärrystä ongelmasta sekä jäsentää uusia valtasuhteita”. (Hajer & Versteeg 2005, 345)

Hajerin ja Versteegin mukaan lavastetut performanssit ovat tilanteita, joissa tapahtumapaikassa ratkotaan yhdessä määriteltyä ongelmaa, ja jotka määrittelevät näin poliittista prosessia. Hallintaverkostoissa kyse on lopulta kollektiivisesta rituaalista, eräänlaisesta improvisaatioteatterista. Hallintaverkostoihin osallistuvat toimijat kohtaavat hankaluuksia hallintaverkostoille tyypillisen määrittelemättömyyden ja yhteisen ymmärryspohjan puuttumisen suhteen. Hallintaverkostot joutuvat siis ensin luomaan yhteisen diskurssin, lavastamaan paikan ja luomaan käsikirjoituksen. Näiden avulla puolestaan ratkotaan konflikti ja määritellään verkostolle sopivat toimintatavat. (Hajer & Versteeg 2005, 346)

3.3. Verkostoyhteiskunta verkottuneiden yksilöiden yhteiskuntana

Verkostot eivät ole vain verkostoja suhteessa toisiin verkostoihin, vaan kuten Manuel Castells muistuttaa, ”verkostoyhteiskunta on verkottuneiden yksilöiden yhteiskunta” (Castells 2005, 12). Euroopan komission työryhmien kannalta on mielenkiintoista tarkastella asiantuntijuutta ja tietoa yksilöihin ja yksilöiden toimintaan liittyvänä ilmiönä. Yhtä lailla asiantuntijoiden toiminta yksilöinä yhteisössä, tai ”verkottuneina yksilöinä”, on mielenkiintoista – millä tavalla asiantuntijat toimivat yksilöinä tietoa kokoavissa epämuodollisissa asiantuntijatyöryhmissä? Miten verkostohallinnan olosuhteet ja performoitu toiminta vaikuttavat ja suhteutuvat yksittäiseen toimijaan?

Hajerin ja Versteegin (2003, 342) mukaan ”jokainen verkostohallintaan osallistuva toimija tuo tilanteeseen mukanaan oman erityisen *identiteettinsä* jonkin sidosryhmän jäsenenä tai viraston edustajana”. Toimijoiden muodostaessa yhteisymmärrystä ongelman luonteesta ja sen ratkaisutavoista kehittävät he myös yhteisiä merkityksiä ja alkavat myös muodostaa jaettuja identiteettejä. Ongelmia ratkovaan yhteisöön osallistuva toimija alkaa hahmottaa rooliaan osana verkostoa, jonka jäsenten yhteisesti sovittu toimintatapa vahvistaa jäsenten kuuluvuutta hallintaverkostoon. (Innes & Booher 2000, 19.) Hajer ja Versteeg (2003, 342) viittaavat kilpailevien identiteettien lisäksi myös toimijoille osana verkoston toimintaa syntyviin kilpaileviin lojaliteetteihin. Mitä identiteetillä tarkoitetaan ja mikä on sen suhde rooliin? Käsittelen seuraavassa muutamia näkökulmia roolien ja identiteettien käsitteisiin.

Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin (1966, 64–70) mukaan totunnaistuminen, yhteisesti opitut ja hyväksytyt tavat ovat institutionalisoitumista. Yhteiskunnan institutionalisoituminen

käsittäen rutiinit, ennakkoinnin mahdollisuuden ja yhteisen ymmärryksen toimintatavoista vähentävät epävarmuutta ja antavat ihmisille mahdollisuuden toimia siten, että rajoittunut tarkkaavaisuus voi kohdistua muihin asioihin kuin toimintatapojen pohtimiseen. Kuten aiemmin totesin, Hajer ja Wagenaar (2003, 14) esittävät, että verkostoyhteiskunnassa juuri ennalta sovittujen sääntöjen ja toimintatapojen puuttuminen lisää epävarmuutta ja pakottaa toimijat ensinnä luomaan yhteiset toimintatavat, joilla institutionaalinen tyhjiö täytetään. *Roolit* ovat puolestaan seurausta institutionalisoitumisesta. Instituutiot osoittavat näyteltäviä rooleja yhteiskunnan jäsenille ja asiantuntijuus syntyy puolestaan siitä, kun erikoistutaan rooleihin. Lapsuuden jälkeen tapahtuvalla sekundaarisosialisaatiolla tarkoitetaan roolikohtaisen tiedon sisäistämistä. Sosialisaatiota harjoitetaan rituaalien myötä, ja se voi olla monimutkaista, jos näyteltävä rooli on kompleksinen. (Berger & Luckmann 1966 64–70.)

Stuart Hallin (1999, 22) mukaan interaktiivisen, sosiologiassa klassisen käsityksen mukaan *identiteetti* ”muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa”. Subjektilla, ihmisellä, voidaan nähdä olevan sisäinen ydin, joka dialogissa ”ulkopuolella” olevien kulttuuristen maailmojen ja identiteettien kanssa jatkuvasti muokkaantuu. Subjekti koostuukin itse asiassa monista identiteeteistä. (Emt, 22.) Hajerin mukaan hallintaverkostojen toimijat alkavatkin muuttaa identiteettejään verkostoissa tapahtuvan interaktiivisen toiminnan seurauksena. Hall (1999, 22–23) esittää, että nyky-yhteiskunnan rakenteelliset ja institutionaaliset muutokset tuottavat pirstoutuneen subjektin, kun subjektin identifikaatioprosessi eli projisoituminen kulttuurisiin identiteetteihin on yhä moninaisempaa ja ongelmallisempaa. Hallin mukaan tämä luo postmodernin, fragmentoituneen subjektin, jolla on ”ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä”.

Tavat, jolla ihmisiä representoidaan ja puhutellaan ihmistä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä muokkaavat identiteettiä, jolloin se ei ole kiinteä tai pysyvä (emt, 23). *Sosiaalinen identiteetti* tarkoittaa yksilön johonkin ryhmään kuulumisen tiedostamista. Sosiaalisen identiteetin avulla pystytään määrittelemään ryhmään kuuluvat ja kuulumattomat, ryhmän tarkoitus, arvot ja sisältö sekä ryhmän suhde sosiaalisen verkoston muihin ryhmiin. (Hermann & Brewer 2004, 6.)

Castells (2010, 368–370) näkee, että eurooppalaisuudelle rakentuu merkityksiä jaettujen kokemusten, kuten esimerkiksi yhteisten eurooppalaisen tason jalkapallo-otteluiden ja muun ammattiurheilun kautta. Euroopan yhtenäistymisen ja integraation mahdollisuus on Castellsin mukaan ongelmallinen kysymys erityisesti identiteetin näkökulmasta. Castellsin

mukaan identiteetti kietoutuu merkityksiin, ja jos identiteetti pysyy erityisesti kansallisena, alueellisena tai paikallisena, niin Euroopan integraation on vaikea toteutua muuten kuin yhteisenä sisämarkkina-alueena tai valuuttana. Castells esittää, että yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen, kuten hyvinvointivaltion ylläpitämiseen, johtavat ponnistelut tuottavat sosiaalisen konstruoinnin seurauksena niin sanotusti *Eurooppa-projekti-identiteettiä*, jolla voi olla merkitystä Euroopan yhtenäisyyden kannalta.

Castellsin ajatus yksittäisiin yhteistä hyvinvointia edistäviin projekteihin kiinnittyvästä eurooppalaisesta identiteetistä ei ole kovin erilainen verrattuna Hajerin ja Wagenaarin (2003, 17) ajatukseen: luottamusta hallintaverkostossa voidaan rakentaa aktiivisella osallistumisella verkoston toimintaan ja yhteiseen ongelmanratkaisuprosessiin. Toimijoiden ”heittäytyttyä” verkoston toimijaksi vaikuttaa tämä myös toimijan identiteettiin. Poliitikanteko on siten myös käytäntö, jonka avulla henkilöt luovat itselleen uusia identiteettejä. Identiteetin luominen hallintaverkostoissa kiepauttaa myös politiikan ja politiikkamenettelyjen suhteen ylösalaisin: hallintaverkostoissa myös siviilit ja puolueiden ulkopuoliset tahot osallistuvat poliittiseen ongelmanratkaisuun ja heistä tulee poliittisesti aktiivisia. Hajer ja Wagenaar (emt) esittävät, että ennen ajateltiin, että politiikan valmistelu on tulosta poliittisen tahdon muodostumisesta, usein nykypäivänä politiikanteko *johtaa* poliittisen tahdon muodostumiseen.

3.4. Tietokäytännöt määrittävät puitteet tietämiselle

We know that technology does not determine society: it is society. (Castells 2005, 3.)

Tieteen saavutuksilla on merkittävä vaikutus yhteiskunnassamme. Kuten Manuel Castells (emt) esittää, ”yhteiskunta muovaa teknologiaa perustuen niihin tarpeisiin, arvoihin ja kiinnostuksiin, joita teknologioiden käyttäjillä on”. Millä tavoin tiedettä ja teknologiaa sitten pyritään yhteiskunnassamme hallitsemaan ja miten tiede hallitsee yhteiskuntaa? Laajentaakseni näkökulmaa tiedon poliittiseen ja sosiaaliseen luonteeseen esittelen seuraavassa joitakin näkemyksiä yhteiskunnan sosiaalisen toiminnan ja tiedon yhteen kietoutumisen käytännöistä.

Sheila Jasanoff (2004, 22–24) esittää, että todellisuuden voidaan katsoa olevan sekä tieteellisen tiedon että sosiaalisen toiminnan yhteistuotosta (co-production). Toisin sanoen tiede ja valta kietoutuvat yhteen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Tiede ei ole itsessään vaikuttavaa, se tarvitsee vallankäyttäjää saadakseen vaikuttavuutta yhteiskunnassa (esimerkiksi uutisoinnin tai tutkimusrahoituksen kautta). Marja Alastalo ja Maria Åkerman (2011a, 24–25) puolestaan huomauttavat, että kaikki informaatio ei ole eikä muutu yhteiskunnallisesti merkitykselliseksi, vaan näin tapahtuu vain silloin, kun tieto kiinnittyy toimintaan ja alkaa muokata yhteiskunnallisia toimija-asemia ja ongelmanasetteluja. Jasanoffin (2004, 22–24) mukaan tieteen tulokset vaikuttavat myös yhteiskunnan sosiaaliseen rakentumiseen. Tieteen tulosten voidaan esimerkiksi päätellä vaikuttavan tutkimuspolitiikan asiantuntijoiden *asiantuntijuuteen*: ei ole merkityksetöntä, minkälaisen tiedon tai tutkimuksen asiantuntija työryhmäjäsen on.

Myös Karin Bäckstrand (2003, 27) esittää, että tieteellinen tieto ja toiminta ovat osa erilaisia kulttuurisia ja poliittisia konteksteja sekä sosiaalisia diskursseja. Oletuksena on siten, että tieteellinen tieto on ennemminkin osa politiikkaa, kuin jotain sen ulkopuolella. Kiinnostavaa on, mikä tieto lopulta määritetään luotettavaksi ja legitiimiksi asiantuntijatedoksi? Hajerin (2003, 175) mukaan nyky-yhteiskunnassa tiedon rooli muuttuu samalla kun tieteen ja yhteiskunnan suhde muuttuu: tieteellinen asiantuntijuus ei ole automaattisesti hyväksyttyä, vaan hyväksyntä pitää muodostaa neuvottelun tuloksena.

Todellisuus siis konstruoituu sosiaalisen toiminnan ja tieteen yhteisvaikutuksessa, mikä tulee ottaa huomioon myös tutkimuksellisessa näkökulmassa. Tutkimuspolitiikan muodostumisen kannalta ei ole aivan sama, minkälaisia tieteellisiä saavutuksia esimerkiksi Suomessa on viime aikoina tehty. Toisaalta tutkimuspolitiikka määrittää vahvasti sitä, minkälaiselle tutkimukselle yhteiskunnan resursseja kohdistetaan. Tämä taas tuottaa edelleen tietoa yhteiskunnasta. ”Asiantuntijuudella tutkimuspolitiikassa” voidaan mielestäni siten sanoa olevan poikkeuksellinen valta-asema yhteiskunnassa, ja se kuvaa hyvin Jasanoffin edellä mainittua ajatusta tieteen ja sosiaalisen toiminnan yhteistuottamista.

Johanna Tuomisaari ja Taru Peltola (2011, 53) esittävät artikkelissaan huomioita tieteen ja yhteiskunnan yhteen kietoutuneisuuden jatkeeksi *tietokäytännöistä*. Tuomisaaren ja Peltolan (emt.) mukaan ”vasta kun selvitetään, miten tiede ja yhteiskunnan prosessit tuottavat toisiaan, voidaan ymmärtää, miten tiedosta tulee yhteiskunnallisesti vaikuttavaa”. Tietokäytännöt, eli tiedon kokoamiseen, käyttöön ja jalostamiseen liittyvät rutiinit toimivat yhteiskunnan ja toimijoiden välisten suhteiden järjestäjinä. Myös tutkimuspolitiikan

työryhmien toimintaa koskien voidaan esittää kysymys: millä tavoin tieto siellä hyväksytään ja miten sillä vaikutetaan työryhmissä? Institutionaalisen etnografian mukaan instituutiot määrittävät toiminnalliset suhteet eli puitteet tietämiselle; minkälaisien prosessien ja suhteiden kautta tietäminen on mahdollista. Tuomisaaren ja Peltolan (2011, 56) mukaan esimerkiksi luonnonsuojelupolitiikkaa tietokäytäntöinä tutkimalla havaitaan, että luonnonsuojelu on paljolti kiinni tiedollisista rutiineista, ei pelkästään asenteista.

Kuten aiemmin totesimme, tapahtumapaikalla ja lavastuksella on olennainen rooli hallintaverkostojen dynamiikan ymmärtämisessä. Hajer ja Versteeg esittävät lavastamisen merkitykseen liittyvän esimerkin asiantuntijatiedon muodostumisesta Stephen Hiljegartnerin (2001, Hajer & Versteeg 2005, 345 mukaan) tutkimuksesta, jossa johtopäätöksenä tehtiin huomio, että kaikki tieteellisen neuvonannon vaikuttavuudesta riippuu juuri lavastamisesta: tieteelliset neuvonantajat eivät voi vain luottaa statukseensa objektiivisen tiedon tuottajina ja välittäjinä, vaan asiantuntijan rooli pitää ansaita.

Hiljegartner (2012, 4) esittää, että asiantuntijatiedon muodostamisprosessiin mukaan pääseminen on ennen kaikkea kiinni asiantuntijan dramaturgisten välineiden käytöstä. Hiljegartnerin mukaan dramaturgian avulla voidaan tutkia, kuinka tietoa hallitaan luomalla suljettuja paikkoja tai yhteisöjä, joissa strategisesti pakataan ja valmistellaan tietoa, jonka tai josta vain osan on myöhemmin tarkoitus tulla näytetyksi suuremmalle yleisölle. Tätä ilmiötä Hiljegartner kutsuu ”tiedon valikoiviksi virroiksi”. Jotta suljettuihin yhteisöihin pääsee, pitää osallistua yhteiseen performatiiviseen toimintaan, minkä kautta luottamus tiedon hallintaan osallistuvana toimijana ansaitaan. Ajatus tietokäytännöistä ja tietämisen suhteesta performatiivisuuteen osoittaa, että verkostohallinnassa tuotetut käytännöt ovat olennaisessa osassa asiantuntijatiedon hyödyntämistapojen kannalta ja niitä on syytä tarkastella yhteiskunnallisesti vaikuttavan tiedon valikoitumistapojen näkökulmasta. Toimijuuskaan ei ole merkityksetön tietokäytäntöjen kannalta tai jää koskemattomaksi: Alastalon ja Åkermanin (2011a, 27–28) mukaan tiedon tuotanto on prosessi, jossa tiedon objektin ja subjektin ollessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa syntyy myös uudenlaisia *toimijuuksia*, ei vain todellisuuden kuvauksia.

4. Aineiston esittely ja tutkimusmenetelmät

4.1. Aineiston kuvaus

Tämä tutkielma on lähtökohdiltaan ongelmalähtöinen ja soveltaa siinä laadullisia menetelmiä. Tutkielman aineistona käytetään keväällä ja kesällä 2013 kerättyä asiantuntijahaastatteluaineistoa. Otin tuolloin sähköpostitse yhteyttä yhteentoista suomalaiseseen Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmäjäsenen, niin jo työnsä tutkimuspolitiikan työryhmissä lopettaneisiin kuin edelleen aktiivisesti työryhmissä ja komiteoissa työskenteleviin. Pyysin lupaa haastatella heitä selvitystyötä varten, jonka laadin osana harjoitteluani Suomen Akatemiaa ja Tekesiä varten. Sain alkuperäisen idean selvitystyölle silloisilta esimiehiltäni Esa Panula-Ontolta ja Rami Nissilältä, jotka esittivät, että Euroopan komission asiantuntijaryhmien toiminta on heikosti tunnettu ilmiö. Selvityksen metodiksi esitin asiantuntijahaastattelua. Pohdimme yhdessä Panula-Onton ja Nissilän kanssa selvitykseen liittyviä tarpeita ja ideoin teemahaastattelurungon sen pohjalta. Laadin haastattelut siten, että niitä olisi mahdollista hyödyntää myös pro gradu -tutkielmassa ja sainkin luvan selvityksen valmistuttua Suomen Akatemialta, Tekesiltä ja haastatelluilta käyttää haastatteluaineistoa myös tutkielmassani.

Haastattelut kerättiin luottamuksellisesti ja olen siksi pyrkinyt analysoimaan haastatteluaineiston tutkielmassa siten, ettei haastateltavien henkilöllisyys tulisi ilmi. Henkilöllisyyden suoja on muodostunut vahvaksi normiksi laadullisessa haastattelututkimuksessa, ja tunnistettavuuden huoli saattaa myös heijastua haastatteluaineistoon (Alastalo & Åkerman 2011b, 383). Haastateltavien kanssa sovittiinkin, että jos sitaatteja käytetään, esitetään ne mahdollisimman anonyymisti. Tarkoitukseni ei tutkielmassa olekaan korostaa yksittäisiä asiantuntijoita, organisaatioita tai työryhmiä sinänsä, vaan muodostaa yleisluontoinen kuva siitä, miten asiantuntijuutta hyödynnetään päätöksenteossa verkostoyhteiskunnassa, ja millaisia vaikutuksia tällä on asiantuntijoiden toimijuuteen.

Haastateltavat valittiin kysymällä sopivia haastateltavia Suomen Akatemian ja Tekesin asiantuntijoilta. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litterointiin. Käytin haastatteluissa kahta eri haastattelurunkoa (liite 1). Ensimmäisissä haastatteluissa hyödynsin väljempää teemahaastattelurunkoa, kun taas myöhemmissä haastatteluissa täsmensin

kysymysrunkoa hieman. Jälkimmäisessä teemahaastattelurungossa käytin hyväksi erityisesti niitä ajatuksia ja keskusteluteemoja, joita ensimmäisissä haastatteluissa tuli ilmi, jolloin haastattelurungon rakenne hieman muuttui. Nähdäkseni tällä ei ollut kuitenkaan suurta vaikutusta haastattelujen sisältöön, vaan kaikki haastateltavat kertoivat ilmiöstä ja kokemuksistaan ensisijaisesti omista lähtökohdistaan ja kiinnostuksistaan käsin.

Tarkoituksena oli selvittää erityisesti asiantuntijoiden omia kokemuksia työryhmiin osallistumisesta ja kerätä erilaisia esimerkkejä hyvistä käytänteistä. Selvityksen tarkoitus oli koota näkökulmia siitä, millä tavoin Euroopan komission tutkimuspolitiikan parissa toimivissa työryhmissä pystytään onnistuneesti vaikuttamaan. Teemahaastattelurungot toimivat vain keskustelun raameina, eikä kaikissa haastatteluissa noudatettu samaa kaavaa. Joissakin haastatteluissa osa virkamiesten työhön liittyvistä kysymyksistä jouduttiin jättämään pois tai niitä jouduttiin muotoilemaan uudelleen, jos kyseinen haastateltava ei ollut toiminut työryhmissä koskaan nimenomaan julkishallinnon virkamiehen asemassa.

Tekemäni haastattelut ovat luonteeltaan asiantuntijahaastatteluita. Alastalon ja Åkermanin mukaan (2011b, 372) tutkittaessa yhteiskunnallisia prosesseja haastatteluilla voi olla, ja usein on, kaksi tavoitetta: ensinnäkin haastatteluja yhdessä dokumenttiaineiston kanssa voidaan käyttää kuvaamaan tutkimuksen kohteena olevan prosessin kulkua. Toisekseen haastattelujen analysoinnissa voidaan samalla tutkia toimijoiden tapahtumakuluille tuottamia tulkintoja ja kulttuurisia merkityksiä. Haastateltava voi siis Alastalon ja Åkermanin mukaan toimia sekä asiantuntijana että kulttuurin jäsenenä samassa haastattelutilanteessa (emt, 374–375)

4.2. Tutkimusmenetelmä

Tekemilläni asiantuntijahaastatteluilla on Alastalon ja Åkermanin esittämä kaksijakoinen tehtävä tässä tutkimuksessa. Yhtäältä tutkin aineistosta Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmien suomalaisten jäsenten kuvausta siitä, minkälaisien *prosessien* kautta ryhmiin osallistuminen tapahtuu: minkälaisia vaiheita, tapahtumakulkuja ja toimintatapoja työryhmätyöskentelylle haastateltavat esittävät ja mitä tulkintoja tästä voidaan aiempaan tutkimukseen suhteuttaen tehdä – mitä prosessikuvaus kertoo ilmiöstä? Toiseen tutkimuskysymykseen vastataukseni pureudun tapahtumakulun kerronnan ohella niihin *henkilökohtaisiin merkityksiin*, joita haastateltavat ilmiöön liittävät.

Asiantuntijoilla on haastateltavina siis kahdenlainen merkitys. Toisaalta he kertovat EU:n komission työryhmissä työskentelystä kyseisen ilmiön asiantuntijoina. Tällöin ”kiinnostuksen kohteena ei ole ensisijaisesti asiantuntija sinänsä, vaan henkilöä haastatellaan sen tiedon vuoksi, jota hänellä oletetaan olevan (Alastalo ja Åkerman 2011b, 373)”. Toisessa selontekotehtävässä asiantuntijat ovat itse tutkimuksen kohde: tutkin merkityksiä, joita asiantuntijat liittävät omiin kokemuksiinsa ja tapaan, jolla he tuovat esiin oman subjektiviteettinsa. Yhteenvedon voidaan todeta, että olen valinnut haastateltavat sen vuoksi, että he voivat kertoa *omiin kokemuksiinsa* perustuen siitä, miten Euroopan komission työryhmissä toimitaan.

Alastalon ja Åkermanin (emt, 376) mukaan asiantuntijahaastattelujen merkitys nousee sitä keskeisemmäksi, mitä puutteellisempi ja hajanaisempi tutkitusta ilmiöstä saatavilla oleva dokumenttiaineisto on. Esimerkiksi ulkopuolisilta suljettujen poliittisten prosessien tutkiminen saattaa vaatia asiantuntijahaastattelujen toteuttamista. Nähdäkseni Euroopan komission työryhmien toiminta edustaa juuri tämän kaltaista prosessia, josta suuri yleisö suljetaan ulkopuolelle, ja josta tiedotetaan esimerkiksi mediassa hyvin niukasti. Tiedon saanti ja löytäminen ryhmiä koskien edellyttää tiedon hakijalta vähintäänkin ennakkotietoa kyseisten ryhmien olemassaolosta. Tekemieni haastattelujen tarkoitus alun perinkin oli tuottaa jäsennellympää tietoa ilmiöstä (suomalaisten asiantuntijoiden toiminnasta komitea- ja asiantuntijaryhmissä) selvityksen toteuttajalle, Suomen Akatemian ja Tekesin Brysselin toimistolle ja sen sidosryhmille. Tämä tarve liittyi siihen, että ilmiöstä koettiin tarvittavan tarkempaa tietoa, kuin mitä saatavissa olevat dokumentaariset tietolähteet pystyivät kertomaan. Näkemykseni mukaan se, että aineistoa käytetään uudelleen ilmiön kuvaukseen pro gradussa, ei tuota kuitenkaan samanlaista tulosta kuin aiemmin laadittu selvitys. Tähän vaikuttaa luonnollisesti se, että akateemisessa tutkielmassa peilaan prosessikuvausta aiempaan tutkimukseen, ja siirrän prosessikuvauksen alan tieteelliseen viitekehykseen.

Alastalo ja Åkerman (2011b, 377) esittävät asiantuntijahaastatteluiden prosessin ja ilmiönkuvauksen analyysimetodiksi faktaluentaa. Tällöin tutkimuksen lähtökohtana tulee olla, että haastattelutieto on tuotettu vuorovaikutteisessa tilanteessa ja on huomioitava, että faktuaalisen luennan ei tarvitse olla naiivin realistista. Analysoitaessa tulisikin harjoittaa ristiinluentaa käytyjen haastatteluiden kesken ja toisaalta muun dokumenttiaineiston kesken.

Tutkimusaineistoni analyysin kannalta faktaluenta ei ole kuitenkaan kaikilla tavoin mielekäs. Ensinnäkin faktaluennassa pitäisi käyttää hyväksi muita ilmiöstä kertovia dokumentteja. Koska käytän jo ilman muita ilmiöstä kertovia dokumentteja hyvin laajaa analyysiaineistoa haastattelumateriaalin ollessa 75 sivua pitkä, pidättäydyn laajentamasta varsinaista analyysia muihin aineistoihin. Tarkoitukseni on siis kuvata ilmiötä asiantuntijoiden kokemuksiin ja kertomuksiin nojaten ja kytkien samalla ilmiön teoreettisiin käsitteisiin. Prosessin ja ilmiön kuvaus perustuu siis niihin havaintoihin, joita haastateltavat esittävät ja toisaalta myös teoria-aineistosta esiin tuleviin lähtökohtiin.

Toisekseen, näen tiedon tuottamisen (vaikkakin se olisi asiantuntijanäkökulmasta esitetty) olevan ilmiön kuvausta aina materiaalis-sosiaalisista rakenteista käsin. Realistisen diskurssianalyysin kannattaja Ian Parker (1992, 23–41 Juhila 1999, 163–165 mukaan) esittää, että tekstien (sekä puheen että kirjoituksen) tutkimiseen on yhdistettävä kysymys siitä, miten diskurssit uusintavat ja muuntavat maailmaa. Tekstien ulkopuolella on Parkerin mukaan ontologinen todellisuus, vaikka emme voikaan saada suoraa tietoa tuosta todellisuudesta. Tästä näkökulmasta faktaluenta tuntuu ontuvalta metodilta, sen nostaessa jalustalle faktat, joiden oikeellisuutta tutkijan on lopulta mahdoton arvioida.

Kuten kulttuuristen merkitysten, näen myös prosessin kuvauksen, toimintatapojen ja tapahtumakulun selityksen olevan ensisijaisesti vallalla olevien totuusdiskurssien ja merkitysten tulkintaa. En koe, että on edes mahdollista, että asiantuntijat kuvaavat ilmiötä muusta kuin omasta näkökulmastaan ja kulttuuristen merkitysten kautta, vaikka he toistaisivatkin esimerkiksi esimieheltään saamiaan ohjeita. Parkerin (emt) mukaan yhteiskunnan jäsentä ympäröivät ontologiset diskurssit, joita hän käyttää ja joiden varaan hän rakentaa identiteettinsä. Ihmiset eivät siis luo maailmaa vapaasti, vaan heijastavat ja uusintavat vallitsevaa materiaalis-sosiaalista rakennetta ja osallistuvat sen muokkaamiseen. Asiantuntijan kuvatessa yhteiskunnallista ilmiötä, näen hänet kuitenkin aina kulttuurin jäsenenä, vaikka he ovatkin ilmiön asiantuntijoita. Prosessikuvauksen näen olevan ensisijaisesti näiden yhteisesti tuotettujen totuusdiskurssien tuotos ja ilmiön asiantuntijan tulkintaa. Tutkimuskohteena on todellisuuden yhteisesti tuotettu järjestys, jolle annetaan yhteisiä merkityksiä ja jotka toistuvat tapahtumien kuvauksessa, eli työryhmiin liittyvän toiminnan kuvauksessa.

Nimittäisinkin faktaluentaa mieluummin *kontekstiluennaksi*: tutkin ilmiötä ja prosessikuvauksia asiantuntijan kokemana, sellaisessa kontekstissa, jonka asiantuntija

esittää ja toisaalta johon teoreettinen viitekehys eli performansseihin pureutuva verkostodramaturgia antaa lisäymmärrystä. Analyysin ensimmäisessä osassa tarkoitukseni on tunnistaa asiantuntijoiden ilmiöön liittämää problematiikkaa. En analysoi asiantuntijoiden ilmiön kuvausta kriittisin lasin eli siten, että asiantuntijoiden selonteko ilmiöstä voisi olla jollakin tapaa vääränlainen tai epätotuudenmukainen.

Alastalon ja Åkermanin (2011b, 389) mukaan asiantuntijahaastatteluissa pitäisi ilmiönkuvauksen lisäksi ottaa huomioon kulttuurinen lähestymistapa esittämällä haastateltaville kysymyksiä, jolloin he kuvailevat asiaa omasta näkökulmastaan, jolloin päästään kiinni kulttuurisiin merkityksiin ja haastateltavan kokemuksiin. Vaikka painotan haastateltavien kokemuksellisuutta myös ensimmäisessä analyysiosassa, muutan silti analyysitapaa analyysin loppuvaiheessa siten, että kontekstiluennan keinoin ja dramaturgia-analyysin välineillä tuotettu ilmiön problematisointi ja prosessikuvaus yhdistetään analyysin toisessa osassa subjektiviteettia ja henkilökohtaisia merkityksiä käsittelevään diskurssianalyysiin. Kysyn aineistolta, miten esimerkiksi eurooppalaisuutta ja siihen liittyviä itsemäärittelyjä tuotetaan ja miten eri ryhmien keskinäisiä eroja ”herätetään henkiin” (Jokinen, Juhila & Suominen 1993, 21) asiantuntijoiden puheessa.

Tarkoitukseni on siten reflektoida puheessa tuotettuja henkilökohtaisia merkityksiä ilmiön kontekstissa. Tutkin erityisesti haastateltavien itsepositiointia ja omaan subjektiviteettiin kiedottuja merkityksiä, joita he liittävät ilmiöön. Tämän on tarkoitus selventää haastateltavan omaa suhdetta työryhmiin ja eurooppalaiseen tutkimuspoliittiseen yhteistyön ja tähdentää, millainen merkitys asiantuntijoille itselleen eurooppalaisella verkostovaikuttamisella on.

5. Vaikuttaminen monikansallisessa asiantuntijaverkostossa

Tässä luvussa analysoin Euroopan komission komiteoiden ja asiantuntijaryhmien toimintaa. Johdatteluna analyysiin kerron tarkemmin ja esimerkkejä hyödyntäen, mihin viitaan, kun tarkastelen Euroopan komission tutkimuspolitiikan työryhmiä.

Euroopan komissiolla on Euroopan unionissa keskeinen tehtävä, koska se on EU:n toimielimistä ainoa, joka voi esittää lainsäädäntöä Euroopan parlamentin ja neuvoston hyväksyttäväksi. Se myös valvoo lakien ja ohjelmien täytäntöönpanoa Euroopan komissio koostuu pääosastoista, joista yhdellä, tutkimuksen ja innovaatioiden pääosastolla, on vastuulla nimenomaan tutkimuspolitiikkaan liittyvien aloitteiden valmistelu. Euroopan komissio käyttää toiminnassaan apuna komiteoita ja työryhmiä, joilla on sekä toimintaa valvova että neuvoa-antava tehtävä. Yksi työryhmä voi olla useamman eri pääosaston vastuulla. Tutkielman haastateltavat edustavat joko komiteoita tai asiantuntijaryhmiä, ja joissakin tilanteissa haastateltavilla oli kokemusta molempien tyyppisissä työryhmissä työskentelystä. (Euroopan komissio 2015f.)

Kansallisen nimityksen saaneista jäsenistä koostuvat komiteat ovat vastuussa EU-lakien täytäntöönpanon valvonnasta (Euroopan komissio 2015d), eli esimerkiksi tutkimusrahoitusohjelmien täytäntöönpanon ohjauksesta. Tällaisesta työryhmästä esimerkkinä on *Programme Committee for the specific programme implementing Horizon 2020 - the Framework Programme for Research and Innovation (2014–2020) - Configuration Secure, clean and efficient energy*. Kyseinen työryhmä arvioi siis turvalliseen, puhtaaseen ja tehokkaaseen energiatuotantoon liittyvien tutkimushankkeiden täytäntöönpanoa Horisontti 2020 -rahoitusohjelmassa (Euroopan komissio 2014). Komiteoiden jäsenet edustavat jäsenmaita, ja komiteoiden suositukset ovat tilanteesta riippuen enemmän tai vähemmän komissiota sitovia (Euroopan komissio 2015g; Euroopan komissio 2015d.)

Riippumattomien, eli Euroopan komission nimityksellä toimivista jäsenistä koostuvien asiantuntijaryhmien keskeinen ero komiteoihin on, että komiteat antavat muodollisia näkemyksiä komission lakien täytäntöönpanoon liittyen, kun taas asiantuntijaryhmät voivat osallistua ja antaa näkemyksiään jo komission aloitteiden valmisteluvaiheen työhön liittyen. Asiantuntijaryhmien näkemykset eivät ole komissiota sitovia, eivätkä ne ole komission ainoa tietolähde. (Euroopan komissio 2015e.) Yksi esimerkki tällä hetkellä toimivista asiantuntijaryhmistä on *Horizon 2020 Advisory Group on European Research*

Infrastructures including eInfrastructures. Sen tarkoituksena on neuvoa Euroopan komissiota erityisesti Horisontti 2020 -rahoitusohjelman tutkimusinfrastruktuureihin ja tieteen eksellenssiin liittyvissä kysymyksissä. Työryhmän jäsenet edustavat Euroopan komission mukaan ”teollisuutta, tiedeakatemiaita, tutkimusta, tiedettä ja kansainvälisiä organisaatioita”. (Euroopan komissio 2015h.)

Edellä esittelemäni työryhmät eivät ole erityisesti kytköksissä tutkielman haastateltavien edustamiin työryhmiin, vaan esimerkkejä tutkimuspolitiikan teemoja käsittelevistä työryhmistä. Työryhmistä on hankala saada Euroopan komission verkkosivuilta löytyvän tiedon perusteella kattavaa ja aukotonta kokonaiskuvaa. Komission sivuilla kerrotaan muun muassa, että komiteoiden toimintaa liittyen on olemassa väljä Euroopan komission ”työjärjestysmalli”, jonka perusteella komiteoiden työjärjestys sovitaan (Euroopan komissio 2015j; Euroopan komissio 2011). Euroopan komission mukaan ”suurin osa komiteoista kokoontuu useamman kerran vuodessa (yleensä komission tiloissa Brysselissä)” (Euroopan komissio 2015i). Samoin asiantuntijaryhmien ilmoitetaan useimmin kokoontuvan komission tiloissa (Euroopan komissio 2015e).

Jotta työryhmien toiminnasta olisi mahdollista saada parempi kuva, on aiheellista kuvata toimintaa ryhmien jäsenten kokemana. Seuraavassa tarkastelen haastatteluaineistoa yhdistettynä teoreettiseen viitekehykseen verkostoyhteiskunnan toiminnasta ja analysoin, minkälaisena toiminta Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmissä työryhmäjäsenten kokemusten perusteella näyttäytyy.

5.1. Työryhmässä työskentely performanssina

Hajerin ja Wagenaarin mukaan politiikkaa työnnetään perinteisten poliittisten areenoiden ulkopuolelle. Työryhmissä vaikuttaminen koetaan paljon mahdollisuuksia sisältävänä vaikuttamisen kanavana, mutta haastateltavat myös kertoivat, että työryhmätyöhön liittyy monia epävarmuustekijöitä. Epämuodollisissa hallintaverkostoissa toimitaan ennalta sovittujen sääntöjen puuttuessa institutionaalisessa tyhjiössä, jota leimaavat sosiaaliset sekä toiminnan verkostomaisuuteen liittyvät epävarmuustekijät (Hajer & Wagenaar 2003, 13–14). Haastatteluaineistosta kävi ilmi, että työryhmät toimivat niiden aiheesta ja tarkoituksesta riippuen eri tavoin ja eri tapaamistiheydellä, eikä yleispäteviä sääntöjä

toiminnalle ole helppoa esittää. Työryhmien toiminnan luonne ja säännöt opitaan ensisijaisesti toimintaan osaa ottamalla.

Epävarmuus liittyy myös siihen, että useilla haastatelluilla on lopulta hyvin vähäiset resurssit toimia työryhmissä. Eräs haastateltava kertoo, kuinka hän lukee työryhmäkokouksen taustadokumentteja joskus vasta lentokoneessa matkalla kokoukseen Brysseliin. Osan työajasta on osoitettu vain kaksi prosenttia Euroopan komission työryhmissä työskentelyyn ja osa tekee työtä vapaa-ajalla, jos he ottavat työryhmiin osaa yksityishenkilöinä. Työryhmätyöskentely on monen mielestä vaativaa työtä, jos sen aikoo tehdä hyvin. Työryhmissä käsitellään kaiken aikaa useita aloitteita ja monet kokevat, että kokonaisuutta on vaikea hallita. Aina ei ole tietoa siitä, mikä taho on suomalaisessa kontekstissa vastuussa asioista, joita työryhmissä eurooppalaisella tasolla käsitellään. ”Kentällä toimivat” eivät aina tiedä, miten epämuodollisissa valtioiden välisissä verkostoissa käsitellyt asiat suhteutuvat kansallisen tason päätöksentekoon.

Mutta kyllä ainakin ne toimijat, joiden kaa me oltiin siellä kentällä, niin meillä oli monta kertaa sellainen tunne, että ei voinut tietää, että missä tästä asiasta Suomessa keskustellaan, missä tasolla tässä keskustellaan. Oli vähän niinku sellaista pulaa, että et oikein sellaista kunnollista paikkaa, missä tulee niitä esiin. Et olis selkeä yhtenäinen käsitys. (H1)

Hajerin ja Wagenaarin (emt.) mukaan hallintaverkostoille tyypillistä on, että tarkkoja vastuunalaisuuksia ei ole määriteltä. Eräs työryhmäjäsen myös toteaa, että työn työryhmissä voi tehdä hyvin tai huonosti, ”eikä ketään kiinnostaa”. Asioita käsitellään samanaikaisesti eri politiikan tasoilla ja yhtenäisen käsityksen rakentaminen tilanteesta on vaikeaa.

On pukannut niin älyttömästi JPI-aloitteita, ESFRI-aloitteita, kaiken maailman aloitteita, ja tavallaan sitten kysymys on kuulunut, että miten näitä pitäisi käsitellä, kuka on vastuussa. Et niin monta palloa on ilmassa, ettei tiedetä, kuka niistä ottaa kopin. (H1)

Työryhmäjäsenten autonomisuus nähdään paitsi joustavana, mutta myös epävarmuutta lisäävänä tekijänä: tuki ja ohjeistus ovat rajallisia tai niiden koetaan puuttuvan. Absoluuttisen tietämisen mahdollisuus on verkostoyhteiskunnassa kumottu ongelmien ollessa yhä kompleksisempia (Hajer & Wagenaar 2003, 14). Se, kuinka paljon asioista pitäisi tietää, ei ole suhteessa haastateltavien mukaan aina suhteessa työryhmäjäsenten ja verkoston resursseihin. Joskus koetaan, että on valmistauduttu huonosti, mutta asioista joudutaan myös keskustelemaan, vaikka ollaan niistä epävarmoja. ”Et sitä puhuu tavallaan kokemuksen ja mutun ja sen kaiken mukaisesti (H2).”

Aineistosta selviää, että asiantuntija ei ole työryhmissä koskaan vain asiantuntija, vaan häntä määrittää ja häntä määritetään työryhmissä muidenkin tekijöiden kautta. Työryhmäjäseneen *rooli* on työryhmästä, *tapahtumapaikasta* tai jopa vaikuttamisen eri vaiheesta riippuen erilainen ja työryhmäjäseneen pitää ymmärtää omat roolinsa verkoston osana. Tämä kuvaa osaltaan neuvoa-antavien työryhmien toiminnan elävää ja monimerkityksellistä luonnetta. Saman asiantuntijan toiminta ja asiantuntijuuden luonne voi olla erilaista erilaisissa konteksteissa.

Ollaanko me vaikuttamassa, kenties sanotaan jossakin jäsenmaan asemassa, jossakin komiteassa, jossa ne on jäsenmaan edustajia, et tuodaan jäsenmaan kantaa. Vai ollaanko edustamassa jossakin työryhmässä tai foorumissa. Tai ollaanko me edustamassa omaa taustaorganisaatiota, joka voi olla yliopisto, tutkimuslaitos, yritys, ministeriö tutkimusrahoittaja, mikä tahansa. Olemmeko edustamassa sitten yksittäisenä asiantuntijana, tuomassa sitä omaa asiantuntemusta, mikä on sitten tullut. Oli se sitten tiedepolitiikan tai tutkimuspolitiikan tai vaikka energiatutkimuksen tai ympäristötieteen tai aluepolitiikan asiantuntemus. (H1)

Työryhmätyö on myös hyvin paljon yksilön kokemukseen ja tulkintaan perustuvaa vaikuttamistyötä. Epämuodollisissa hallintaverkostoissa toimiminen on monelle haastateltavalle perinteisen, hierarkkisessa virastossa tai organisaatiossa toimimisen ”lisänä” ilmenevä työ, johon he eivät voi soveltaa täysin samoja toimintamalleja, kuin perinteisissä ja kansallisissa verkostoissa toimimiseen.

Kuinka sitten työryhmäjäseneet toimivat jatkuvassa epävarmuuden tilassa? Minkälaiset seikat vaikuttavat siihen, että työryhmäjäsene kokee onnistuvansa vaikuttamaan? Tarkastelen seuraavassa työryhmäprosessia niiden ohjeiden avulla, joita työryhmäjäseneet antavat vaikuttamiselle Euroopan komission työryhmissä.

Eräs haastateltava toteaa, että työryhmissä onnistuminen ja luottamustehtävien saaminen kytkeytyy työryhmäjäseneen oikeanlaiseen toimintaan ja ajatusmaailmaan:

Jos ihminen niinku käyttäytyy luonnostaan semmoisella tavalla että sillä on mahdollisuudet täällä edetä ja, tai edetäkin on vähän hassu sana, saada luottamustehtäviä, tärkeitäkin luottamustehtäviä niin se johtuu siitä, että se, jollakin tavalla sen ajatukset ja ajatusmaailma toimintatapa sopii siihen mitä tääl odotetaan (H4)

Toinen haastateltava sanoo, että vaikuttaakseen asiantuntijaryhmissä ei hän näe paljon vaihtoehtoja. Tarvitaan sosiaalista luonnetta, aktiivisuutta ja kiinnostusta ihmisistä. Hän esittää lisäksi: ”Sun pitää osata olla talossa talon tavoilla” (H11).

Mitä sitten tarkoittaa, että osataan olla talossa talon tavoilla? Minkälaista ovat toiminta ja ajatusmaailma, jota työryhmäjäseneiltä työryhmissä *odotetaan*? Hajer ja Wagenaarin (2003, 15–16) tapaan haastateltavat viittaavat työryhmiin monikansallisina ja monikulttuurisina yhteisöinä. Erään haastateltavan mukaan

täällä [Brysselissä työryhmissä] vallitsee nimenomaan sellainen monikansallinen tai monikulttuurinen toimintatapa. Et pitää tuntea vähän, niin, kehittää sitä omaa kansainvälistä kulttuuriosaamista kanssa noissa asioissa, että se mikä toimii ruotsalaisten kanssa, niin se ei välttämättä ole parasta saksalaisten kanssa, tai ainakaan italialaisten kanssa. (H9)

Hajerin ja Wagenaarin (2003, 14) mukaan erilaiset käsitteet ja kategorisoinnit hankaloittavat yhteisen ymmärryksen muodostamista. Haastateltavan mukaan ”kulttuuriosaaminen” on tärkeää sen kannalta, että osaa toimia muiden työryhmäjäsenten kanssa niin, jotta asiat sujuvat. Toisaalta haastateltava lisää, että samalla työryhmissä kaikki muutkin toimivat sillä mielellä, että ovat valmiita tarpeen tullen joustamaan omista toimintatavoistaan. Hajerin ja Wagenaarin (2003, 14) mukaan poliittisten ongelmien ratkonta vaatiikin hallintaverkoissa yhteisten sääntöjen muodostamista: omista toimintatavoista joustetaan, koska verkoston jäsenten lähtökohdat ovat erilaisia. Institutionaalinen moninaisuus ja vakiintuneiden normien puuttuminen ovat siis työryhmäjäsenillä tiedossa ja uusille toimintatavoille ollaan avoimia.

Hajerin ja Wagenaarin (2003, 16) mukaan toimijoiden välisen keskinäisriippuvuuden tunnistaminen ajaa toimijoita tekemään yhteistyötä, vaikka lähtökohdat ovatkin erilaiset. Hallintaverkostot syntyvät yleensä ongelman ylittäessä kansainväliset rajat, kun ongelman ratkaiseminen vaatii poliittista päätöksentekoa - tiede ei lopu kansallisiin rajoihin. Eräs työryhmäjäsen puhuu kansainvälisten verkostojen ja vaikuttamisen tärkeydestä ”globaalissa maailmantaloudessa” ja kehottaa suomalaisia ymmärtämään riippuvuutensa kansainvälisistä kumppaneista. Suomen täytyy hänen mukaansa ”liittoutua” niiden kanssa, joihin suomalaisilla on edes joitakin yhtymäkohtaa. Hallintaverkosto, tässä tapauksessa Euroopan komission työryhmä ja ajatus vaikuttamisen tärkeydestä niissä, syntyy tunnistetun keskinäisriippuvuuden ympärille, jolle ei nähdä vaihtoehtoa.

Koittakaa nyt hyvät ihmiset ymmärtää, että me ollaan osa globaalia maailmantaloutta. Ja jos me halutaan siinä kokonaisuudessa toimia aktiivisesti, niin meidän täytyy liittoutua niiden kanssa, jotka ajattelevat edes osapuulle samalla tavalla, kuin mitä me itse ajatellaan. Et sellainen kummallinen hybris siitä, että Suomi vois yksin hoitaa asioitaan tällä areenalla, niin se on kyllä tuhoon tuomittua. (H11)

Toimijoiden erilaisuus johtaa siihen, että muiden toimijoiden ymmärtäminen, vaikka he ovat erilaisia, nousee keskeiseksi arvostusta työryhmissä generoivaksi tekijäksi. Jos työryhmäjäs en kykenee erityisen hyvin asettumaan toisen osaan tai ymmärtämään toisen tavoitteita ja liittämään omat tavoitteensa niihin, päästään ongelmanratkaisussa eteenpäin. Eräs haastateltava kuvailee asiaa niin, että on tärkeää esittää rohkeita kannanottoja, mutta samalla ”luomaan se rakentavasti” keskusteluun. Kokemus mainitaan eduksi työryhmissä toimimisessa ja se auttaa työryhmäjäsentä ymmärtämään työryhmän toimintaa ja sen muita jäseniä.

Toisin sanoen, kokemus auttaa ymmärtämään työryhmän *lavastusta* ja *käsikirjoitusta*. Rakentavasti keskusteluun luotu kannanotto on jotakin, joka sopii yhdessä tunnistettuihin symboleihin ja vallalla olevaan diskurssikoalitiioon. Asian tunteminen tarkoittaa myös käsikirjoituksen eli toimintatapojen ymmärtämistä sekä sen tunnistamista, mitä verkoston kohtaamisissa eli tapahtumapaikalla kannattaa sanoa, jotta oma ajatus sopii keskusteluun. (Hajer & Versteeg 2005, 345). Tämä huomio liittyy Jasanoffin (2004, 22–24) näkemykseen, jonka mukaan tieto ja yhteiskunta rakentuvat toistensa yhteisvaikutuksessa. Ei ole samantekevää, miten ja minkälaisella tiedolla asioihin pyrkii vaikuttamaan. Tällä tavoin tiedolla ja tieteellä, myös asiantuntijatiedolla Euroopan komission tutkimuspolitiikan työryhmissä on poliittinen ulottuvuus (Bäckstrand 2007, 27)

No se edellyttää vaan sitä, että sä tunnet sen asian verrattain hyvin, koska silloin sä pystyt vasta analysoimaan sitä riittäväällä tarkkuudella, ja ymmärtämään sen, että miten pitää omat sanat asettaa, että ne on relevantteja ajatellen sitä keskustelua, jota täällä käydään (H11).

Keskustelut muiden kanssa ovat osa käsikirjoituksen luomista, jonka kautta yhteisiä pelisääntöjä ja ongelmanratkaisukeinoja luodaan. Työryhmissä vaikuttamiseen ei riitä vain se, että saapuu työryhmän kokoukseen paikalle ja esittää asiansa, vaan asioita pitää ”pohjustaa muiden jäsenmایدen edustajien kanssa (H9)”. Jos ei osallistu yhteisiin keskusteluihin, ei voi myöskään olla mukana määrittämässä yhteisiä pelisääntöjä, eikä pääse mukaan lavastukseen; tulleeeksi määritellyksi verkoston aktiiviseksi jäseneksi (Hajer ja Versteeg 2005, 345).

Lavastuksessa määritellään siis myös työryhmäjäs enen rooli osana performanssia. Rooli on jotain sellaista, mitä työryhmäjäs enen pitää *osoittaa* olevansa - instituutiot osoittavat näyteltävät roolit hallintaverkoston jäsenille (Berger & Luckmann 1966, 64–70). Työryhmäjäs enen näyteltävään rooliin liittyy monikansallisessa työryhmässä myös

lähtökohtaisesti kansallisuus eli *suomalaisuus*. Vaikka suomalainen työryhmäjäsens itse ei korostaisi suomalaisuutta, on kansallisuus haastateltavien mukaan väistämätön ominaisuus, joka monikansallisessa työryhmässä asiantuntijaan kiinnitetään. Erään riippumattomana asiantuntijana toimineen haastateltavan mukaan, vaikka henkilö ei itse määrittäisi itseään suomalaiseksi, niin muut määrittelevät henkilön kuitenkin suomalaiseksi: ”Ja sehän on leimaa antava siis koko tälle kulttuurille täällä, sä edustat aina sitä maata mistä sä tulet (H11).”

Roolit ovat aineiston perusteella myös muuttuvia ja niillä on vaikutusta työryhmäjäseneen toiminnalle, kuten suomalaisuuteen kiinnittyvillä mielleyhtymillä. Eräs haastateltava kertoo, että Suomen liittyttyä Euroopan unioniin tutkimuskoordinaattoreilla oli tapana vältellä suomalaisosallistujia tutkimushankkeissa, koska suomalaiset koettiin hankalina kumppaneina. Suomalaisuudesta piti siis ensin rakentua rooli, johon luotettiin. Nykyään ”suomalaisia on haluttu ihan hyviin seuroihin”, mutta Suomen EU-jäsenyyden alkuaikoina suomalaisuuteen liitettiin tyypillisesti vielä erilaisuus ja epäuskottavuus.

Aika nopeesti tää maailma on muuttunut, et totta kai se oli sit hienoo, ku me oltiin ihan jäseniä. Koetettiin sanoo, et älkää höpöttäkö, me ollaan ihan samanlaisia ku tekin. Mut ei se ollut päivänselvyys ollenkaan silloin aluksi. (H10)

Luottamuksen rakentumiseen vaikuttaa verkostoituminen, jota monet haastateltavat painottavat tärkeänä työryhmissä vaikuttamisen kannalta. Tämä voidaan nähdä osana lavastukseen ja rooliin pyrkimistä. Hiljegartnerin (2012, 4) mukaan tiedon valikoivaan hallintaan osallistuvan pitää ensin ansaita yhteisön luottamus, jotta pääsee osaksi yhteisöä. Erään haastateltava kertoo, että kun ”tapaat kerran jonkun, niin sä et vielä tunne sitä, tai ei sua pidetä sillä lailla ehkä semmoisena jolleka jaetaan tietoa (H10).”

Toisin sanoen pitkäaikaiset suhteet ja läsnäolo tapahtumapaikoilla vaikuttavat siihen, että luottamus voi rakentua ja että eurooppalaiseen lavastukseen pääsee mukaan. Muiden tapaaminen on tärkeää, jotta luottamusta voidaan rakentaa. Jos työryhmiin osallistuessaan käy vain kokouksessa, ei se riitä uskottavuuden ansaitsemiseksi. Verkoston toiminta ja tapahtumapaikat ovat paljon moninaisemmat kuin vain työryhmän kokous.

Mä sanon että siinä on hirveesti mahdollisuuksii ja mahdollisuudet usein jätetään käyttämättä. Mihin suomalainen tulee aamulla kokoukseen ja lähtee illalla, ja tulee myöhässä kokoukseen. Ei siinä tota tehdä, täällä pitäis vähän juoksennella jossain seminaareissa ja muissa ja, ja verkottuu. Se verkottuminen on ihan oleellinen juttu. (H2)

Lavastukseen kuuluu myös hallintaverkostolle ominaisten vanhojen yhteisten symbolien tunnistaminen ja uusien keksiminen (Hajer & Versteeg 2005, 345). Hajerin ja Versteegin (2005, 342) mukaan yhteisen ymmärryspohjan saavuttamiseksi ja argumentoinnin tueksi on tarpeen tulkita uudelleen historiaa ja kehystää yhteistä jatkuvuutta. Eräs haastateltava näkee ongelmallisena juuri EU:n jäsenmaiden erilaiset tarinat, mikä vaikuttaa myös siihen, että toimijoilla on erilaiset ”ambiittiot” ja erilaiset tavat ymmärtää asioita. ”Yhteisen nimittäjän” löytäminen on kuitenkin aina tarpeen, vaikka nimittäjät voivatkin olla ”harmituttavan alhaalla”. Yhteisen nimittäjän löydyttyä ”voi yrittää sitä ambiittiota nostaa”, eli kun on lavastettu yhteistä ymmärryspohjaa ja yhteenkuuluvuutta, voidaan alkaa ratkoa asioita.

Mielenkiintoista on myös se, että tilanne työryhmissä on jatkuvasti herkkä yhteisen merkityspohjan lähtökohtaisesti puuttuessa. Luottamusta rakennetaan aktiivisesti, mutta se voidaan helposti myös menettää, esimerkiksi äänestystilanteessa. Erään haastateltavan mukaan äänestystä vältetäänkin viimeiseen asti. Tällä varmistetaan, ettei lavastaminen epäonnistu. Suomessa, jossa äänestäminen on haastateltavan mukaan vastaavissa tilanteissa yleisempää, ei tarvitse pelätä, etteikö vastakkaista mielipidettä hyväksyttäisi toiminnan pohjaksi. Vastakkainen mielipide taas voi olla jopa vahingollinen Euroopan komission työryhmien toimintakapasiteetin kannalta. Yhteinen käsitys ongelmanasettelusta ja ratkaisusta on elintärkeää hallintaverkostoille, jossa kamppaillaan erilaisista kulttuureista kumpuilevien tulkintojen ja intressien kanssa. Työryhmän toiminnan tulee vähintäänkin näyttää siltä, että se on yksimielistä.

Ja semmone ajatuskin, että ruvettais äänestämään, niin se on täysin mahdoton. Kyllähän täällä haetaan sellaisia ihmisiä, jotka pystyy konsensuksen kautta tekemään jonkun ratkaisun. Suomessa äänestäminen on loppujen lopuksi paljon yleisempää sen takii, et ei meillä oo ollu koskaan sellaista kulttuuria, että olis ollu vaikee hyväksyy kaksi mielipidettä. Ja sit katotaan kumpaa kannatetaan enempi, ja sit kaikki sitoutuu siihen. Mutta täällä helposti äänestäminen menee siihen, et on olemassa se häviäjien puoli, joka ei koskaan enää oo kaveri niin voittajien kaa. (H4)

Yhteisymmärrys työryhmän näkemyksellisistä lähtökohdista ongelmanasettelussa ja sen aktiivinen tavoittelu ovat työryhmissä siis pohja kaikelle toiminnalle. Useat haastateltavat mainitsevat vaaraksi jäädä helposti yksin näkemyksensä kanssa työryhmässä. Käsikirjoitus ja yhteisesti hyväksytyt toimintatavat luodaan Hajerin ja Versteegin (2005, 345) mukaan verkoston kohtaamisissa. Tällöin on tärkeää olla mukana laatimassa käsikirjoitusta, eikä asettua yhteisesti tuotettua käsikirjoitusta vastaan:

Siinä on tietysti ihan yhtä tärkeätä, että sulla on sellaisia muita jäsenmaita, joitten kanssa sä oot käyny keskusteluja ja jotka on ainakin suurin piirtein samaan mieltä ku sinä, koska ei se auta mitään, että me niinku yksinään esitetään jotain. Ja tietysti siellä loppupeleissä on se, että ei kannata olla ylpeästi omaa mieltä tai vetää jotakin tiettyä mielipidettä, jos koko muu homma meneekin tänne suuntaan, niin sähän jäät kaikkein kauimmaksi siitä omasta mielipiteestä, koska yksinhän siellä ei saa niitä läpi (H10)

Työryhmien kokoustilanne ei ole verkoston ainoa tapahtumapaikka, vaan tapahtumapaikkoja voivat olla myös ”pre-kokoukset”, joita järjestetään ennen varsinaista kokousta, sekä illallispöydät ja seminaarit. Näissä tapahtumapaikoissa luodaan myös käsikirjoitusta, joten se, että ei esiinny tapahtumapaikoilla, estää pääsyn mukaan käsikirjoituksen laadintaan. Haastateltavien mukaan työryhmissä vaikuttamiseen liittyy olennaisesti työryhmien ulkopuolella tapahtuva sosiaalinen toiminta, jonka kautta työryhmäjäseneihin sekä myös Euroopan komission edustajiin tutustutaan. Erään haastateltavan mukaan epämuodollisen yhdessäolon kautta käydään samalla etukäteen kokouksen asioita läpi. Hajerin ja Wagenaarin (2003, 16) mukaan institutionaalisesta monimuotoisuudesta ja monimerkityksellisyydestä huolimatta hallintaverkostoissa tulee olla kykyä määritellä yhteinen käsitys ongelmanasettelusta. Ei siis ihme, että ennen kokousta työryhmän jäsenet saapuvat varmistamaan, että kokoustilanteessa puhutaan samasta asiasta.

”Hyvät kollegat” ovat niitä hallintaverkoston jäseniä, joihin on jo muodostunut luottamus osana verkoston toimintaa ja joiden kanssa keskusteluja ongelmanmäärittelystä koetaan voivan käydä ennalta tapaamattakin. Kun otetaan yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse, tunnetaan niin hyvin, että keskustelu ei välttämättä vaadi tapaamista. Kuitenkin haastateltavien mukaan toiminta työryhmissä vaatii myös epämuodollista yhdessäoloa – verkostoituminen ei ole vain sähköpostinvaihtoa. Hajerin ja Versteegin (2005, 342; 344–345) mukaan hallintaverkoston toiminta tarvitseeikin kognitiivisten prosessien lisäksi yhteisiä rituaaleja ja performatiivisuutta, eli vaikkapa jaetun illallispöydän ennen varsinaista kokousta.

No se on sitten epämuodollisia yhteydenottoja, että ne nähdään, tavataan jossain. Tai tietysti sitten voi olla yhteydessä tämmöisiin hyviin kollegoihin sähköpostilla, puhelimella. Suuri osa porukasta tai ainakin osa porukasta tulee tänne ja on sit sovittu joku päivällinen. Nyt sitte, jossa vähän niinku vähän etukäteen käydään asioita läpi. Mutta onhan se toki samalla vähän sellaista epämuodollista yhdessäoloa. (H9)

Aktiivinen osallistuminen verkoston erilaisiin tapahtumapaikkoihin on siis perusta onnistuneelle vaikuttamiselle työryhmissä. Eräs työryhmjäsen oli haastatteluhetkellä

huolestunut, koska ei ollut ehtinyt käydä Brysselissä vähään aikaan. Hän siis tunnistaa sen, ettei ole päässyt tapahtumapaikalle ja näin pelkää, että hänen tuntemuksensa verkoston toimijoista ja käsikirjoituksesta sekä kuuluminen osaksi lavastusta on vaarassa – rooli eurooppalaisena toimijana ei pääse toteutumaan.

Aineistossa painottuu myös se, että verkostot koostuvat yksilöistä, kuten Castells (2005, 12) totesi, ja toimijoiden henkilökohtainen keskinäinen luottamus on tärkeää. Hallintaverkostoissa vakiintuneet säännöt puuttuvat (Hajer ja Wagenaar 2003, 13–14) ja siten yksilöillä on suuri vastuu, sillä he yhdessä muiden yksilöiden kanssa määrittelevät toiminnan dynamiikan. Ei olekaan samantekevää, kuka samasta organisaatiosta saapuu edustamaan työryhmään. Erään haastateltavan mukaan ”on kielteinen asia, jos asiat liikaa henkilöityvät (H3).” Hän tarkoittaa, että vaikka joillakin muilla, kuin hallintaverkoston vakiintuneilla jäsenillä olisi paljon annettavaa työryhmille ja heidän pitäisi päästä työryhmiin sisälle, verkoston ulkopuolisten voi olla vaikea päästä hoitamaan asioita. Asiat pysyvät usein niiden henkilöiden käsissä, jotka ovat päässeet verkostoon ja onnistuneet lunastamaan roolin luotettuna verkoston jäsenenä. Tämä kuvastaa Hiljegartnerin (2012, 4) ajatusta siitä, että tiedon tuottaminen on suurelta yleisöltä suljettu prosessi ja tiedonhallintaan osalliseksi pääseminen vaatii yksilöltä ponnisteluja.

Suomessa ajatellaan paljon niin, että organisaatiot keskustelee organisaatioiden kanssa. Mutta [...] kyl se musta ensisijaisesti on niin, että ihmiset keskustelee ihmisten kanssa. Ja sitten ihmiset on töissä erilaisissa paikoissa, mut kyllä siinä kuitenkin puhutaan henkilökohtaisista suhteista. Ja sit jos se oma kontaktihenkilö jossain niinku vaihtuu, lähtee muihin tehtäviin ja siihen tulee uus henkilö tilalle, niin sä lähdet niinku tavallaan taas uudestaan kehittämään sitä suhdetta. (H9)

Hallintaverkostoihin yritetään myös tarkoitushakuisesti saada uusia henkilöitä mukaan. Asiantuntijoiden saaminen osaksi monikansallisia hallintaverkostoja voi olla organisaation strateginen tavoite, jolloin työntekijälle voidaan organisaation voimin rakentaa ”Bryssel-uraa”. Henkilöitä ei haastateltavan mukaan voida saada ”sivukautta” osaksi verkostoa, vaan luottamus pitää ensin rakentaa. Verkoston jäsenyys, lavastamisen kautta rooliin pääseminen, tulee ansaita. Roolia, lavastukseen kuulumista, voidaan hakea esimerkiksi seminaaripuhujaksi tai tutkimushankearvioijaksi hakeutumalla. Verkoston luotetuksi jäseneksi pääsee, jos tekee itseään eurooppalaisella tutkimuspolitiikan alalla tunnetuksi.

Hajer (2006, 41) esittää, että EU on elävä instituutio sen jatkuvan muuntautumisen ja EU:ssa käytävän jatkuvan sopeutumisprosessin myötä. Toiminnan ja toimijarakenteen elävyys

näyttää pitävän työryhmien jäsenet varpaillaan. Haastateltavan mukaan oma aktiivisuus on tärkeää, mutta asiantuntijan toiminta voi myös aina epäonnistua: ”Sä voit tulla maitojunalla kotiin (H2).” Verkostoissa saavutettu luottamus tai sen menettäminen ikään kuin sinetöi asiantuntijan pätevyyden vaikuttajana. Vaikka henkilöllä olisikin verkostoja, hallintaverkoston asiantuntijaksi pääseminen ja siellä uskottavana toimijana pysyminen on riippuvaista myös henkilön maineesta. Vaikuttajaksi haluava tarvitsee jonkun, joka luottaa häneen ja on jo hallintaverkoston sisäpiirissä: ”Et kaikkihan toisiansa suosittelee. Jos se menet sitten jossain mämmämään, niin kyl senkin sit koko maailma kuulee. (H4)”

Samoin haastateltava, joka on ollut myös mukana valitsemassa asiantuntijoita työryhmään, kertoo, että joku voi olla tunnettu parhaana asiantuntijana, mutta esimerkiksi hänen *kokouskäyttäytymisensä* voi vaikuttaa siihen, ettei häntä valita mukaan työryhmään. Toisaalta väärän henkilön suosittelu vaikuttaa myös suosittelijan asemaan. Suosittelijan tulee olla varma ei vain henkilön asiantuntijuudesta, vaan myös siitä, että suositeltu henkilö pystyy omaksumaan rakentavan roolin hallintaverkoston jäsenenä.

Pitäis pienellä porukalla keksiä, että ketkä on oikein kovia scientisteja, ketkä on oikein luotettavia työntekijöitä, uskollisia ja kaikkee muuta semmosta. [...] Et kuka olis kaikista paras, et ”toi on kyl paras, mut se on aivan mahdoton, aivan mahdoton kun on kokous. Älä ihmeessä sitä ota.” [...] Ja tässä tulee katu-uskottavuus, jos sä laitat väärän ihmisen väärään paikkaan, niin sä saatat saada haukut. (H4)

Haastateltava kertoo myös eräästä suomalaisesta, jonka käyttäytymistä seuraamalla pystyi päättämään, että kyseinen henkilö kykenee toimimaan hyvin kansainvälisessä verkostossa. Kuten kokouskäyttäytymisen suhteen, haastateltava tulee samalla viitanneeksi työryhmien luonteeseen *esiintymisenä* ja performansseihin tukeutuvana vuorovaikutuksena.

Mä oon seurannut sitä tapaa kuinka hän kommunikoi tommosessa kansainvälisessä verkostossa. Se on niinku luotu siihen. Se kuuntelee, se on kohtelias, se on sillä tavalla siististi pukeutunut, et se ei varmasti agravoiki ketään. (H4)

Luottamuksen rakentuminen liittyy käsikirjoituksen ja lavastamisen lisäksi myös yhteisen diskurssin rakentamiseen ja diskurssissa pysymiseen – diskurssikoalitio on jaettu, yhdessä rakennettu tapa käsittää käsiteltävän ongelman luonne (Hajer & Versteeg 2005, 343–345). Eräs haastateltava esittää esimerkin toimijasta, johon ei luoteta, koska hän ei toimi vuorovaikutukseen kykenevänä yhteisön jäsenenä. Kyseinen toimija ei kykene rakentamaan yhteisymmärrystä ja peittämään puheestaan yhden tutkimusalan ”äänitorvena

toimimista”. Toisin sanoen tutkimusalojen kannalta puolueettoman roolin esittäminen epäonnistuu, mikä syö luottamusta työryhmässä. Kiinnostavaa on, että vaikka tutkimusalan äänitorvena ei pidä toimia, kyseisen (kansallisen nimityksen saaneen komiteajäsenen) nähdään kuitenkin kuuluvan toimia työryhmässä maansa edustajana, mutta rakentavalla tavalla.

Siellä on selkeästi sellaisia komiteajäseniä, joilla on yksi agenda. Ne ajaa yhtä asiaa, eikä ne kuuntele toisiaan, vaan ne ajaa vaan sitä yhtä asiaa. Ja se ei ole hyvä. Mä voin sanoa esimerkin ääneen. Mul on esim yksi ihminen jonka mä tiedän, joka on monta vuotta esiintynyt komiteakokouksissa vaan sen yhden tutkimusalan äänitorvena ja se tuo sen aina esiin. Eikä se niinku suostu näkemään, että hän on maansa edustaja ja hänen täytyisi ottaa myöskin huomioon ne muut tutkimusalat. (H2)

Vuorovaikutus on tärkeää yhteisen diskurssin rakentumisen kannalta. Eräs haastateltava muistuttaa, että pitäisi olla myös ”avoin kuuntelemaan, mitä se toinen sanoo”. Diskurssi epäonnistuu, jos omaa näkemystä korostetaan liiaksi. Hajerin ja Versteegin (emt.) mukaan diskurssi rakennetaan yhdessä ja tämä puolestaan vaatii toimivan vuorovaikutuksen. ”Me vaan niinku kaadetaan sitä omaa, jolloinka se toinen kyllästyy siihen, eikä halua sitä kuulla H10)”. Kuten Hiljegartner (Hajer & Versteeg 2005, 345 mukaan) on esittänyt, tieteellisen tiedon välittäminen ei pelkästään riitä, vaan status uskottavana asiantuntijana pitää ansaita. Työryhmien tapauksessa status pitää ansaita performatiivisten rituaalien lisäksi vuorovaikutuksen ja diskurssikoalition kuulumisen kautta. Tieto pitää esittää yhteisesti sovitulla tavalla, jotta se on sopivaa ja hyväksyttävää.

Kansallisten toimintatapojen korostaminen ei ole hyväksi, esimerkiksi suomalaisten menestystarinoiden ja toimintatapojen esittäminen ratkaisuna käsiteltäviin ongelmiin ei sovi käsikirjoitukseen. Tämä on luonnollista, sillä hallintaverkostojen ja myös käytäntöyhteisöjen (Wenger 1998, 4–5) toiminnan pohjana on jaettujen toiminnan tapojen ja merkityksien rakentaminen. Erään haastateltava muistuttaa, että ”jokaisessa maassa toimitaan omassa kontekstissaan”, eli koska erilaisuus on työryhmää ja politiikkaa nimittävä tekijä monikansallisessa hallintaverkostossa (Hajer & Wagenaar 2003, 14–16), täytyy myös esitettyjen ratkaisumallien olla jotakin muuta, kuin kansallisia. Kansalliset toimintatavat ja saavutukset eivät kuulu eurooppalaisia asioita hoitavan työryhmän kiinnostuksiin, vaan ”jos sulla on joku ratkaisumalli, niin älä ainakaan kerro, että Suomessa tehdään näin, vaan se täytyy tuoda jonain muunlaisena innovaationa (H4)”.

Euroopan komission tutkimuspolitiikan työryhmissä voidaan todeta vallitsevan *eurooppalaisen tutkimuksen* diskurssin. Tätä diskurssia määrittää myös vahvasti Euroopan komission toimiminen työryhmien kokoonkutsujana. Erään haastateltavan arvion mukaan Euroopan komissio myös valitsee sen lukuisista työryhmistä ne näkemykset, jotka sopivat sen agendaan parhaiten. Tämä korostaa entisestään haastetta esittää asiat oikealla tavalla, jotta omalla näkemyksellä on vaikutusta. Haastateltava kertoo, että työryhmien välillä voidaan nähdä myös kilpailua:

No sitten kuule meidän pj keksi kysyä sitten aika alkuvaiheessa, et jos me saatais lista vähän samantyyppisistä neuvoa-antavista porukoista, joita niinku tässä DG Researchissa on. Sehän oli kuule ihan loppumaton lista. Kaiken maailman ryhmittymiä, et silloin tuli kyllä mieleen, et okei, että se ei ole yhtään itsestään selvää, että meidän ääni on se pää-ääni. Ja siitä tuli niinku tää toisaalta tää ambiition nosto, et meidän täytyy olla tosi hyviä. Ja todella tarkkaan miettiä ja antaa todella korkealuokkaista, korkealaatuista neuvoa, niin sitten meitä kuunnellaan. (H6)

Euroopan komissiolla voidaan siis sanoa olevan valtaa päättää, mikä on hyväksyttävä tapa esittää asioita. Toisin sanoen työryhmien muodostama yhteisö ei vain toimi verkoston sisäisen dynamiikan muodostumisprosessien pohjalta, vaan Euroopan komissio muodollista valtaa käyttävänä, hierarkkisena, lakialoitteet laativana ja lait toimeenpanevana hallintoinstituutiona vaikuttaa osaltaan työryhmien toimintaan. Erään haastateltavan mukaan ”tulee heittäytyä komission virkamiehen asemaan”. Aineistosta käy ilmi, että Euroopan komissio kuuntelee asiantuntijoita suhteessa oman, eurooppalaiseen hyötyyn tähtäävän toiminnan edistämiseksi.

Ja sit toisaalta komission suuntaan, niin sun pitää sit kuitenkin niellä, niellä se jotenkin. Niillä on kuitenkin aikamoinen, et se on vähän niinku, et älä pure sitä kättä koira, jonka kädestä sä leipää syöt. Et se pitää tehdä kuitenkin positiivisen kautta, että hei mites oliskin näin, et miten olis enempi voitettavaa. (H2)

Neuvottelua toimintatavoista ja ratkaisumalleista käydään siten ensisijaisesti Euroopan yhteisen hyödyn kannalta tai toisaalta kuten eräs haastateltavista sanoo, kyseessä olevan Euroopan komission pääosaston tavoitteiden kannalta. Haastateltava kertoo, että tämä toimijoiden intressien ymmärtäminen ja niiden kautta argumentoiminen, on ”kokemuksen mukanaan tuoma oppi”:

Muista aina valmistautua vastaamaan siihen kysymykseen, että millä tavalla se asia, jota sä olet itse ajamassa, edesauttaa sen henkilön oman agendan toteutumista. Siis ei pidä koskaan lähteä tämmösenä karvalakkilähetystönä vaatimaan sitä ja vaatimaan

tätä, vaan se on varma tapa ajaa se keskustelu umpikujaan. Vaan miettiä se, että millä tavalla sä voit nyt kertoa, että miten Eurooppa hyötyy siitä että niin taikka näin. (H11)

Käsikirjoituksesta poikkeaminen voi olla jopa niin vahingollista, ettei keskinäinen luottamus enää palaa. Eräs haastateltava kertoo esimerkin, jossa työryhmäjäsen poikkesi diskurssista esittämällä suoraan, että hänen taustaorganisaationsa vaatii maalleen rahoitettavan kalliin tutkimusinfrastruktuurin, hiukkaskiihdyttimen rakentamisen ja kritisoi samalla EU:n tutkimuspolitiikkaa. Kyseinen työryhmäjäsen poikkesi siis radikaalisti yhteisen eurooppalaisen hyödyn diskurssista. Euroopan komission virkamies puolestaan perusteli yhteisillä eurooppalaisilla resursseilla ja tavoitteilla, miksi idea on huono.

Mun kollega sai käytännössä melkein primitiivireaktion, kun kyseenalaistettiin heidän maansa pyrkimys rakentaa synkrotroni. Ja eurooppalaisittain katsottuna, ei pätkän järkee. Ja sitten komission virkamies korkealta taholta sano ehkä vähän turhan suoraan, että se ei ehkä oo niin kauheesti järkee, vaan pitäis pystyä hyödyntämään sitä, mitä meillä Euroopassa yhteisesti on ja lähettää tutkijoita. Sit tää sai sellaisen reaktion, että "me ollaan niin kauan odotettu tätä ja tämä on tällainen imperialistinen näkökulma". Siis sellaisin sanoin sieltä tuli suustaan, että voi dear. Ja mun mielestä se, vaikka aikaa kulu ja noin, niin siitä tuli se haava. Se ei koskaan parane. (H2)

Eurooppalaisessa diskurssissa tavoitteet tulee pitää siis irti työryhmäjäsenen omista, taustaorganisaation tai kansallisista yksipuolisista tavoitteista ja asettua tarkastelemaan käsiteltäviä asioita eurooppalaiselta tasolta. Työryhmiin osallistuu toimijoita hyvin erilaisin näkökulmin ja tavoittein, jolloin yhteisen lavastuksen, symbolien ja puhetapojen luomiseen täytyy käyttää aikaa ja energiaa. Siksi Euroopan komission työryhmissä toimimisessa on kyse paljon muustakin, kuin vain omien näkemysten esittämisestä kokouksissa käsiteltäviin teemoihin.

5.2. Työryhmäjäsen suomalaisella ja eurooppalaisella näyttämöllä

Työryhmäjäsen joutuu komission työryhmätyöskentelyn puitteissa vaikuttamaan itse asiassa kahden hallintaverkoston välissä: suomalaisen ja eurooppalaisen. Työryhmään osallistumisen prosessi ei käsitä vain erilaisia tapahtumapaikkoja, vaan vaikuttaminen tapahtuu kahdenlaisissa toiminnallisissa tiloissa, joita leimaa oma kulttuurinsa; suomalaisessa ja eurooppalaisessa tilassa. Olen nimennyt nämä kaksi erilaista toiminnallista tilaa suomalaiseksi ja eurooppalaiseksi näyttämöksi, jotka puolestaan sisältävät omat tapahtumapaikat vuorovaikuttamiselle. Suomalainen näyttämö ei ole

suinkaan merkityksetön työryhmissä vaikuttamisen kannalta. Suomalainen näyttämö määrittelee eurooppalaisella näyttämöllä toimimista, erityisesti silloin, kun työryhmäjäs en toimii työryhmässä kansallisella mandaatilla.

Samalla kun kansallisen nimityksen saanut työryhmäjäs en joutuu omaksuma an eurooppalaisen diskurssin, hänen pitää kuitenkin ymmärtää, että tämä eurooppalaisin termein valmisteltu asia ei ole ristiriidassa kansallisten tavoitteiden kanssa. Työryhmäjäs en joutuu kaiken aikaa mielessään käymään vaikuttamisnäytelmää sekä suomalaisella että eurooppalaisella näyttämöllä ja toimimaan diskurssien tulkkina.

Sun pitää katsoo, että kun ajetaan Euroopan asiaa, niin se Euroopan asia myös samalla on meille edullinen, eikä ainakaan haittaa. [...] Se on semmosta taiteilua, että meillä on kuitenkin se poliittinen päätöksentekijä siellä kotimaassa, ja jos mä lausun siellä sit jotain sellaista, joka on sit ristiriidassa sen kotipolitiikan kanssa, niin paha juttu. Et siinä joutuu niinku vähän miettiin, että onko tämä sellainen asia, että se tulee ajaneeksi samalla Suomen asioita. (H2)

Työryhmäjäs en ei omaksu vain työryhmäjäs enen roolia, johon kuuluu eurooppalainen diskurssi, vaan rooliin liittyy myös kansallinen tai muuten taustalla vaikuttava organisaatio, jonka mandaatilla työryhmäjäs en mahdollisesti asiantuntijatyötä tekee. Toisaalta taustalla voi vaikuttaa se ala, jonka edustajana työryhmäjäs en on kutsuttu työryhmään. Kaikki haastateltavat eivät ole kokeneet olleensa edustamassa suomalaisia organisaatioita, mutta heillä saattaa olla kuitenkin mielikuva suomalaisen tutkimuksen ja suomalaisen alan edustajuudesta osana työryhmää. Tällöin sidosryhmään liittyvä vastuunkantajarooli ei ole yhtä tiukka, kuin kansallisessa roolissa. Eräs työryhmäjäs en kertoo olevansa ”veronmaksajan maksamana”, mikä korostaa kansallisen vastuunkantajan roolia. Sidosryhmän edustaminen pitää sisältyä työryhmäjäs enen toimintaan:

Ja minun pitää ajatella on minä olen veronmaksajan maksamana täällä, että mun pitää muistaa se, et mun pitää muistaa se fyysikko, mun pitää muistaa se teologi, ja kaikkee siltä väliltä. Eli tota, kaikki asiat niinku tasapuolisesti. (H2)

Toisaalta työryhmäjäs enen oletetaan kansallisessa tai organisaatiroolissa edustavan näiden organisaatioiden agendaa, eikä toiminnassa saa näkyä mahdollinen oma agenda. Kansallisen vastuunkantajan rooli on siis hyvinkin sitova:

Tietysti sillä tavalla kun edustaa jotain organisaatioo tai jotain jäsenmaata, niinku Suomea esimerkiksi, niin silloin tuota, ei pitäisi olla omaa agendaa. Ja tämä ei pidä paikkaansa, me nähdään usein ihmisiä, joilla on myös oma agenda. Vaan tuota, sitten

pitäisi pystyä esittämään myös linjauksia, joista ei ole itse samaa mieltä tai jota hän ei itse koe niin tärkeänä. (H1)

Roolin vahvaa kiinnittymistä suomalaiseen organisaatioon kuvastaa se, kuten eräs haastateltava kertoo, että työryhmäjäseneen roolissa solmitut kontaktit ovat myös organisaation kontakteja. Toisin sanoen kontaktit kuuluvat roolihahmolle, eivät työryhmäjäseneelle itselleen. Tämä tuli ilmi tilanteessa, jossa haastateltava mielsi organisaation vahvana työryhmäjäseneen roolin määrittäjänä, ja kun rooliin kiinnittyy ajatus ensisijaisesti organisaation edustamisesta.

Työryhmäjäseneen rooli saattaa olla osa toimenkuvaa myös omassa taustaorganisaatiossa. Erään haastateltavan mukaan organisaation tulee pitää huoli siitä, että organisaatiota edustava työryhmäjäsene tuntee tarpeeksi hyvin oman organisaation, ja että työryhmäjäsene on omaksunut organisaation näkemykset tarpeeksi hyvin.

Mut et pitää olla sillä tavalla selvillä, et mitä voi sanoa, mitä saa sanoa, mitä voi luvata, ja näin poispäin. Ja tässähan tää diplomatiakyky liittyy tietysti siihen, että mikä ei ehkä ole sen henkilön itsensä vastuu pelkästään, tai oikeastaan ei välttämättä oo, tai se on taustaorganisaation vastuulla. Sitten pitää lähettää semmosii ihmisii, jotka pystyy hoitamaan sen.” (H1)

Kansallisen vastuunkantajan rooliin verrattuna työryhmäjäseneen rooli on erilainen asiantuntijaryhmissä, joissa asiantuntija toimii riippumattomana asiantuntijana. Riippumattoman rooli on oleellinen juuri eurooppalaisella näyttämöllä ja kansallisia intressejä ei tässä roolissa sovi näkyä:

Niin mä sanoisin, että se on pikemminkin miinusta, et jos sä rupeet omia keppihevosiä ajamaan. Tai esimerkiksi omaa kansallisuuttas ajamaan, niin kyl ne iskee hyvin nopeasti vastaan. (H7)

Toisaalta sama haastateltava esittää myös, että kansallinen riippumattomuus on vain rooli, jota tulee pitää yllä: ”Tai siis se on taiteenlaji. Se on, totta kai minä ajoin, ja varmasti monet muutkin ajavat, mutta sitä ei saanut sanoa” (H7)

Ne työryhmäjäsenteen kanssavaikuttajat, jotka osallistuvat tutkimuspolitiikassa vaikuttamiseen joko suomalaisella tai eurooppalaisella näyttämöllä, eivät yleensä osallistu toisen näyttämön tapahtumapaikoille. Tämä asetelma luo omat haasteensa suomalaiselle työryhmäjäseneelle, jonka puolestaan tulee toimia kahdella eri näyttämöllä tapahtuvassa näytelmässä. Tämä tulee esiin esimerkiksi siten, että suomalaisella näyttämöllä ei ymmärretä vaikuttamisen kulkua eurooppalaisella näyttämöllä, eikä koeta siellä tapahtuvia

käänteitä. Hajerin ja Wagenaarin (2003, 16) sekä Wengerin (1998, 4–5) mukaan juuri yhteisellä kokemuksella ja on merkittävä osa yhteisen toiminta- ja ongelmanratkaisukapasiteetin luomisessa. Eräs haastateltava viittaa kahdella eri näyttämöllä ja kahdessa eri verkostossa tapahtuvan vaikuttamisen linkittämisen vaikeuteen, mikä ilmenee esimerkiksi vuorovaikutussuhteen mieltämisenä yksipuolisena Suomesta Eurooppaan. Suomessa ei nähdä, että keskustelu jatkuu Euroopassa ja asiat muuttavat eurooppalaisessa prosessissa muotoaan: ”Musta se on vaan jännä, miten me kuvitellaan, että me vaikutetaan vain tänne, ja se asia ei muutu miksikään. (H10)”

Eräs haastateltava muistuttaa suomalaisen näyttämön tärkeydestä, eli myös kotiorganisaatiolla eli suomalaisella tapahtumapaikalla on merkitystä. Vaikuttaminen EU:n tutkimuspolitiikassa käsittää kahden erilaisen hallintaverkoston, kansallisen ja monikansallisen, kytkemisen toisiinsa työryhmän suomalaisjäsenen kautta. Tämä pätee varsinkin komitearyhmissä, jossa työryhmäjäsenedustaa virallisesti Suomea ja suomalaisia sidosryhmiä. Työryhmäjäsenedustaa kaksisuuntaisesta vaikuttamisesta; työryhmään osallistuminen on prosessi, jossa erilaiset verkostot kytkeytyvät toisiinsa työryhmäjäsenedustajan työn kautta.

Vuorovaikutustilanne täällä, mutta siellä on ihan yhtä vahvasti kytketty se vuorovaikutustilanne siellä kotiorganisaatiossa. Me ei voida ottaa sitä irti niin kun näin, että minkälaista on virkamiesvuorovaikuttaminen täällä Euroopassa. [...] Ja me ei oteta keskustelussa esille sitä, että mitä se vaatii etukäteen, aikana ja jälkeen. (H1)

Kansallisen nimityksen saanut työryhmäjäsenedustaja ei suinkaan ole kone, joka kertoo työryhmässä jäsenmaan kantoja organisaation sanelemana, vaan hänen asiantuntijuutensa työryhmissä on asiantuntijuutta edustamansa instituution kannasta yhteydessä käsiteltävään asiaan. Työryhmäjäsenedustaja erikoistuu rooliinsa (Berger & Luckmann 1966, 64–70) työryhmässä jotakin alaa tai organisaatiota *edustavana asiantuntijana*. On siis hyväksyttävää ja tavallista, että asiantuntija voi olla eri mieltä kuin taustalla vaikuttava sidosryhmä tai organisaatio, mutta hänen täytyy kuitenkin näytellä roolin mukaisesti ja aiemmin sovittua agenda mukailleen, viestinviejänä. Organisaation edustajuusroolissa tulee tunnistaa omalle organisaatiolle, sidosryhmälle tai suomalaiselle alalle tärkeät asiat, ikään kuin suodattaa ne työryhmässä käsiteltävien asioiden joukosta.

Et voishan kuvitella että joskus olis jostain vähän eri mieltäkin, että se kuuluu sitten siihen asiantuntijuuteen. Että pystyy tuota, kantamaan sit sellaista vastuuta. Et se on ainakin se suuri ero, että siinä pitää pystyä erottelemaan se oma asiantuntijuus ja se

oman organisaation tai jäsenmaan kanta. Ne voi olla yks yhteenkin, luonnollisesti, mutta se on aina paljon laajempi ja monitahoisempi, kun puhutaan tästä organisaation tai taustaorganisaation kannasta. (H1)

Tapahtumapaikat eri näyttämöillä pitävät siis kaksi erilaista verkostoa erillään; suomalaisen ja eurooppalaisen. Tästä syystä suomalaista verkostoa on vaikea täysin kytkeä eurooppalaiseen: se ei ole fyysisesti läsnä. Tämä vaikuttaa myös suomalaisen tukiverkoston motivaatioon. Eräs haastateltava tunnistaa suomalaisten tukiryhmien toimimisen ongelmallisuuden ja viittaa siihen, että suomalaisen sidosryhmän pitäisi päästä ”käytävälle”, jotta se voisi todella toimia tukena työryhmävaikuttamisessa. Työryhmäjäsen ei siis pysty välittämään suomalaiselle näyttämölle sitä kaikkea, mitä eurooppalaisella näyttämöllä ja eurooppalaisissa tapahtumapaikoissa tapahtuu. Tämä tekee viestinviejän roolista haastavan.

Et ku on nää puiteohjelmien tukiryhmät, [...] niitä on yritetty kaikenlaisilla tempuilla saada aktiivisiksi. Mut ku se kaikki tapahtuu tuolla käytävillä, tuolla komission ja sen puiteohjelman niillä käytävillä, niin ne tukiryhmäihmiset, jotka on kenttätutkijoita, niin ne ei ole mukana siinä keskustelussa. Se ei niinku toimi. (H2)

Suomalaisen tapahtumapaikan puuttuminen tai se, että tukiverkosto ei saavu tapahtumapaikalle eli suomalaisen tukiryhmän kokoukseen, hiertää suomalaisella näyttämöllä ja heikentää kansallisen tukiverkoston toimintaa. Tiedonkulku on myös ongelmallista ja monista työryhmäjäsenistä tuntuu, että suomalaisen verkoston jäseniä ei esimerkiksi kiinnosta lukea työryhmämuistioita. Erään haastateltavan mukaan ongelmana on, että muut kuin työryhmäjäsenet eivät ole *sitoutuneita*, eikä heiltä siksi saa kannanottoja, vaikka niitä pyydetään. Vastuu jakautuu epätasaisesti suomalaisen sidosryhmän kesken, koska vain varsinainen työryhmäjäsen osallistuu työryhmiin muodostuvan käytäntöyhteisön toimintaan. Sidoryhmä ei ole niissä performatiivisissa työryhmän toiminnoissa mukana, joiden kautta tieto valikoituu (Hiljegartner 2012, 4) ja joissa muodostetaan yhteistä käsitystä ongelmanasettelusta. Sidoryhmän osallistuminen vaikeutuu, kun oleellinen osa tiedonhallinta- ja ongelmanratkaisuprosessista jää heiltä kokematta, ja he ovat siksi ikään kuin ulkopuolisia prosessin kannalta:

Mutta siinä juuri ehkä, se että tää nykyinen tukiryhmä, joka siinä on takana, joka ei yleensä ole edes kokoontunut, kun ihmiset ei tuu, vaan niitä pyydetään sitten tämmösiä kommentteja johonkin, mistä ne ei oikein tiedä, mistä tässä on kysymys. Niin sen pitäis olla paljon elävämpi se juuri se vuorovaikutus. (H10)

Haastateltava kertoo lisäksi, että työryhmäjäseneen ”työssä onnistumisen yksi osoitus on, että se pystyy pitämään sen ryhmän aktiivisena”. Työryhmäjäseneelle ei siis riitä vain se, että hän pystyy osallistumaan uskottavasti eurooppalaiseen diskurssiin ja vaikuttamaan Euroopan komission työryhmien käsikirjoitukseen, vaan häneltä vaaditaan lisäksi aktiivisuutta suomalaisessa verkostossa, jos hän haluaa saada tukea ja vahvistusta omalle työlleen. Työryhmäjäseneen täytyy vakuuttaa suomalainen verkosto siitä, että eurooppalaisessa verkostossa valmisteltu asia on relevantti ja vaikuttamisen arvoinen. Suomalaisella näyttämöllä työryhmäjäseneen joutuu itse luomaan kohtaamisia ja tapahtumapaikkoja sekä lavastamaan, eli määrittelemään aktiivisia toimijoita. Eräs riippumattomana toiminut työryhmäjäsene näki henkilökohtaisesti paljon vaivaa, jotta saisi suomalaisen sidosryhmän kiinnostumaan ja linkitettyä suomalaisen verkoston oman työryhmänsä työhön:

Luulis et [ministeriö] ja [rahoittaja] niinku olis ollu heti yhteydessä, että [...] mitäs siellä nyt tapahtuu, ja miten voitais pitää yhteyttä, että kuullaan sulta sitten, ku voidaan kertoa, että miten siellä menee. Ja miten me voitais organisoida Suomessa toimijat niin, että Suomi sais niinku mahdollisimman paljon tästä irti. Kun mä menin tohon, niin ei mulle tullu kukaan esittämään tällaista, vaan minä menin sitten [ministeriöön] ja sanoin, että mä haluaisin vähän raportoida. (H6)

Eräs haastateltava esittää mielenkiintoisesti, että komiteajäseneen joutuu vakuuttamaan suomalaiselle sidosryhmälleen olevansa suomalaisen sidosryhmän asialla, kansallisen vastuunkantajan roolissa, eikä esimerkiksi omalla asiallaan. Toisin sanoen myöskään suomalaisessa verkostossa luottamus ei ole automaattista. Kaikkien tutkijoiden kanssa luottamusta ei synny, eivätkä he halua olla tekemisissä eurooppalaisen hallintaverkoston ja tämän suomalaisen edustajan kanssa. Tämä voi vaikuttaa kansallisen nimityksen saaneen työryhmäjäseneen mandaattiin toimia, jos tämä ei onnistu saavuttamaan suomalaisen verkoston tukea. Koska luottamus pitää ansaita myös suomalaisella näyttämöllä, toimiminen helpottuu, jos tunnistaa ja tuntee suomalaisen näyttämön avainhenkilöhahmot:

Ja mulla on hyvät suhteet, mulla on se historia. Et mä oon ollu siellä ministeriössä töissä. [...] Et mul on ne verkostot. Et mulla on ne vanhat kontaktit, joita mä voin aina käyttää. (H2)

Koska tapahtumapaikoille osallistuminen on hyvin keskeistä hallintaverkostoissa vaikuttamisen kannalta, suomalaisen verkoston osapuolia pyritään myös tuomaan osaksi eurooppalaista lavastusta. Todellinen vuorovaikutus ja eurooppalainen vaikuttaminen vaativat eurooppalaisessa näytelmässä mukanaoloa, roolia näytelmässä:

Että me päästään tekemään sellaisia asioita, että suomalaiset toimijat, tutkijat, yritykset, mitkä tahansa, tutkimuslaitokset, hyöttyy siitä taloudellisesti ja sitten tuota näkyvästi. Sit toisaalta taas juuri mikä vaikuttaa, että juuri nämä tutkijat, että ne pääsee itse vaikutusvaltaisiin asemiin. Ja sit et me voidaan viedä näitä ihmisiä, organisaatioita, näitä niinku sinne framille. (H1)

Edellä olen verkostodramaturgian keinoin osoittanut, miten institutionaalinen tyhjiö ja hallintaverkostoille ominaiset toimintatavat ilmenevät työryhmissä ja hallitsevat suomalaisten työryhmäjäsenten toimintaa Euroopan komission työryhmissä. On syytä kuitenkin tuoda esille, että epämuodollinen hallintakulttuuri vaikuttaa eri tavoin eri työryhmäjäsenten ja työryhmien toiminnassa:

Mä just tässä tapasin yhden maatalousdirektoraatin suomalaisen korkeen fiskaalin, joka jäi eläkkeelle, ja hän huusi hierarkian puolesta. Se sano jännästi, et se on itse asiassa aika hyvä. Et siinä on se päällikkö, joka vastaa. Ja se valmistelu tulee tietyllä tavalla, kaikki tietää sen. Mutta kun Suomessa sitä ei kukaan tiedä, et kuka vastaa mistä. Niin kyllä sitä ajatteli, että on tuossa eräässä mielessä järkeekin. Ja sit se voi mennä kyllä äärimmilleenkin, että joku ranskalainen sanoo, että ei hän voi tästä sanoo yhtään mitään. Hänen täytyy ensin mennä kotiin ja saada sieltä niin kun ohjeet, mitä sanoa. (H2)

Työryhmiin saattaa siis tunkeutua hierarkkisiin valtioiden hallintakoneistoihin kiinnittyneitä toimintatapoja, jotka muistuttavat perinteisten vallankäyttöinstituutioiden olemassaolosta (esimerkiksi haastateltavan ranskalaisen työryhmäkollegan tapauksessa). Tätä ei nähdä aina huonona seikkana, sillä muodollisten poliittisten vastuusuhteiden olemassaolon voidaan osittain nähdä poistavan institutionaalisen tyhjiön ja hallintaverkostoille tyypillisen epävarmuuden; perinteisissä poliittisissa järjestelmissä vastuunjako on tarkka ja toimijoiden suhteet hierarkkiset. Toisaalta epämuodollisuus ja työryhmäjäsenten oma vastuu työstään luo työryhmien toiminnalle joustavuutta ja lisää toiminnan tehokkuutta.

5.3. Työryhmäjäsenen eurooppalaisen projektin jäsenenä ja asiantuntijana

Tarkoitukseni tutkielman analyysissä on ilmiön prosessikuvauksen lisäksi tutkia haastatteluaineistosta minkälaisia henkilökohtaisia, haastateltavan subjektiviteettiin sidottuja merkityksiä selonteosta nousee esiin. Aiemmissä työryhmiä koskevissa tutkimuksissa on pohdittu muun muassa työryhmäjäsenten toimijuutta ja sitä, mitä tahoja työryhmäjäsenet edustavat, kun osallistuvat EU:n työryhmiin. Minua kiinnostaa erityisesti se, millä tavoin eurooppalaisuus tai suomalaisuus aineistossa näkyvät.

Edellä käsittelin sitä, miten työryhmäjäsensille osoitetaan rooleja, joita heidän tulee noudattaa. Eräs haastateltava tunnistaa erilaisia kompetensseja, kuten paineensietokyvyn ja kansainvälisen osaamisen, joita työryhmäjäsens voi työryhmässä toimimisen kautta itsessään kehittää, ja jotka voivat auttaa työryhmäjäsentä tämän urakehityksessä. Käsitän tämän niin, että EU:n työryhmissä toimiminen voi edesauttaa rooliin erikoistumista (Berger & Luckmann 1966, 64–70) ja generoida arvostusta muiden silmissä; luoda henkilön statukseen liittyviä merkityksiä.

Mutta onko työryhmissä toimimisella jotain muutakin merkitystä kuin rooleihin erikoistumista ja niiden harjoittelua? Erään haastateltavan mukaan suomalainen määritetään eurooppalaisella näyttämöllä suomalaiseksi, vaikkei hän itse niin tekisi, joten kansallisuus määrittää työryhmäjäsensniä. Miten työryhmäjäsens itse kokee suomalaisuuden, onko se vain rooli? Millä tavoin suomalaisuuteen kiinnitytään? Aineistoon pohjautuvan käsitykseni mukaan suomalaisuus ei ole vain rooli, vaan suomalaisuuteen, erityisesti suomalaiseen sidosryhmään eli tutkijoihin ja tutkimuspolitiikan asiantuntijoihin, kiinnitytään myös henkilökohtaisella tasolla. Rooli suomalaisten edustajuudesta Euroopassa on *merkityksellinen* työryhmäjäsensille, ei vain ohjeellinen. Otan esimerkin haastateltavalta, joka pohti suomalaisten huonoa menestystä EU:n tutkimusrahoitushauissa. Hän kokee, että tilannetta ”pystytään yhdessä parantamaan”, jolla hän viittaa suomalaisiin kollegoihinsa. Hän pitää työtä mielenkiintoisena ja mainitsee vielä erikseen, että työ on myös Suomelle tärkeää. Eurooppalaisella vaikuttamisella on siis hänestä sekä hänelle itselleen että Suomelle merkitystä, nämä kulkevat käsi kädessä.

Et mikä motivoi, no kyllä mä näen, että tää on aika tärkeetä työtä ja mä oon aika optimisti. Mä uskon, että me päästään, vaikka puhuttiin just jostain tilasto-ongelmista, niin me pystytään yhdessä sellaisia parantamaan. Mut et mä oon kyllä pitänyt tätä mielekkäänä ja mielenkiintoisena ja myöskin Suomelle tärkeenä työnä. (H10)

Kokemus suomalaisten edustamisesta tulee esiin jopa siinä tapauksessa, kun ei ole saatu ohjeita edustaa suomalaisia. Työryhmäjäsens voi silti haluta toimia suomalaisten hyväksi. Useampikin asiantuntijaryhmissä riippumattomassa asiantuntijaroolissa toiminut jäsen ihmettelee sitä, miksei heidän työpanokseensa kiinnitetä kansallisella tasolla huomiota tai sitä osata hyödyntää. Lisäksi kuitenkin huomautetaan, ettei haluta tehdä mitään väärää; työryhmäjäsens kokee voivansa toimia tiedottajana Suomessa tai toisaalta hyötyvänsä työryhmässä siitä, jos suomalainen kansallinen politiikka on hänellä työryhmässä vaikuttaessaan tiedossa. Joskus rooli ja oma kokemus kuulumisesta aiheuttavat

yhteentörmäyksen. Seuraavassa haastateltava kertoo, kuinka häntä muistutetaan roolistaan riippumattomana edustajana.

Olisko siitä ollu kaks kolme vuotta, ku mä ihan oikeasti kysyin [julkishallinnon virkamieheltä], et anna meille vähän enemmän ohjeita. Niin hän niinku muistutti et ei, te ootte nyt vaan yksityisiä asiantuntijoita ja te edustatte oman näkemyksenne kautta tiedeyhteisöä, niin eihän nyt katso sitä asialliseksi. Ja se oli kyllä oma linjauksensa.”
(H4)

Työryhmät toimivat pääasiassa eurooppalaisen tutkimus-, tiede- ja innovaatiopolitiikan teemojen edistämiseksi. Vaikka monet haastateltavat puhuvat siitä, miten suomalaisille merkitykselliset asiat saataisiin läpi Brysselissä, on tunnistettavissa myös toisenlaisia tulokulmia vaikuttamiseen. Tämä tulee ilmi siten, että työryhmäjäs en näkee toimivansa eurooppalaisen asian puolesta Suomessa. Eräs asiantuntijaryhmissä toiminut haastateltava näkee Suomen aseman työssään nimenomaan vaikuttamisen kohteena. Asiantuntija pitää itseään eurooppalaisen projektin asiantuntijana, joka voi käydä puhumassa suomalaisille ja haluaa välittää oppimaansa. Hän on kehottanut esimerkiksi suomalaista sidosryhmäänsä tulemaan mukaan EU-projekteihin. Haastateltava siis kokee eurooppalaisen yhteistyön niin merkityksellisenä, että haluaa markkinoida sitä.

Se taas, missä tää Suomi tulee vastaan, on mun mielestä se, että siinä mä oon ollu paljon mukana, et markkinoidaan EU:ta, EU:n ohjelmia niin ku suomalaisille. Se on taas, siinä mä oon taas paljo ollu puhumassa suomalaisille, et tulkaa nyt ihmeessä mukaan. (H5)

Haastateltava ei siis markkinoi suoranaisesti EU:ta, vaan kyseisiä EU:n ohjelmia, joiden kehittämisen parissa hän on työryhmissä työskennellyt. Eurooppalaisuus kiinnittyy tässä EU:n tutkimuspolitiikkaan, Castellsin (2010, 368–370) sanoin Eurooppa-projektiin, ja samalla työryhmäjäs enelle muodostuneeseen ammatti-identiteettiin, jossa omaa alaa (ainakin tässä tapauksessa ja tilanteessa) katsotaan eurooppalaisten linssien läpi; Euroopasta Suomeen päin. Jos rooli on jotakin sellaista, jota pitää osoittaa olevansa, niin identiteettiin liittyvät merkitykset ovat niitä asioita, jotka ovat työryhmäjäs enelle henkilökohtaisesti merkityksellisiä. Eurooppalaisuus ei ole vielä tämän perusteella koko identiteettiä läpäisevä ulottuvuus, vaan pikemmin voidaan puhua Castellsin määritelmän mukaan projekti-identiteetistä – eurooppalaisten tutkimusyhteistyön merkityksistä työryhmäjäs enelle.

On tärkeää huomata, että osallistuminen työryhmän toimintaan on ollut vaikuttamassa siihen, että työryhmäjäseneet alkavat *oppia* asioita eurooppalaisesta näkökulmasta. Wengerin (1998, 4-5) mukaan käytäntöyhteisöt ovat oppimispaikkoja, jossa opitaan yhdessä tekemällä, kehittymällä, kokemisella ja yhteenkuuluvuuden kautta. Toiminta verkostoissa synnyttää työryhmäjäseneelle henkilökohtaisia merkityksiä, jotka vaikuttavat osaltaan tämän kokemukseen ympäröivästä maailmasta. Työryhmäjäsene osallistuu eurooppalaisen projektin rakentamiseen ja uskoo, että suomalaiselle tutkimukselle voidaan tarjota mahdollisuuksia eurooppalaisen yhteistyön kautta.

Eurooppalaisen tutkimuspolitiikan merkityksellisyydestä kertoo, että työryhmäjäseneet ovat huolissaan EU-asioiden painoarvosta esimerkiksi oman organisaationsa agendalla. Eräs haastateltava huomauttaa, että ”EU-asiat ovat kokeneet inflaation” sen jälkeen, kun ne olivat vielä uusia EU-jäsenyyden alussa. Suomalaiset tutkimuspolitiikan asiantuntijat tekevät hänen mielestään mieluummin kansallista työtä, joista heidän toimintaansa myös mitataan. Haastateltava puolustaa EU-rahoitusta kanavana, jolla on merkittävää hyötyä Suomelle, ja että EU-asioihin suhtautuminen ”on tämmönen mind-setting -asia, et sitä pitäis niinku muuttaa (H10).”

Oma kiinnostus asiaan on voinut alun perinkin viedä asiantuntijan kohti työryhmäjäseneyttä. Huoli jostakin asiasta, halu vaikuttaa asioiden kehittymiseen ja toisaalta eurooppalaisen tai kansainvälisen yhteistyön näkeminen hedelmällisenä on voinut vaikuttaa siihen, että on päätyntä toimimaan työryhmissä. Eräs haastateltava näkee itsensä ”kaupparatsuna” mainostamassa eurooppalaisia tutkijaliikkuvuusohjelmia. Hänen kokemukseensa oli aiemmin vaikuttanut kaksivuotinen tutkijavaihto ja hän kokee, että muidenkin suomalaisten tulisi saada samanlainen mahdollisuus:

Mä innostuin siitä aika hirveesti, kun se liippas mun henkilökohtaista agendaa, minkä takia mä alun perin menin ministeriöön. Mä huolestuin siitä, miten huonoja hakemuksia [rahoitusorganisaatioon] tuli nuorten tutkijoiden paikoille, et missä on vika. [...] Ja mä niinku erityisesti tosissaan sitä, et miten nuoria saadaan houkuteltua lähteen maailmalle. [...] No, se oli aika turhauttavaa työtä suorastaan, kun oli sellanen kaupparatsu pitkin Suomenmaata, kävin mainostamassa Marie Curie -ohjelmia. (H2)

Kaksi asiantuntijaryhmissä vaikuttaneista työryhmäjäseneistä painottavat, että työryhmäjäseneen tulee olla aidosti kiinnostunut vaikuttamisesta, eivätkä esimerkiksi taloudelliset intressit riitä motivoijaksi. Toinen heistä tunnistaa, että työryhmäjäseneys on

auttanut kyllä uralla eteenpäin, mutta työryhmässä työskentelyyn liittyy henkilökohtainenkin kiinnostus ja näkökulma:

No se, et se on hirveen kiinnostavaa. Ei tämmöstä muuten tekis. En mä osaa, mä en oo koskaan merkittäväällä tavalla taloudellisesti tai missään muussakaan suhteessa siitä hyötynyt, paitsi tietysti sillä tavalla, et se on ollu osaltaan vaikuttamassa siihen, että oon sit muutoin päässyt uralla eteenpäin. Mutta siis sinällään, niin yksinkertaisesti tää on ollut niin hauskaa. Kiinnostavaa, et ei oo millään malttanut pysyä erossa. (H11)

Työryhmien toiminnalla ja niihin kuulumisella on vaikutuksia myös työryhmäjäseneen sosiaalisen identiteetin (Hermann & Brewer 2004, 6) kannalta. Omassa työryhmätyössä kehittyä asiantuntijuus, joka liittyy erityisesti eurooppalaisessa tutkimuspolitiikassa toimimiseen. Tämä erottaa työryhmäjäseneen esimerkiksi niistä suomalaisista kollegoista, jotka eivät ole vaikuttaneet EU-työryhmissä. Vaikka eurooppalaisuus on ennemminkin projekti- ja yhteisösidonnaista, se kiinnittyy ammatti- ja omaan henkilökohtaiseen asiantuntijuusidentiteettiin ja rakentuu nimenomaan eurooppalaisella tapahtumapaikalla toimimisen sekä ongelmanratkaisukäytäntöjen määrittelyyn osallistumisen kautta. Käytäntöyhteisöön kuuluminen muokkaa myös toimijan käsitystä itsestä. On oleellista, että kuka tahansa ei ole osa asiantuntijayhteisöä, johon haastateltava samaistuu. Haastateltava viittaa ”porukan pienuuteen” eli siihen, että se verkosto, jota asioiden hoitaminen kiinnostaa, on lopulta rajallinen:

Vaikka [tutkimusala] on kauheen laaja, niin onhan se pieni joukko ihmisiä. Ja sitten niin, ne ihmiset jotka tulee Brysseliin ihan oikeesti tekemään töitä, niin se on vielä pienempi porukka. Et tää on tavallaan aika sellaista aikaa vievää hommaa. Jotkut pitää tätä aika tylsänäkin ja kun tähän liittyy semmoinen byrokratia, niin se kyllä karkottaa joitakin ihmisiä. (H4)

Verkottuminen ei ole vain ongelma tai haaste, sillä verkostot eivät ole yksilön kannalta merkityksettömiä. Työryhmäjäseneelle ryhmä eurooppalaisia kollegoja voi muodostaa yhteisön, johon kiinnittyy eurooppalaisten projektien viitekehyksessä. Eräs työryhmäjäsene kertoo, että toisten tunteminen on oleellinen osa työtä, ja asioiden ratkominen yhdessä vahvistaa sosiaalisia suhteita muiden työryhmäjäsenten kanssa. Toisaalta se, että aktiivinen verkosto on lopulta pieni, vahvistaa aktiivisten vaikuttajien välisiä suhteita.

Mut kun on tämmönen pien ressurkka maa ja sinne menee se sama ihminen. Mul on semmoisia kollegoita itämaista ja Pohjoistamaista, Hollannista, ja me tavataan varmaan puolella tusinalla eri foorumeita. Ja naureskellaan, et mikäs oli agendalla tänään. Totta kai siinä tulee sit hyviksi ystäviksi ja siinä sitten ratkotaan monia asioita” (H4)

Toisaalta jollekin työryhmässä vaikuttaminen voi olla kokemus siitä, että omaa asiantuntijuutta tarvitaan esimerkiksi asioiden tehokkaaseen edistämiseen ja ratkomiseen:

Kun siellä erilaiset tutkija-amatöörit rakentaa hallintomalleja. Niil ei oo pienenintäkään käsitystä, miten ees kokous viedään loppuun saakka sillai, et ihmiset tietää, mitä päätettiin. Niin kun sä oot ohjannut sellaista hyvin raskasta monikansallista organisaatioo, niin sulle tulee ensinnäkin näkemys siitä, että kuinka se homma tehdään. (H4)

Kyvyt hoitaa asioita eurooppalaisella tasolla voi vahvistaa halua toimia ryhmissä. Kun kyseessä on Euroopan tutkimuspolitiikka, kiinnittyy asiantuntijuus luonnollisesti kyseiseen alaan. Asiantuntijalle muodostuu näkemys siitä, miten asioita pitää hoitaa, vaikka taustalla vaikuttaisivatkin suomalaisessa sidosryhmässä määritellyt visiot. Tämä luo vaikuttamiselle myös henkilökohtaisemman, organisaatiosta irtautuvan merkityksen. Rooli viestinviejänä on myös tiedostamista oman ainutlaatuisen näkemyksen tärkeydestä. Tiedon tuottamisen ja hallintaan osallistumisen tuloksena syntyy myös uudenlainen toimijuus (Alastalo & Åkerman 2011a, 28).

Jokainen voi tuoda siihen sen oman tietyllä tavalla, flavorin, sehän on niinku sitä asiantuntijan työn niin ku suolaa. Et sitä ei voi niin ku loppuun asti ohjeistaa. Se tekee tästä varmaan motivoivan ja mielenkiintoisen. Siinä on vaikuttamisen mahdollisuus ja sitten kaikki kulkee sen tietyn henkilön näkemyksen kautta. (H3)

Työryhmäjäseneen EU-työryhmissä saama osoitus ryhmän luottamuksesta voi tuntua myös merkitykselliseltä. Seuraavassa esimerkissä mainitaan ”ihmisten kuuntelevan”, kun työryhmäjäsene puhuu. Myönteinen palaute innostaa työryhmän jäseniä eurooppalaisten asioiden hoitoon – siinä koetaan olevan hyviä.

Kyl mä aika vahvastikin sanon mielipiteitä, niin ku voin sanoo, että mulla on kokemusta sieltä ja kokemusta täältä. Ja tätä kautta voin sanoo, että täs ei oo kyl mitään järkeä. Kyl ihmiset myös hirveesti kuuntelee, ku sä puhut. (H4)

Joissakin tapauksissa kansainvälisessä tutkimuspolitiikassa vaikuttamisesta muodostuu jopa aivan uusi ammatti työryhmäjäseneille, vaikka alun perin olisikin vaikuttanut esimerkiksi tutkijana. Hajerin ja Wagenaarin (2003, 17) mukaan politiikanteko on myös käytäntö, joka muokkaa identiteettejä: hallintaverkostoissa puoluepolitiikasta riippumattomat tahot osallistuvat päätöksentekoon ja heistä tulee poliittisesti aktiivisia; toimijan heittäytyttyä verkoston toimijaksi vaikuttaa se myös tämän identiteettiin. Ennen politiikasta riippumaton työryhmäjäsene kertoo havainneensa, ettei olekaan enää ensisijaisesti tutkija, vaan tutkimuspolitiikan asiantuntija:

Viis, kuus vuotta sitten mä totesin, etten mä oo kyllä enää kilpailukykyinen täs tutkimuksessa. Et mä vaan niinku lopetin sen. [...] Tää on nyt vielä yks uus ura, joka toki rakentuu sille asiantuntijuudelle, jonka sä oot kerännyt siinä vuosien kuluttua ja ainakin mulle tää on ollu oikeastaan ihan kivaa. (H4)

Työryhmissä myös opitaan asioita. Kun osallistuu työryhmien toimintaan, niin erään haastateltavan mukaan ”ajatuskuviot muuttuvat” ja eurooppalaisuus, syy- ja seuraussuhteet sekä toiminta EU:ssa alkavat näyttää ymmärrettävämiltä. Haastateltava kuvaa mielenkiintoisella tavalla omaa oppimisprosessiaan, johon liittyy paremman kokonaiskuvan muodostuminen EU:n toiminnasta ja eurooppalaisesta, monikansallisesta tutkimuspolitiikan yhteistyöstä. Ymmärrys on lopulta johtanut siihen, että yhteisen toiminnan edistäminen on alkanut kiinnostaa.

Kun alkaa olla tällaista, niinku tämmönen birds eye view, eli sä rupeet näkeen kokonaisuuden. Niin ku silloin sä alat näkeen sitä, kun sä alat operoimaan Euroopan tasolla [...] Niin sehän on niinku hirvittävän rikastuttavaa ja sä rupeet tajuamaan asioita, ja sä rupeet niinku tajuamaan mistä asiat johtuu. Miksi tässä maassa on paljon tutkimukseen suunnattua rahaa, miksi tässä toisessa maassa on vähän tutkimukseen suunnattua rahaa. Sä rupeet niinku tekemään niitä johtopäätöksiä, okei tää on tämmönen järjestelmä, siinä on historialliset syyt, tai nykypolitiikan syyt, ja siitä syystä on näin. Niin silloin ei oo niin ku haavi auki, et miten nää toimii eri tavalla, ku sä ymmärrät niitä, mistä kaikki johtuu. Ja sitten tulee se iso ambiittio, että miten nää hyvin erilaiset kulttuurit, vaikkapa niin ku tutkimuksen ja tiedepolitiikan alalla, niin miten ne yleensä voi puhaltaa samaan hiileen. (H6)

Samalla opitut, eurooppalaiset asiat halutaan jakaa myös muille suomalaisille: ”eli keitä kiinnostaisi tää, jonka mä oon tässä nyt oppinut (H10).”

Työryhmiin kuulumisen koetaan myös yhteisöllisyytenä. Työryhmäjäsenistä muodostuu kollegoita, jotka tapaavat useilla eri foorumeilla, eli ”eurooppalaisilla tapahtumapaikoilla”. Oppimisen ja sosialisointia kautta eurooppalainen tutkimuspolitiikka *projektina* kiinnittyy henkilökohtaisiin merkityksiin ja siitä tulee osa omaa asiantuntijuutta. Toisaalta muun kansainvälisen kokemuksen myötä eurooppalainen diskurssi on ollut ehkä helposti miellettyä ja se tukee asiantuntijan ajatuksia tieteestä rajat ylittävänä ilmiönä. Samoin globalisaation tunnustetaan lisäävän suomalaisten riippuvuutta kansainvälisistä toimijoista, joiden kanssa verkottumiselle Euroopan unionin puitteissa tapahtuva tutkimusyhteistyö tarjoaa mahdollisuuden.

Suomalaisuus tulee esille siten, että suomalaisten etuja halutaan kyseisessä Eurooppa-projektissa vaalia ja suomalaisia halutaan aktivoida mukaan, niin tutkijoita kuin

tutkimuspolitiikan parissa toimivia. ”Kaupparatsuna” toimiminen ei ole vain roolissa määriteltyä toimintaa, vaan sen voidaan nähdä perustuvan asiantuntijan omaan henkilökohtaiseen kiinnostukseen tukea eurooppalaista projektia, jolla uskotaan olevan hyötyjä myös omalle suomalaiselle sidosryhmälle – tutkijoille ja tutkimustoiminnan asiantuntijoille.

6. Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmät eurooppalaisena sulatusuunina?

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut tutkimuspolitiikan asiantuntijoiden osallistumista eurooppalaiseen hallintaverkostoon. Hallintaverkostoilla eli tässä Euroopan komission työryhmillä on merkittävä rooli toimijoina, sillä ne yhdistävät kansallisen ja eurooppalaisen tason tutkimuspolitiikan asiantuntijat ja niiden toiminnalla on vaikutusta myös EU:n päätöksenteossa. Tutkielman tulosten perusteella ja vastauksena ensimmäiseen tutkimuskysymykseen voidaan todeta, että vaikuttaminen työryhmissä voidaan nähdä monihaasteisena projektina, kuten myös Hajer ja Wagenaar (2003, 13–18) toteavat. Työryhmässä vaikuttamiseen ei riitä vain asiantuntemus työryhmäjäsene omasta, esimerkiksi kotiorganisaation sisällä totutusta näkökulmasta käsin, vaan toimiminen ansiokkaasti vaatii aktiivista osallistumista monikansallisen verkoston toimintaan ja yhteisiin rituaaleihin, kuten illallisiin ja seminaareihin. Lisäksi vaaditaan verkoston toimijoiden ja eurooppalaisen tutkimuspoliittisen diskurssin ymmärtämistä sekä lopulta diskurssin rakentamiseen osallistumista.

Suomalainen työryhmäjäsene joutuu joskus esiintymään saman vaikuttamisprosessin puitteissa kahdella erilaisella näyttämöllä, Suomessa ja Brysselissä. Hänen pitää aktiivisesti tulkata eurooppalaista diskurssia suomalaiseen kontekstiin sopivaksi, ja edelleen toiseen suuntaan. Nämä vaatimukset kuvastavat monimutkaista, kahden erilaisen hallintaverkoston välissä tapahtuvaa operointia, joka jättää suuren yleisön kyseisen tiedonhallintaan liittyvän toiminnan ja politiikkaprosessien ulkopuolelle.

Esitin tutkielman alkupuolella ajatuksen eurooppalaistumisesta, joka on omanlaiseksi hallinnan muodoksi kehittynyttä toimintaa (Risse, Green Cowles & Caporaso 2001, 1–3). Eurooppalaistumista voidaan nähdä tapahtuvan osana verkostoyhteiskunnalle tyypillisiä työryhmien epämuodollisia toimintatapoja. Eurooppalaistuminen näkyy esimerkiksi aktiivisena luottamusta lisäävien toiminnan muotojen ja toiminnan yhteishyvää korostavien eurooppalaisten diskurssien ylläpitämisenä. Toisaalta eurooppalaistuminen sulkee sisäänsä toimintamalleja, jotka eivät ole kaikkien koettavissa. Niistä voidaan kertoa esimerkiksi haastatteluin, mutta todellisuudessa ne suomalaiset tutkimusalan asiantuntijat, jotka eivät osallistu eurooppalaistumiskehyksessä tapahtuvaan toimintaan, eivät ole toimintaan henkilökohtaisesti vaikuttamassa. He eivät sosialisaaion ja oppimisen kautta ymmärrä toimintaa siten, kuin eurooppalaisen tutkimuspolitiikkaan työryhmätyöskentelyn

kautta osallistuvat asiantuntijat. Työryhmäjäseneillä on myös mahdollisuus kiinnittyä sosiaalisesti omaan työryhmään ja eurooppalaiseen hallintaverkoston sekä rakentaa sitä kautta merkityksellinen suhde eurooppalaiseen tutkimuspolitiikkaan.

Aiemmissa komission työryhmiä koskeneissa tutkimuksissa on pohdittu niin Euroopan komission tarkoituksena työryhmien kuulemiseen joko deliberatiivisena tai komission toimintaa legitimoivana (Holst & Moodie 2015, 38; 45), kuin itse työryhmien toimintalogiikkaa hallitusten väliseen yhteistyöhön tai deliberatiiviseen ajatukseen perustuvana (Blom-Hansen & Brandsma 2009, 719; 735–736). Tämän tutkielman perusteella kansalliset intressit, erityisesti oman sidosryhmän intressit, näkyvät vahvasti työryhmäjäsenten vaikuttamisessa työryhmissä. Kansallinen taso vaikuttaa komitearyhmien lisäksi myös asiantuntijaryhmissä. Toisaalta asioiden ratkaiseminen yhteisymmärrystä tavoitellen tulee esille esimerkiksi siten, että vain yhden alan edustajana toimiminen ei herätä luottamusta muissa työryhmäjäseneissä ja ratkaisuja ongelmaan pitää hakea yhteisen tilannekäsityksen ja sovittujen sääntöjen kautta. Asiantuntijuus perustuu *deliberatiiviseen otteeseen*, mutta lopulta kansallisuuden tiedetään, ja oletetaan, vaikuttavan sekä komitea- että asiantuntijaryhmien jäsenten toiminnan taustalla.

Työryhmät synnyttävät omanlaistaan hallinnan kulttuuria, joka eroaa kansallisista toimintatavoista. Suomalaiset työryhmäjäseneet joutuvat toimimaan viestinviejinä kahden erilaisen, monikansallisen ja kansallisen, hallintatason välillä. Haasteena on, miten kahden erilaisen toimintakulttuurin välillä pystyy viestimään siten, että kaikki osapuolet niin suomalaisessa kuin eurooppalaisessa kontekstissa ymmärtävät asian samalla tavalla.

Ymmärrys asiasta on mielenkiintoinen myös asiantuntijuuden muodostumisen kannalta, mikä liittyy ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Asiantuntijatieto muodostuu ja valikoituu monikansallisissa hallintaverkostoissa epämuodollisten toimintatapojen vaikutuksessa (Hajer & Wagenaar 2003; Hajer & Versteeg 2005; Hajer 2006), jotka puolestaan synnyttävät tiedon kokoamiseen, käyttöön ja jalostamiseen liittyviä rutiineita eli tietokäytäntöjä (Tuomisaari & Peltola 2011, 53). Eurooppalaistuminen synnyttää väistämättä myös omia tietokäytäntöjä, sillä se mitä tiedolla tavoitellaan, ei välttämättä ole samaa kuin esimerkiksi kansallisessa diskurssissa. Suomalainen asiantuntija joutuu ikään kuin suodattamaan kansallisella tasolla tai omassa organisaatiokontekstissaan omaksumansa tiedon eurooppalaisen siivilän läpi, jotta siitä tulee pätevää eurooppalaisessa kontekstissa. Kansalliset referenssit eivät välttämättä ole omiaan vakuuttamaan oman näkemyksen

relevanttiudesta, vaan ajatukset ja ideat tulee esittää erilaista taustaa vasten, joka sopii eurooppalaisen tutkimuksen edistämiseen. Jotta tiedonhallintaan pääsee mukaan, pitää työryhmäjäseneen osoittaa, että hän ymmärtää eurooppalaisen näkökulman. Toisaalta jos työryhmäjäsene haluaa onnistuneesti kommunikoida eurooppalaisessa diskurssissa valikoitua tietoa suomalaiselle sidosryhmälle, täytyy hänen osata kääntää tämä diskurssi suomalaiseen kontekstiin sopivaksi.

Eurooppalaisuus muodostaa näin *tietämisen logiikan*. Tämä logiikka omaksutaan käytännössä kokemuksen ja eurooppalaiseen toimintaan osallistumisen kautta. Kuten Jasanoff (2004, 22–24) ja Bäckstrand (2003, 27) esittävät, tiede ei ole itsessään vaikuttavaa, vaan se tarvitsee vallankäyttäjää saadakseen vaikuttavuutta yhteiskunnassa. Bäckstrandin (emt) mukaan tieto on ennemminkin osa politiikkaa kuin jotain sen ulkopuolella. Analyysin pohjalta voidaan esittää, että tutkimuspolitiikan asiantuntijoiden, esimerkiksi virkamiesten ja tutkijoiden asiantuntijuus ja toiminta muuttuvat työryhmissä poliittisesti orientoituneeksi (Hajer & Wagenaar 2003, 17), kun oma auktoriteetti ja toisten työryhmäjäsenten luottamus täytyykin ansaita eri tavoin kuin esimerkiksi akateemisissa tutkijapiireissä. Toisaalta Euroopan unionissa käytävät sopeutumisprosessit ja EU:n luonne ”elävänä instituutiona” (Hajer 2006, 41) vaikuttavat siihen, että asiantuntijan pitää aktiivisesti pitää yllä uskottavaa asiantuntijan roolia, sillä uskottavuus ja luottamus eivät ole Euroopan komission kaltaisissa monikansallisissa työryhmissä koskaan automaattisia tai ikuisesti pysyviä (Hajer & Wagenaar 2003, 16–17). Esimerkiksi epäkunnioittava asenne vallalla olevaa eurooppalaista diskurssia kohtaan voi vaikuttaa uskottavuuden menettämiseen. Asiantuntijuus ei ole automaattista, vaan se syntyy toiminnassa.

Yhteenvetona toiseen tutkimuskysymykseen esitän, että työryhmäjäseneelle voidaan nähdä rakentuvan myös henkilökohtaisia merkityksiä osana työryhmässä vaikuttamisen prosessia, johon liittyy sekä kansallisella että monikansallisella tasolla operointia. Osallistumalla Euroopan komission työryhmiin suomalainen työryhmäjäsene oppii ymmärtämään monikansallisen hallintaverkoston toimintaa ja osallistuu yhteisten eurooppalaisten toimintamallien ja ongelmanratkaisukäytäntöjen rakentamiseen. Joissakin tapauksissa hän haluaa markkinoida eurooppalaista tutkimuspolitiikan projektia myös suomalaisille: oma suomalaisen tutkimusalan sidosryhmä ja sen edut koetaan henkilökohtaisesti tärkeänä prioriteettina, mutta oppimisen kautta muodostuu näkemys eurooppalaisen tutkimusyhteistyön hyödyistä, joita suomalaisille kollegoille koetaan tärkeänä välittää.

Toisaalta monet pitävät työryhmätyötä henkilökohtaisesti mielenkiintoisena ja merkityksellisenä työnä, ei pelkästään omaan työnkuvaan kuuluvana tai Suomea hyödyttävänä työnä. Monikansallisuus ja eurooppalaisuus alkaa näkyä tällä tavoin työryhmäjäseneen toiminnassa.

Eurooppalaisen tutkimuspolitiikan näkeminen merkityksellisenä kertoo, että työryhmiä voidaan tarkastella toiminnan monimutkaisuudesta huolimatta myös positiivisempien linssien läpi. Vaikka työryhmäjäseneet puhuivat työryhmissä toimimisesta ongelmia ja haasteita tunnistaen, kysymys siitä, mikä heitä työhön eurooppalaisissa työryhmissä motivoi, toi myös monia työryhmäjäseneelle merkityksellisiä ja arvokkaana pitämiä asioita esiin. Nähdäkseni kysymyksessä henkilökohtaisista merkityksistä voidaan erotella työryhmäjäseneen eri tilanteista ja vastuun kokemuksesta riippuvat roolit ja toisaalta syvemmät, suomalaisen tutkimuspolitiikan asiantuntijan identiteettiin ja arvoihin kietoutuvat merkitykset toisistaan.

Kuten aiemmin esittelin, Euroopan komission työryhmien identiteettejä ja rooleja on tutkittu aiemassa tutkimuksessa usein vertaillen työryhmäjäseneiden kansallisen ja eurooppalaisen identiteetin sekä roolin välistä suhdetta. Tuloksia aiemmissa tutkimuksissa ovat muun muassa, että työryhmäjäseneellä voidaan tunnistaa kolme erilaista roolia, kansallisen tason hallinnon edustajan, ylikansallisen toimijan ja riippumattoman asiantuntijan roolit. Tuloksena esitettiin, että roolit ovat monitulkintaisia, eivätkä kovin stabiileja (Trondal & Veggeland 2003, 73–74). Toisaalta komitearyhmissä identiteettien todettiin olevan moninaisia, mutta kansalliset identiteetit ovat hallitsevassa osassa. Kuten aiempi tutkimus (Egeberg, Schaefer & Trondal 2003, 19), myös tämä tutkielma osoittaa, että työryhmäjäseneet kiinnittyvät kansallisuuden lisäksi omaan työryhmään ja työryhmäjäseneiden eurooppalaistumiskehitystä on havaittavissa. Eurooppalaistumiseen työryhmissä vaikuttavat aineistoni perusteella erityisesti hallintaverkostojen epämuodolliset ja verkostomaiset käytänteet.

Tutkielmani tulokset ovat osittain samankaltaisia kuin aiempien Euroopan komission työryhmien toimijoiden tutkimusten, mutta haluaisin lisätä muutaman huomion vastineeksi aiempiin tutkimustuloksiin. Ensinnäkin kysymys roolin ja identiteetin suhteesta on mielestäni oleellinen. Havaitsen, että työryhmissä voidaan nähdä muodostuvan erilaisia, *esitettäviä* rooleja. Nämä roolit ovat tilanteesta toiseen muuttuvia, kuten myös aiempi tutkimus on osoittanut. Tämä roolien epästabiilius on tutkielmani tulosten mukaan kytköksissä työryhmien epämuodollisiin ja monikansallisiin toimintatapoihin sekä toisaalta työryhmään

osallistumisen tapahtuessa (ainakin) kahdessa erilaisessa kontekstissa; suomalaisessa kansallisessa sekä monikansallisessa kontekstissa Brysselissä. Roolit liittyvät näkemykseni mukaan oikeanlaiseen esiintymiseen ja erityisesti politiikkaprosessien vaatimukseen toimia sovitulla tavalla osana käsikirjoitusta ja lavastusta, kun taas identiteetin voidaan katsoa kiinnittyvän henkilökohtaisempiin merkityksiin. Rooleja osoitetaan työryhmäjäselle institutionalisoitumisen kautta (Berger & Luckmann 1966, 64–70), eikä roolien muodostumiseen voi siten vaikuttaa, mutta niiden onnistuneeseen esittämiseen voi. Se ei toki tee roolien tutkimisesta yhtään vähemmän mielenkiintoista.

Identiteetti on Stuart Hallin (1999, 22) mukaan subjektin sisäinen ydin, joka jatkuvasti muokkaantuu ”ulkopuolella” olevien kulttuuristen maailmojen kanssa dialogissa ollessaan. Projisoituminen kulttuuriin identiteetteihin on yhä moninaisempaa ja ongelmallisempaa, mikä luo fragmentoituneen subjektin, jolla on pikemminkin ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä. Identiteetin ollessa ongelmallinen käsite, puhuisin mieluummin identiteettiin kietoutuvista merkityksistä, joita analyysissä olen käsitellyt. Kuten aiempi tutkimus, näen identiteettimerkitysten tutkielman aineiston tapauksessa linkittyvän myös kansalliseen tasoon, mutta erityisesti työryhmäjäsenten omaan sidosryhmään. Euroopan komission työryhmäjäsenten operointi kansallisen ja eurooppalaisen tason välissä on nähdäkseni yksi esimerkki siitä, kuinka yksilön projisoituminen kulttuuriin identiteetteihin on verkostoyhteiskunnassa yhä moninaisempaa.

Manuel Castellsin (2010, 368–370) mukaan ajatus Euroopan yhdentymisestä on kuitenkin haastava, jos mietitään yhdentymistä kansallisen identiteetin kautta. Castells esittää ratkaisuksi eräänlaista projekti-identiteettiä, joka kuvastaa yksilön kiinnittymistä yhteistä hyvinvointia edistävään eurooppalaiseen projektiin. Jos työryhmäjäsenten näkemyksiä tarkastelee tarkemmin, huomataan, eurooppalaisuus voidaan nähdä välineellisenä arvona sille, että hyvinvointia voidaan ylläpitää ja kehittää; yhteisten toimien avulla valtioiden rajat ylittävää tutkimusta voidaan tehdä Suomessakin, suomalaiset voivat osallistua kansainvälisiin tutkimusprojekteihin ja saada kansainvälistä tutkimusrahoitusta.

Analyysin tulosten mukaan tutkimuspolitiikka muodostaa työryhmäjäselle eurooppalaisen projektin, jonka he kiinnittävät omaan ammatilliseen identiteettiinsä sekä tarjoaa eräänlaisen käytäntöyhteisön (1998, 4–5), johon he voivat liittyä. Tämä ei kuitenkaan poissulje suomalaisuus/organisaatio-identiteettiä eikä suomalaiseen sidosryhmän muodostamaan yhteisöön kuulumista, vaan se täydentää näitä. Työryhmien toiminta muokkaa sosialisointia

ja oppimisen kautta verkostoon osallistuvien toimijoiden identiteettiä. Toiminnan kautta on mahdollista luoda yhteisiä merkityksiä, joihin työryhmäjäseneet kiinnittyvät oman asiantuntijuutensa muokkaantumisen kautta. Työryhmäjäseneet oppivat työryhmissä, että toiminnalla on merkitystä ja arvoa suomalaiselle sidosryhmälle ja pyrkivät aktiivisesti tuomaan eurooppalaista viestiä Suomeen, myös irrotettuna omasta roolistaan työryhmäjäseneenä. Toimijat tuntevat vastuuta toimia sekä suomalaisen sidosryhmänsä puolesta *että* eurooppalaisen projektin hyväksi, tässä tapauksessa eurooppalaisen tutkimuspolitiikan edistämiseksi myös kansallisella tasolla. Eurooppalaisuus on uppoutuneena työryhmään kuulumiseen ja omaan asiantuntijuuteen, eli sosiaalinen identiteetti ja ammatti-identiteetti valjastuvat työryhmissä kantamaan eurooppalaisuuteen liittyviä henkilökohtaisia merkityksiä. Neofunktionalismin klassinen ajatus siitä, että toimijat alkavat kohdistaa lojaliteettiaan kohti uutta poliittista keskustaa (Haas 1958, 16; Wiener & Diez 2004, 3 mukaan) ei siis tutkielman tulosten mukaan toteudu työryhmätoimijoiden tapauksessa, muutoin kuin eurooppalaiseen projektiin sitoutumisen puolesta.

Euroopan integraation kannalta ajatus eurooppalaisuudesta projekti-identiteettinä ei mielestäni ole kuitenkaan samantekevä. Toisaalta, jos toimijoiden identiteetti nähdään pieniin palasiin fragmentoituneena projekti-identiteettinä, ei myöskään projektin sisältö, eli eurooppalainen tutkimuspolitiikka, ole merkityksetön. Esimerkkeinä käyttämäni aiempi toimijoiden tutkimus Euroopan komission työryhmiä koskien ei ainakaan korostanut sitä, mitä *sisällöllistä* kautta henkilökohtaiset merkitykset ja identiteetti monikansallisuuteen ja eurooppalaisuuteen kiinnittyvät. Alastalon ja Åkermaniin (2011, 27–28) mukaan tiedon tuottamisen prosesseissa vain todellisuus ei saa uusia kuvauksia, vaan tuloksena ilmenee myös uusia toimijuuksia. Eurooppalaiset tietämisen tavat ja tietämiseen osallistuminen alkavat muokata myös syvempiä toimijuuteen liittyviä merkityksiä.

Nähdäkseni on tärkeää huomata, että eurooppalaisuus ei ole eurooppalaisuutta sinänsä, vaan sitä määrittävänä tekijänä työryhmäjäseneen tapauksessa on eurooppalainen *tutkimuspolitiikka* (ja siihen liittyvät teemat), jonka kautta eurooppalaisuus ilmenee. Toki näitä eurooppalaisia ulottuvuuksia saattaa olla työryhmäjäseneellä myös muiden projektien, perhesiteiden tai käytäntöyhteisöihin kuulumisen kautta, mutta tutkielmassa tarkastelussa ovat erityisesti työryhmissä ja EU:n tutkimuspolitiikassa vaikuttamisen henkilökohtaiset merkitykset.

Tutkielman tavoitteena on löytää vastaus kysymykseen, onko eurooppalaisuudella merkitystä tutkimuspolitiikassa niille, jotka sen parissa toimivat? Tutkielman tulosten mukaan eurooppalainen yhteistyö nähdään arvokkaana ainakin niiden mielestä, jotka pääsevät osallistumaan eurooppalaisten tutkimuspolitiikan hallintaverkostojen toimintaan. John Moodien (2013) mukaan Euroopan komission työryhmien vaarana on, että ne toimivat eksklusiivisina politiikkafoorumeina. Hiljegartnerin (2012, 4) näkemys tiedonhallinnasta suljettuina yhteisöinä, jotka kontrolloivat tiedon jalostamista, näyttää pätevän Euroopan komission työryhmien tapauksessa. Pääseminen osaksi työryhmiä ei ole helppoa ja siinä auttavat muun muassa monikansallisen verkostovaikuttamisen ehtojen ymmärtäminen ja muiden toimijoiden tuntemus. Näin ollen tutkielman tulosten perusteella on syytä esittää kysymys, edustavatko työryhmien asiantuntijajäsenet tarpeeksi laajasti eurooppalaista tutkimus- ja tutkimuspolitiikan kenttää. Pääsevätkö kaikki ne asiantuntijat ääneen, joiden pitäisi?

Minkälaisia arvoja eurooppalaisuus sitten edustaa, vai onko se vain työväline saavuttaa kansallisia hyötyjä? Tähän tutkielma ei esitä selkeää vastausta. Eurooppalaisen tutkimusyhteistyön voidaan nähdä perustuvan sille oletukselle, että työryhmissä vaikuttamisella on myönteisiä vaikutuksia kansalliselle tutkimukselle. Eurooppalaisen tutkimusalueen periaatteen voidaan nähdä toteutuvan siten, että asiantuntijuus yhteiseen tutkimuspolitiikkaan liittyvässä ongelmanratkaisussa rajoittuu eurooppalaisiin reunaehtoihin: yhteinen hyöty pitää olla mahdollisimman laaja ja ei kansallisin, vaan eurooppalaisin termein hyväksytty. Työryhmien epämuodolliset, luottamuksen rakentamiseen tähtäävät ja monikansalliset toimintatavat puolestaan asettavat rutiinit ja puitteet tietämiselle, eli muodostavat tietokäytännöt. Mutta minkälaisia seurauksia eurooppalaisella diskurssilla on eurooppalaisessa tutkimuspolitiikassa? Millaisia konkreettisia päätöksiä työryhmissä tehdään ja miltä näyttää tiede, jota on synnytetty eurooppalaisen tietämisen logiikan määrittämien tietotarpeiden tuloksena? Tutkielma ei arvioi niinkään EU:n tutkimuspolitiikan konkreettisia tuloksia esimerkiksi toteutuneiden Horisontti 2020 -rahoitusohjelman tutkimushankkeiden suhteen, vaan pikemminkin ottaa kantaa kysymykseen, *kenen toimesta ja missä puitteissa* eurooppalainen tutkimuspolitiikka muodostuu. Jos eurooppalaisen tutkimuspolitiikan diskurssin edustamat konkreettiset arvot kiinnostavat, pitäisi lähempään tarkasteluun valita toteutunut tutkimuspolitiikka ja sen sisällöt; minkälaista tutkimusta on päätetty rahoittaa ja mikä jää puolestaan vähemmälle huomiolle.

Toisaalta Euroopan komission tutkimuspolitiikan työryhmiä voisi tarkastella työryhmäperusteisesti; aiemmissa tutkimuksissa on usein tehty selvä jako siihen, oliko työryhmäjäsen edustamassa kansallisen nimityksen saaneena komitearyhmässä vai asiantuntijaryhmässä. Tutkielmassani en tätä jakoa liioin korostanut osin kerätyn aineiston luonteen takia, sillä työryhmiä käsiteltiin haastatteluissa useimmiten hyvin yleisluontoisesti. Toisaalta monet haastateltavat eivät tarkalleen enää muistaneet, minkä nimisissä komiteoissa tai asiantuntijaryhmissä he olivat vuosien saatossa edustaneet. Monien haastateltavien näkemykset perustuivat pitkään, vuosien saatossa kertyneeseen kokemukseen, eikä vain esimerkiksi yksittäisen työryhmän toimintaan. Tämä on toisaalta hyvä asia kattavan yleiskuvan saamiseksi vaikuttamisesta Suomen ja EU:n välillä, mutta huono yksityiskohtaisten tietojen keräämiseksi. Ihmismuisti ei ole erehtymätön, mikä tulee ottaa huomioon tutkielman tulosten arvioinnissa.

Tarkempaa kuvausta yksittäisistä työryhmistä olisi voinut saada, jos aineisto olisi kerätty esimerkiksi vain muutaman komitean ja asiantuntijaryhmän jäsenen haastatteluihin perustuen, jolloin yksittäisessä haastattelussa vain yksi työryhmä olisi ollut erityistarkastelussa. Haastatteluaineisto kerättiin vuonna 2013 ensisijaisesti Tekesin ja Suomen Akatemian Brysselin EU-yhteystoimiston selvitystarpeita varten, millä ei kuitenkaan mielestäni ollut heikentäviä vaikutuksia pro gradu -tutkielman tuloksiin. Haastattelut suoritettiin rakentavassa ja luottamuksellisessa hengessä, minkä takia en halunnut korostaa analyysivaiheessa haastateltavien henkilöllisyyttä tai taustaorganisaatioita. Haastattelukysymykset ja niihin annetut vastaukset, joiden perusteella haluttiin saada tarkempi kuva komiteoiden ja asiantuntijaryhmien toimintalogiikasta sekä toisaalta kerätä yleispäteviä ohjeita suomalaiselle sidosryhmälle EU-politiikassa vaikuttamiseen, toimivat mielestäni hyvin myös pro gradu -tutkielman aineistona, jossa tarkoitukseni oli liittää haastateltavien kanssa käyty keskustelu osaksi akateemista keskustelua ja ongelmanasettelua.

Hajerin ja Versteegin esittämä verkostodramaturgia toimi arvioni mukaan hyvin tutkielman teoreettisena viitekehyksenä ja samalla metodina. Analyysimetodi osoitti, että EU:n poliittisten prosessien ymmärtämiseksi kannattaa katsoa EU:n politiikkaverkostojen kulussien taakse. Ajatus poliittisista prosesseista improvisaationäytelmänä on paitsi mielenkiintoinen, myös tärkeä monikansallisten työryhmien toiminnan mahdollisuuksien kannalta. Hierarkian ja tarkoin määriteltujen sääntöjen puuttuminen on työryhmien jäsenille epävarmuustekijä, mutta toisaalta se mahdollistaa luovan toiminnan, mikä antaa tilaa myös

asiantuntijuuden toteuttamiselle ja oppimisprosesseille. Koska toimijat EU:n komission työryhmissä ovat lähtökohtaisesti hyvinkin erilaisia, pystytään yhteisesti luodun eurooppalaisen näytelmän turvin toimimaan yhteensopivissa rooleissa. Käsikirjoituksen ja lavastuksen löytyminen vaikuttamisprosessin jäsentäjiksi osoittaa, että epämuodollisissa hallintaverkostoissa on kaipuuta myös instituutiolle, säännöille ja sovituille toiminnan struktuureille.

Kontekstiluennan periaatetta sekä dramaturgia-analyysia ja diskurssianalyysia hyödyntämällä pystyttiin vastaamaan niin asiantuntijatiedon muodostumisprosesseja kuin toimijoiden identiteettiä ja eurooppalaistumista koskeviin kysymyksiin. Vaikka dramaturgia-analyysin voidaan kuvitella sopivan erityisesti toiminnan tarkasteluun elävässä tilanteessa, kuten työryhmäjäsenten tapaamisissa ja kokouksissa, on sitä mielekästä soveltaa myös haastatteluiden kautta kerätyn kuvailu- ja keskusteluaineiston analysoinnissa. Toiminnan ohjeistamisen tarkastelu on mielenkiintoinen tapa selvittää, miten monikansallinen toimintatapa on rakentunut ja millä keinoin sitä rakennetaan.

Haastatteluissa sivuttiin suomalaisuutta, eurooppalaisuutta sekä niiden suhdetta tutkimuspolitiikkaan ja asiantuntijavaikuttamiseen epämuodollisissa verkostoissa. Käsitellyt teemat nivovat yhteen niin Euroopan integraatioon, verkostoyhteiskunnalle tyypillisiin haasteisiin kuin tiedon valikoitumisprosesseihin liittyviä kysymyksiä. Tutkielma tarjoaa erityisesti näitä näkökulmia Suomen ja EU:n välisen vuorovaikutuksen suhdetta koskevan keskustelun jatkeeksi tutkimuspolitiikassa ja miksei muillakin politiikkasektoreilla. Yhteiskunnan teknologiseen ja tieteelliseen kehitykseen liittyvien kysymysten sekä näiden kysymysten ratkomiseen tarkoitettujen asiantuntijaryhmien tutkiminen ovat relevantteja lähtökohtia myös esimerkiksi EU:n energia- ja ilmastopolitiikassa, ei vain tutkimuspolitiikan saralla.

7. Lopuksi

Johdannossa esitin, että havaintojeni mukaan eurooppalainen tutkimuspolitiikka on Suomessa harvoin otsikoissa, vaikka oikeastaan kysymys on EU:n ja myös Suomen kannalta tärkeästä politiikkasektorista. Tutkimuspolitiikka itsessään saattaa näyttäytyä suurelle yleisölle vaikeana aiheena, eikä kaikilla ole mielipidettä esimerkiksi hiukkaskiihdyttimen rakentamista koskien. Toisaalta Euroopan komission komitea- ja asiantuntijaryhmät politiikkafoorumina ovat julkisessa keskustelussa heikosti tunnettuja.

Tutkielmani valottaa omalta osaltaan, miksi näin on. Työryhmätyöskentely edustaa kokonaisuutena vaikeasti hahmotettavaa politiikkaprosessien sarjaa, joka jakaantuu eritasoisiin hallintaverkostoihin ja erilaisille tapahtumapaikoille, joista osa on myös hyvin epämuodollisia, kuten illallispöytiä Brysselissä. Näissä politiikkaprosesseissa ovat mukana kontekstista riippuen erilaiset diskurssit ja osanottajat. Myös varsinaisten työryhmäjäsenten, jotka osallistuvat toimintaan prosessin eri vaiheissa, roolit ja yleisö ovat muuttuvia. Ei ole ihme, että Euroopan unionin päätöksentekoa Suomesta käsin tarkasteleva ei aina pysy perässä, *miten ja mistä* EU:ssa päätetään.

Toki Euroopan komission tutkimuspolitiikan parissa työskentelevät työryhmät ovat vain pieni osa niitä kaikkia politiikkaprosesseja, joita EU:ssa kaiken aikaa viedään läpi. Ne toimivat kuitenkin hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka monimutkaista verkostoyhteiskunnan monikansallisessa kontekstissa ongelmien ratkomisesta voi kehittyä. Euroopan komission tutkimuspolitiikan työryhmät ovat esimerkki siitä, kuinka verkostoyhteiskunta toisaalta voi synnyttää yhteisöllisyyttä generoivia käytäntöyhteisöjä, mutta samalla sulkee monia toimijoita päätöksenteon valmistelun ja toimeenpanon prosessien ulkopuolelle. On kuitenkin hyvä huomioida, että tutkielma ei osoita, että toimijat tiedostaen toimisivat eksklusiivisesti, päinvastoin. Ilmiö on pikemminkin verkostoyhteiskunnan ominaisuus, joka syntyy monikansallisten hallintaverkostojen epämuodollisen toiminnan haasteellisuuden tuloksena.

Eurooppalaisia asioita ratkomaan perustettavat käytäntöyhteisöt ovat kiinnostava ilmiö eurooppalaisen identiteetin rakentumisen ja Euroopan integraation syvenemisen kannalta. Tiedosti Euroopan komissio sitä tai ei, tutkimuspolitiikan työryhmät ovat oiva tapa lisätä kansallisen tason tukea eurooppalaiselle tutkimuspolitiikalle ja osallistaa kansallisen tason toimijoita eurooppalaisen projektiin. Tutkielman tulosten myötä on syytä olettaa, että verkostoyhteiskunnan epämuodolliset käytänteet ja monikulttuurisuuden haasteen

kohtaaminen voivat olla myös mahdollisuus Euroopan integraatiolle. Tietysti ihanteellista olisi, että kaikilla olisi yhtäläinen mahdollisuus osallistua eurooppalaisten verkostojen toimintaan. Verkostot ja käytäntöyhteisöt voidaan nähdä potentiaalisena paikkana rakentaa projekteihin ja eurooppalaisuuteen kiinnittyneitä identiteettejä. Tämä voi selittää sen, miksi Erasmus-vaihto-opiskelijaohjelma on yksi EU:n tunnetuimpia tavaramerkkejä; se yhdistää samanlaisen kokemuksen myötä ja saman verkoston alle jo tuhansia eurooppalaisia nuoria.

Kuten johdannossa totesin, suomalainen tutkimusrahoitus on tällä hetkellä merkittävien muutosten ja leikkausten edessä. On syytä olettaa, että kansainvälinen tutkimusrahoitus näyttäytyy leikkausten myötä Suomessa yhä houkuttelevammalta. Tästä on julkisessa keskustelussa saatu kuluneena syksynä myös viitteitä, sillä esimerkiksi Tampereen yliopiston hiljattain valittu uusi rehtori, Liisa Laakso, on kannustanut yliopiston tutkijoita aktiivisempaan EU-tutkimusrahoituksen hakuun (Laakso 2015, Laurinoli 2015 mukaan).

Kiinnostavaa jatkotutkimuksen kannalta on esimerkiksi se, miten yhteisiin eurooppalaisiin tutkimushankkeisiin osallistuneet tutkijat kokevat eurooppalaisuuden ja miten eurooppalaisuutta ja eurooppalaista tutkimusaluetta rakennetaan yhteisen tutkimustoiminnan kautta, kun kyse ei ole ensisijaisesti poliittisesta verkostosta? Ajatus tutkimustoiminnan kulttuurien välisiä raja-aitoja kaatavasta luonteesta ei ole uusi ja sille on annettu myös nimi, tiedediplomatia. Euroopan tutkimuspolitiikalla näyttää tämän tutkielman valossa olevan merkitystä tiedediplomatian kannalta: EU:n tutkimuspolitiikkaa harjoitetaan eurooppalaisen, monikansallisen tutkimusyhteistyön vahvistamiseksi. Toisaalta EU:n tutkimuspolitiikalla voidaan nähdä olevan vaikutuksia myös yhteisöllisyyden lisäämisessä. Tutkielma osoittaa, että tutkimuspolitiikan toimijat kohtaavat monikansallisissa poliittisissa prosesseissa kansainvälisiä kollegojaan, joiden kanssa yhteistyössä syntyy myös kansalliset rajat ylittävää yhteisymmärrystä ja verkostoja. Ei ole syytä olettaa, miksei näin tapahtuisi myös varsinaisessa yhteiseurooppalaisessa tutkimustoiminnassa.

Nähtäväksi jää, millaisia muotoja Eurooppalainen tutkimusalue tulee saamaan ja minkälaista eurooppalaista tutkimusyhteistyötä se tulevaisuudessa tuottaa. Jos tiede on pohjimmiltaan globaali ilmiö, eikä se tunne valtioiden rajoja, on toki kyseenalaista, voiko se tuntea Euroopan rajoja. Toisaalta tutkielmani tulosten mukaan valtioiden rajoilla on tutkimuspolitiikassa, ainakin vielä, merkitystä. Tuleeko eurooppalainen tutkimuspolitiikka, ja tietämisen logiikka, olemaan ”eurooppalaiseen yhteiskuntaan syvään juurtunutta” ja onko Eurooppalaisella tutkimusalueella vaikutusta pitkällä tähtäimellä myös syvemmän Euroopan

integraation kannalta? Vai kaatuuko sinänsä yhteistä hyvinvointia vahvistamaan tarkoitettu hanke toimintaan, jota lopulta pinnan alla näyttää määrittävän enemmänkin kansallisen sidosryhmän hyötyminen kuin yhteinen, eurooppalainen hyvä?

Lähteet

Ackerman, B. 1992. *We, the People: Foundations*. Cambridge: Harvard University Press.

Alastalo, M. & Åkerman, M. 2011a. Tietokäytännöt ja hallinnan politiikka. Teoksessa: Alastalo, M. & Åkerman, M. 2011. (toim.) *Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino.

Alastalo, M. & Åkerman, M. 2011b. Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa: Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2011. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Berger, P. & Luckmann, T. 1966. *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Lontoo: Penguin Books. Suom: Raiskila, L. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus.

Blom-Hansen, J. & Brandsma, G. J. 2009. The EU Comitology System: Intergovernmental Bargaining and Deliberative Supranationalism? *Journal of Common Market Studies* 2009, 47:4.

Blom-Hansen, J. 2011. The EU Comitology System: Taking Stock Before The New Lisbon Regime. *Journal of European Public Policy* 2011, 18:4.

Bäckstrand, K. 2003. Civic Science for Sustainability: Reframing the Role of Experts, Policy-Makers and Citizens in Environmental Governance. *Global Environmental Politics* 2003, 3:4.

Castells, M. 2005. *The Network Society: From Knowledge to Policy*. Teoksessa: Castells, M. & Cardoso, G. 2005. (toim.) *The Network Society. From Knowledge to Policy*. Washington D.C.: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations.

Castells, M. 2010. *The Information Age. Economy, Society and Culture. Volume III. End of Millennium*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Egeberg, M., Schaefer, G. & Trondal, J. 2003. The many faces of EU committee governance. *West European Politics* 2003, 26:3.

EUR-Lex. 2008. Eurooppalainen tutkimusalue (ERA): uudet näköalat. Artikkelin verkkosivulla. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV:i23037>
Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2010. Eurooppa 2020 - Älykkään, kestävä ja osallistavan kasvun strategia.

Euroopan komissio. 2011. Standard Rules of Procedure for Committees (2011/C 206/06). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:206:0011:0013:EN:PDF>
Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2015a. Innovation Union Scoreboard 2015. Artikkelin verkkosivulla. http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/index_en.htm
Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2015b. Draft Amending Budget N°1 to the General Budget 2015. http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/documents/2015/DAB/COM_2015_11_final_en.pdf
Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio 2015c. What is Horizon 2020? Artikkelin verkkosivulla. <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020> Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2015d. Komiteamenettelyrekisteri. Komiteamenettely lyhyesti. Artikkelin verkkosivulla. <http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/index.cfm?do=implementing.home&CLX=fi>
Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2015e. Asiantuntijaryhmien ja muiden vastaavanlaisten elinten rekisteri. Yleistä komission asiantuntijaryhmistä. Artikkelin verkkosivulla. <http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=faq.faq&aide=2&Lang=FI>
Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2015f. European Commission. Artikkelin verkkosivulla. http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/european-commission/index_en.htm
Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2015g. Group Details – Commission Expert Group. Artikkele verkkosivulla.

<http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=2940> Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2015h. Register of Expert Groups and Other Similar Entities. Tiedot työryhmästä Euroopan komission asiantuntijaryhmärekisterissä. Artikkele verkkosivulla.

<http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetailPDF&groupID=2952> Viitattu: 27.11.2015.

Euroopan komissio. 2015i. Komiteamenettelyrekisteri. Usein kysyttyä. Artikkele verkkosivulla. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:206:0011:0013:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:206:0011:0013:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:206:0011:0013:EN:PDF) Viitattu: 27.11.2015.

EU:n tutkimus- ja innovaatio-ohjelmat. 2015. EU:n tutkimuspolitiikka. Artikkele verkkosivulla. <http://www.tekes.eu/eun-tutkimuspolitiikka/> Viitattu: 27.11.2015.

Haas, E. B. 1958. *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950–57*. Stanford: Stanford University Press.

Hajer, M. 2003. Policy without polity? Policy analysis and the institutional void. *Policy Sciences* 2003, 36.

Hajer, M. & Wagenaar, H. 2003. Editor's Introduction. Teoksessa: Hajer, M. & Wagenaar, H. (toim.) 2003. *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hajer, M. & Versteeg, W. 2005. Performing governance through networks. *European Political Science* 2005, 4.

Hajer, M. 2006. The Living Institutions of the EU: Analysing Governance as Performance. *Perspectives on European Politics and Society* 2006, 7:1.

Hall, S. 1999. Identiteetti. Suom. ja toim.: Lehtonen, M. & Herkman, J. Tampere: Vastapaino.

Hermann, R. & Brewer, M. 2004. Identities and Institutions: Becoming European in the EU. Teoksessa: Hermann, R., Risse, T. & Brewer, M. (toim.) 2004. Transnational Identities. Becoming European in the EU. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Hillegartner, S. 2001. Science on Stage: Expert Advice as Public Drama. Stanford: Stanford University Press.

Hillegartner, S. 2012. Selective Flows of Knowledge in Technoscientific Interaction: information control in genome research. The British Journal of the History of Science 2012.

Holst, C. & Moodie, J. R. 2015. Cynical or Deliberative? An Analysis of the European Commission's Public Communication on Its Use of Expertise in Policy-Making. Politics and Governance 2015; 3:1.

Innes, J. & Booher, D. 2000. Network Power in Collaborative Planning. Institute of Urban & Regional Development. UC Berkeley: Institute of Urban and Regional Development.

Jasanoff, S. 2004. States of knowledge. The co-production of science and social order. Lontoo: Routledge.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. 1999. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Laffan, B. 2004. European Union and Its Institutions as "Identity Builders". Teoksessa: Hermann, R. K., Risse, T. & ja Brewer, M. (toim.) 2004. Transnational Identities. Becoming European in the EU. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Laakso, L. 2015. Viittaus uutisessa: Laurinolli, H. 2015. Tampere3 ja kansainvälisyys uuden rehtorin ykkösaiheita. Yliopistouutiset 26.5.2015. Tampereen yliopisto. <http://www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/ilmoitus.html?id=110996>
Viitattu: 27.11.2015.

March, J. G. & Olsen, J. P. 1998. The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization* 1998, 52:4.

Colón, F. 2014. Haastattelu uutisessa: Merimaa, J. 2014. Tiede on osa Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa. Helsingin yliopisto. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/tiede-on-osa-yhdysvaltojen-ulkopoliittikkaa> Viitattu: 27.11.2015.

Moisio, S. 2014. Kommentti verkkoartikkelissa: Räsänen, S. 2014. Rajoja ylittävää huippututkimusta. A propos -verkkolehden artikkeli 16.9.2014. Suomen Akatemia. <http://www.aka.fi/fi/akatemia/media/Ajankohtaiset-uutiset/2014/apropos.fi-rajoja-ylittavaa-huippututkimusta/> Viitattu: 27.11.2015.

Moodie, J. R. 2003. Concerns over the European Commission's use of expert groups are misplaced. *European Politics and Policy* -blogikirjoitus 1.10.2013 The London School of Economicsin verkkosivuilla. <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/10/01/concerns-over-the-european-commissions-use-of-expert-groups-are-misplaced/> Viitattu: 27.11.2015.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015. Tutkimus- ja innovaationeuvosto. Artikkelit verkkosivulla. http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/tutkimus-_ja_innovaationeuvosto/kokoonpano/?lang=fi Viitattu: 27.11.2015.

Parker, I. 1992. *Discourse Dynamics. Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. Lontoo: Routledge.

Pasteur, L. Sitaatti teoksessa: The Royal Society. 2011. Knowledge, Networks and Nations: Global scientific collaboration in the 21st century. RS Policy document 03/11.

Peltola, T. & Tuomisaari, J. 2011. Katsaus tiedon etnografioihin. *Takametsien tietoyhteiskunta ja luonnonsuojelu. Alue- ja ympäristö* 2011, 40:1.

Perrineau, P. 2015. Haastattelu uutisessa: Vaarakallio, S. 2015. Uuden Euroopan aamunkoitto: ortodoksipappi äänestää uusnatseja. Uutinen 12.5.2015. YLE.
http://yle.fi/uutiset/uuden_euroopan_aamunkoitto_ortodoksipappi_aanestaa_uusnatseja/8368978 Viitattu: 27.11.2015.

Risse, T., Green Cowles, M. & Caporaso, J. 2001. Europeanization and Domestic Change: Introduction. Teoksessa: Risse, T., Green Cowles, M. & Caporaso, J. (toim.) 2001. Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change. Lontoo: Cornell University Press.

Risse, T. 2004. Social Constructivism and European Integration. Teoksessa: Wiener, A. & Diez, T. (toim.) 2004. European Integration Theory. Oxford: Oxford University Press.

Schmitter, P. 2004. Neo-Functionalism. Teoksessa: Wiener, A. & Diez, T. 2004. European Integration Theory. Oxford: Oxford University Press.

Schmitter, P. 2005. Ernst B. Haas and the legacy of neofunctionalism. Journal of European Public Policy 2005, 12:2.

Suomen Akatemia. 2015. Strategisen tutkimuksen rahoitus. Artikkeliverkkosivulla.
<http://www.aka.fi/fi/tiedepoliittinen-toiminta/strategisen-tutkimuksen-rahoitus1/>
Viitattu: 27.11.2015.

Tekes. 2014. Suomi EU:n 7. puiteohjelmassa -raportti.

Tekes. 2015a. Horisontti 2020. Artikkeliverkkosivulla. <http://www.tekes.fi/ohjelmat-ja-palvelut/eu-ohjelmat/eurooppa/horisontti2020/> Viitattu: 27.11.2015.

Tekes 2015b. Mistä EU:n tutkimus- ja innovaatorahoituksessa on kyse? Artikkeliverkkosivulla. <http://www.tekes.eu/horisontti-2020/perusteet/> Viitattu: 27.11.2015.

Rosamond, B. 2005. The uniting of Europe and the foundation of EU studies: revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas. Journal of European Public Policy 2005, 12:2.

The Royal Society. 2010. New Frontiers in Science Diplomacy. Navigating the changing balance of power. RS Policy document 01/10.

Tieteentekijöiden liitto. 2015. Hallitusohjelma kurjistaa yliopistoja ja tutkimusta. Tieteentekijöiden liiton tiedote 27.5.2015.

Trondall, J. & Veggeland, F. 2003. Access, voice and loyalty: the representation of domestic civil servants in EU committees. *Journal of European Public Policy* 2003, 10:1.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2015. Innovaatiopolitiikka. Artikkeliverkkosivulla. <https://www.tem.fi/innovaatiot/innovaatiopolitiikka> Viitattu: 27.11.2015.

Wenger, E. 1998. *Communities of Practice. Learning, Meaning and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wiener, A. & Diez, T. 2004. Introducing the Mosaic of Integration Theory. Teoksessa: Wiener, A. & Diez, T. (toim.) 2004. *European Integration Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Liite 1. Teemahaastattelurungot

Teemahaastattelurunko 1.

- 1) Miten vaikutetaan? Oma rooli ja kokemukset siitä.
 - EU-vaikuttaminen
 - Asiantuntijuus ja asiantuntijatehtävät EU-kontekstissa
 - Suomalainen virkamiesasema / suomalaiset virkamiehet EU-vaikuttajina
 - Velvoitteet / edunvalvonta

- 2) Mihin vaikutetaan?
 - EU:n t&i-politiikka – missä mennään, mistä tullaan?
 - Suomi suhteessa EU:n t&i-politiikkaan?
 - Suomalainen t&i-strategia liittyen Euroopan unioniin?

Teemahaastattelurunko 2.

- 1) Henkilökohtaiset kokemukset
 - a. Miten omaan rooliin / omiin rooleihin on päästy ja miten omaan rooliin / omiin rooleihin suhtaudutaan?
 - b. Mikä motivoi viemään asioita eteenpäin ja miten vaikuttaminen koetaan? Onko asiantuntijatyöllä merkitystä, onko vaikuttaminen sitä kautta mahdollista?
 - c. EU:n eri asiantuntijaelimet. Miten EU:n toimintakulttuuri ja toimintatavat koetaan? Miten EU-työhön voi valmistautua?
 - d. Millä tavalla tulee toimia, jotta vaikuttamistyö onnistuu halutulla tavalla? Entä miten asiat eivät etene?
 - e. Miten autonominen EU:ssa vaikuttavien kansallisten asiantuntijoiden asema on? Onko eroja siinä, miten eri maiden asiantuntijat toimivat?
 - f. Ohjeita kollegoille, hyviä käytäntöjä, yms.?

- 2) Ohjaus Suomesta ja Suomen suhde EU:n t&i-politiikkaan
 - a. Miten asiantuntija kokee, että heitä on Suomessa ohjattu työhön EU-asiantuntijaelimissä? Voidaanko jotakin tehdä paremmin?
 - b. Onko tunnistettavissa kansallisia ohjenuoria (strategioita ym.)? Mitä? Jos ei, ovatko tarpeen? Mistä hankitaan tietoa?
 - c. Miten eri ”vaikuttajat” eli asiantuntijat voidaan jakaa taustansa ja agendansa puolesta, EU-tasolla?